

LASTENKOTILAPSEN ELÄMÄNTARINA EHEÄMMÄKSI
- Pelastakaa Lapset ry:n Silta-projekti

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksina

TEIJA AALTONEN
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2011

AALTONEN TEIJA: LASTENKOTILAPSEN ELÄMÄNTARINA EHEÄMMÄKSI- Pelastakaa
Lapset ry:n Silta-projekti - sosiaalityöntekijöiden kokemuksina

Pro gradu -tutkielma, 71 s, 3 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Kirsi Juhila, Hannele Forsberg

Helmikuu 2011

Tämän pro gradu-tutkielman aiheena on Pelastakaa Lapset ry:n keskustuimiston alaisissa lastenkodeissa toteutettu Silta-projekti vuosina 2008-2010. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kuntien sijaishuollossa toimivien sosiaalityöntekijöiden käsityksiä huostaan otettujen lasten elämäntarinoiden eheyttämistyöstä Silta-projektin avulla.

Tutkimuksen tausta-ajatus on hermeneuttis-fenomenologinen. Tutkimus on laadullinen konstruktivistinen arviointitutkimus, jonka näkökulmana on asianosaisarviointi sijaishuollon vastuusosiaalityöntekijöiden osalta. Aineisto kerättiin teemahaastattelemalla viittä eri paikkakuntien sosiaalityöntekijää, joilla oli yhteys projektiin. Analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällön analyysiä, jonka perusteella lopulta muodostettiin kolme teemaa: projektin onnistuminen lapsen kannalta, sen merkitys sijoituksesta vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja sijaishuollon painopisteet sosiaalityöntekijän kokemuksina.

Asianosaisina olleiden sosiaalityöntekijöiden käsitysten mukaan projektin merkitys lapselle oli osallisuuden lisääntymisen kautta parantuneen elämänlaadun ja elämänhallinnan kasvu. Lapsen läheissuhteissa tapahtui muutosta parempaan suhteeseen vanhempiin, perheeseen ja sukulaisiin. Projektin tuki omahoitajasuhteeseen nähtiin hyvänä. Yhteistyön koettiin parantuneen lapsen, vanhempien ja omahoitajan kesken. Sosiaalityöntekijöiden käsityksen mukaan projektin merkitys heidän työlleen oli muutoksen näkyminen lapsen voinnissa, sijoituksen sujumisessa ja laitoksen toimivuudessa. Sosiaalityöntekijöiden työssä nousivat esiin lapsen osallisuuden lisäksi sijoituspaikkaan liittyvät asiat kuten sen valinta, vastuu sijoituksesta ja sen valvonta, lapsen ihmissuhteet ja yhteistyö eri asianosaisten kanssa. Asianosaisina arvioinnissa olleiden sosiaalityöntekijöiden käsitykset Sillasta olivat positiiviset ja toiveena oli työn jatkuminen.

Sijaishuollon tarkastelussa laitoshoidtoa lähestyttäessä voidaan sosiaalityöntekijän tehtävien ja Silta-projektin kokemusten yhdistämisessä löytää tärkeitä yhteisiä merkityksiä ja toiminnan saavuttamia tavoitteita, joiden pohjalta huostaan otettujen lasten elämäntarinoiden eheytyksen jatkaminen on tärkeää.

Avainsanat: lastensuojelu, sijaishuolto, sosiaalityöntekijä, elämäntarina, Silta-projekti

TAMPERE UNIVERSITY
School of Social Sciences and Humanities

AALTONEN TEIJA: UNBREAKING THE LIFE STORY OF A CHILD IN A CHILDREN'S
HOME – The Silta-project of Save the Children Finland; social worker
experiences of the project

Pro gradu –Thesis, 71 pages, 3 appendices
Social Work
Tutors: Kirsi Juhila, Hannele Forsberg
February 2011

The subject of this Pro gradu –thesis is the Silta-project conducted in the children's homes administered by the central office of Save the Children Finland in 2008-2010. The study aims at finding out the municipal resident care social workers' thoughts of unbreaking the life stories of children in custody with the help of the Silta-project.

The theoretical background of the study is hermeneutical-phenomenological. The study is a qualitative constructivist evaluative study, with a perspective of stakeholder evaluation made by responsible substitute care social workers. The study material was acquired by carrying out theme interviews with five social workers connected with the project at different municipalities. The method of analysis was a material based content analysis, on the basis of which three themes were ultimately constructed: the success of the project from the point of view of the child, the meaning of the project for the social worker in charge of the replacement, and finally the priorities of the residential care as experienced by the social worker.

According to the stakeholder social workers' opinions, the meaning of the project for the child was an improved quality of life and a build-up in life management with the help of increased participation. The child's close family relations underwent changes for the better in relation to the parents, family and relatives. The support of the project in the child's relation to the responsible care worker was experienced as positive. Co-operation between the child, the parents and the personal care worker improved. According to the social workers, the importance of the project for their work manifested itself as a change in the child's well-being, as a smoothness in the replacement and in the overall operation of the institution. In addition to the child's participation, the social workers laid stress on issues connected with the replacement – such as the location, a social worker's responsibility and supervision of the replacement, as well as on the child's relations to other people and the co-operation between all parties concerned. The social workers acting as stakeholder concerned in the evaluation process share a positive regard of the Silta-project, and they hope the work started by the project will continue.

When looking at residential care, the combining of the social worker's duties with the experiences of the Silta-project, there can be found many important and common meanings and goals achieved, on the basis of which it is important to continue the unbreaking of the life stories of children in custody.

Key words: child protection, substitute care, social worker, life story, The Silta-Project

1 JOHDANTO	1
2 PELASTAKAA LAPSET RY:N SILTA-PROJEKTI LÄHTÖKOHTINEEN	5
2.1 Projektin perusajatuksen kuvaus	5
2.2 Kiintymyssuhde projektin taustakehyksenä.....	8
2.2 Narratiivisuus elämäntarinan eheyttämisessä	16
2.3 Dialogisuus projektin juonessa	22
3 LASTENSUOJELUN SIIAISHUOLLON SOSIAALITYÖNTEKIJÄT SILTAA ARVIOIMASSA	24
3.1 Sosiaalityöntekijöiden toimintakonteksti	24
3.2 Arviointitutkimuksen asianosaisnäkökulmaa tutkimassa	30
4 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ	35
5 AINEISTON KERUU JA ANALYYSI.....	36
6 SILLAN ONNISTUMINEN LAPSEN KANNALTA	41
7 SILLAN MERKITYS SIIJOITUKSESTA VASTAAVALLE SOSIAALITYÖNTEKIJÄLLE.....	47
8 SIIAISHUOLLON PAINOPISTEET SOSIAALITYÖNTEKIJÄN KOKEMUKSINA	52
9 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	63
LÄHTEET.....	68

Liite 1: Tutkimuslupa Pelastakaa Lapset ry

Liite 2: Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää kuntien sijaishuollossa toimivien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja käsityksiä lasten elämäntarinoiden eheyttämistyöstä Silta-projektissa, joka toteutettiin vuosina 2008-2010 Pelastakaa Lapset ry:n keskustoimiston alaisissa lastenkodeissa eri puolilla Suomea.

Pelastakaa Lapset ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton vuonna 1922 perustettu kansalaisjärjestö, joka edistää lasten oikeuksien toteutumista Suomessa ja maailmalla. Järjestö tukee erityisesti vaikeissa oloissa eläviä lapsia. Vaikuttamistoiminnalla pyritään muutokseen, jossa YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen sisällön ja velvoitteiden tunteminen vahvistuu. Yhtenä tavoitteena on lapsilähtöisyyden vahvistuminen sijaishuollon sijoituksissa. (Pelastakaa Lapset ry 2009.) Sijaishuollosta puhutaan silloin, kun kyse on kiireellisestä sijoituksesta tai huostaanotosta. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla.(LSL 417/2007.) Tässä tutkimuksessa on kyse laitossijoituksessa olevista alle 18-vuotiaista lapsista. Työssäni käytän sanaa lapsi aina tarkoittaessani alle 18- vuotiaita henkilöitä. Projektin lähtökohtana olivat pitkäaikaisen käytännön lastenkotityössä saadut kokemukset vaikeuksista, joita sijaishuollossa kohdataan. Lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi laitoksessa katsottiin tarvittavan enemmän hänen näkyväksi tekemistään, jolloin keinoiksi haettiin yhteistyön syventämistä eri osapuolten välillä sekä omahoitajasuhteen kehittämistä. Pelastakaa Lapset ry :n kuudessa lastenkodissa eri puolilla Suomea aloitettiin RAY:n avustuksella huhtikuussa 2008 projekti lasten elämäntarinan näkyväksi saattamiseksi. Lapsen äänen kuulumisen mahdollistamisen ja tarinoiden esiin nostamisen tavoitteena on auttaa lapsen selviytymistä, tukea omahoitajuutta ja parantaa yhteistyötä lapsen läheisten kanssa. Tapaamisissa olivat läsnä lapsen ja hänelle tärkeän/tärkeiden ihmisten lisäksi omahoitaja sekä projektityöntekijä. Kolmivuotisen projektin tavoitteeksi asetettiin toimintamallin kehittäminen omahoitajille lasten elämäntarinan eheyttämistyöhön lastenkotisijoituksen aikana, omahoitajien opettaminen käyttämään sitä ja lopuksi mallin julkistaminen kaikkien lastenkotityössä olevien omahoitajien ja muun sijaishuollon käyttöön. Projektin päätyttyä 2010 lopussa tältä pohjalta aloitetaan ensimmäisten Silta-ohjaajien täydennyskoulutus keväällä 2011-02-20

Tämä tutkimus on osa arviointitutkimuksen asianosaisarviointia, joka kohdistuu kuntien sijaishuollossa toimivien sosiaalityöntekijöitten kokemuksiin projektista. Prosessin ulkoista arviointia suorittivat myös Lahden Ammattikorkeakoulun opiskelijat viidessä opinnäytetyössään lasten, vanhempien ja omahoitajien kokemuksista, joista lehtori Riitta Laakso kokosi arviointiraportin lisäten siihen lastenkotien johtajille tehdyn fokushaastattelun. Asianosaisina olleiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja odotuksia tuotiin esiin jo projektin ensimmäisen vuoden lopussa 2008 tekemässäni kyselyssä, joka liittyi sosiaalityön kandidaatin työhöni. Tämän tutkimuksen tavoitteena on saavuttaa asianosaisarvioinnin kautta sosiaalityöntekijöiden käsityksiä Silta-projektin merkityksestä heidän kokemustensa kautta.

Tässä tutkimuksessa tuodaan esiin myös sosiaalityöntekijän roolia lastenkotilasten elämässä. Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun asiakkaalle on nimettävä oma sosiaalityöntekijä, joka vastaa lapsen asioista ja sijoituksesta. Hänen iso vastuunsa on huolehtia sekä lapsen asioihin liittyvistä velvollisuuksista että valvoa lapsen etua myös sijaishuoltopaikan osalta niin, että lapsi saa tarvitsemaansa hoitoa ja huolenpitoa. Lastensuojelulaki korostaa lapsen osallisuutta ja kuulemistä, lapselle tärkeiden ihmissuhteiden säilyttämistä, yhteistyötä eri osapuolten kanssa ja lapsen vanhemman kanssa tehtävää kuntouttavaa työtä sijoituksen aikana. Näin ollen sosiaalityöntekijän on myös tiedettävä, mitä ja miten sijaishoitopaikassa hoitoa järjestetään. Käytännössä hän huolehtii asiakassuunnitelmien teosta, asioiden kirjaamisesta asiakaskertomukseen sekä yhteistyön tekemisestä lapsen, laitoksen ja vanhempien kanssa pitäen käsissään punaista lankaa lapsen sijoituksen suhteen päämääränä hyvä tulevaisuus. Kunnan sijoituksesta vastaavan sosiaalityöntekijän äänen ja dialogian esiintuominen on tärkeää lastenkotityön sisällön kehittämisen kannalta.

Lastensuojelu ja erityisesti sijaishuolto Suomessa ovat tarkastelun alla johtuen laitossijoitusten suuresta määrästä. Painopistettä yritetään muuttaa ennalta ehkäisevään ja avoimuuteen suuntaan ja perhesijoitusten määrää suhteessa laitossijoituksiin korottaa. Avointa keskustelua sijaishuollon ulottuvuuksista tarvitaan yhä enemmän. Huostaan otettujen määrä on nousemassa murrosikäisten keskuudessa ja sijoitusten pitkäaikaisvaikutuksista ollaan huolissaan. Yksityisten palveluntuottajien lukumäärä laitosten osalla on kasvanut räjähdysmäisesti ollen 2007 jo 57% järjestöjen osuuden ollessa 14%. Visioita tulevaisuudesta antavat kuntien omien laitosten rakentamissuunnitelmien elpyminen ja erilaiset kehittämissuunnitelmat perhehoidon alueella. Sijaishuollon kustannukset rasittavat kuntien taloutta, jolloin kilpailutusten avulla yritetään kysynnän ja tarjonnan viidakossa

ohjata laadukkaisiin sijaishuoltopaikkojen valintoihin. Sijaishuollon kehittämisen tulee kuitenkin tapahtua lasten, ei markkina-ajattelun ja palveluntuottajien ehdoilla.

Kuntien ahdinkoa kuvaavat jatkuvat organisaatiomuutokset ja tehtävien uusjaot, joilla pyritään isoja työmääriä jakamaan pienen työntekijäluvun kesken yhä uudelleen. Sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärien tarkastelu kertoo karua kieltä. Yksittäisen työntekijän työpanos on kuitenkin rajallinen ja arjessa korostuukin työn priorisointi. Kiireelliset asiat hoidetaan ensin ja osa töistä jää tekemättä pahimpana uhkakuvana liukuihinmainen työskentely asiakkaiden kanssa. Sijaishuollon sosiaalityöntekijöillä on kaikesta huolimatta halu tehdä laadukasta lastensuojelutyötä, jolloin hyvän yhteistyön, luottamuksen ja avoimuuden merkitys korostuvat koskien sekä lapsia, heidän läheisiään että yhteistyötahoja.

Tutkimus on ajankohtainen, vaikka projekti on päättynyt ja käsikirja lapsen, hänen läheisensä ja omahoitajan välisestä Silta-työskentelymallista on valmistunut. Sijaishuoltotyön ollessa vaativaa erityisosaamista alalla työskentely vaatii jatkuvaa koulutusta, tukea, ohjausta ja valvontaa. Sijaishuollon sisällöllisen kehittämisen vaatimukseen valtakunnallisen etusijan lastensuojelujärjestön antama vastaus on tärkeä kannanotto. Tavoitteena on helposti käyttöön otettavan mallin levittäminen sijaishuollon käyttöön kouluttamalla siltatyöntekijöitä ensin järjestön omana koulutuksena ja myöhemmin keväällä 2011 laajemmin pääkaupunkiseudulla ja myöhemmin muualla Suomessa. Sosiaalityöntekijöiden käsitykset ovat osana projektin kokonaisarviointia, jolla on vaikutuksia sekä koulutuksen sisältöön että laajuuteen.

Projektin ensimmäisenä vuonna toimin Pelastakaa Lapset ry:n yhden lastenkodin johtajana, jolloin olin projektissa osallisena laitoksen esimiehen roolin kautta. Nyt projektin päättymisvuonna olen työssä yhden keskisuuren kunnan sijaishuollon avointa virkaa tekevänä sosiaalityöntekijänä työn kuvana yksityisiin laitoksiin ja ammatillisiin perhekoteihin sijoitettujen alle 18-vuotiaiden lasten asioista vastaaminen. Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodeissa vastuullani ei ole ollut sijoituksia.

Tutkielman aluksi on Silta-projektin kuvaus lähtökohtineen. Projektin tuotoksena syntyneitä Silta-mallia on esitelty pääpiirteittäin, sillä siitä on julkaistu käsikirja sijaishuollon ammattilaisille nimeltään ”*Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä Siltaa rakentamassa*” Pelastakaa Lapset ry:n omassa julkaisusarjassa. Kiintymyssuhdetta, narratiivisuutta ja dialogisuutta on tarkasteltu projektin taustalla sijaishuollon näkökulmasta. Kolmannessa luvussa kuvaillaan kunnallisen sijaishuollon sosiaalityöntekijän toimintakonteksti ja arviointitutkimuksen asianosaisnäkökulma tutkimuksen

viitekehyksenä. Tutkimustehtävänä on tarkastella, miten sijaishuollon sosiaalityöntekijät rakentavat käsityksiään lapsen elämäntarinan eheytystyöstä. Luvussa viisi esitellään aineisto ja analyysi. Luvut kuusi, seitsemän ja kahdeksan ovat raportointia. Johtopäätökset ovat kappaleessa yhdeksän.

2 PELASTAKAA LAPSET RY:N SILTA-PROJEKTI LÄHTÖKOHTINEEN

Seuraavassa kuvataan Silta-projekti ja sen tuotoksena syntynyt Silta-malli sekä taustalla vaikuttanut kiintymyssuhdeteoria, narratiivisuus ja dialogisuus työmenetelminä.

2.1 Projektin perusajatuksen kuvaus

Pelastakaa Lapset ry:n Silta-projekti on yhdistyksen keskusjärjestön alaisten lastenkotien ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama kolmevuotinen projekti ajalla 2008-2010. Se syntyi ajatuksesta rakentaa siltaa lastenkotiin sijoitetun lapsen, tämän perheen ja lastenkodin välille. Se mahdollistaa lapsen elämäntarinan näkyväksi tekemisen lapsen, hänen läheistensä ja omahoitajan tapaamisten kautta. Tavoitteeksi asetettiin entistä rikkaamman ja voimavarakeskeisemmän elämäntarinan syntyminen lapselle ajasta ennen lastenkotia ja sijoituksen aikana. Tämä antaa tukea myös lapsen tulevaisuutta varten. Lapsen äänen esiin nostaminen ja hänen tarinansa kuuluminen voi arjessa jäädä vähemmälle huomiolle. Tähän lapsi tarvitsee aikuisen apua. Projekti oli ainutlaatuinen Pelastakaa Lapset ry:ssä koskien pitkäaikaisesti lastenkoteihin sijoitettujen lasten elämäntilanteen ja –laadun tarkastelua ja lastenkotityön sisällöllistä kehittämistä lapsen osallisuuden ja näkyväksi tekemisen kautta. Projektin tarkoituksena oli kehittää ja toteuttaa uusi työmuotojen malli lapsen elämäntarinan eheyttämisen tukemiseksi yhdessä lastenkotilasten, heidän vanhempiansa ja läheistensä sekä lastenkotien omahoitajien kanssa. (Silta-projekti, toimintakertomus 2008.)

Silta-projektia olivat eteenpäin viemässä kahden perheterapiataustaisen projektityöntekijän lisäksi lastenkotien johtajista muodostettu johtoryhmä, Pelastakaa Lapset ry:n projektien toimijoista koottu projektiryhmä sekä koolle kutsuttu moniammatillinen ohjausryhmä. Projekti valmisteltiin käytännöstä nousseen pitkäaikaisen kokemuksen ja näkemyksen perusteella lastenkotilasten kanssa työskentelyn solmukohdista. Näitä olivat erityisesti omahoitajuuden parempi hyödynnettävyys voimavaraksi, avoimen dialogisuuden lisääminen vaikeitten asioiden esille ottamisen välineenä lapsen ja läheisten välillä sijoituksen aikana ja yhteistyön parantaminen eri osapuolten kesken. Projektityöntekijöinä aloitti kaksi erityistason perheterapeuttia, joista projektinjohtajalla oli pitkäaikainen kokemus myös lastenkodin johtajana toimimisesta. Vuoden kuluttua toinen

projektityöntekijöistä vaihtui. Koulutustaustan painotus säilyi uuden työntekijän perheterapeuttiopintojen myötä.

Projektin alkaessa Pelastakaa Lapset ry:n keskustoimiston alaisia lastenkoteja oli kuusi (Vantaa, Kauniainen, Vääksy, Turku, Harjavalta ja Jyväskylä). Koteihin sijoitetaan lapsia eri puolilta Suomea. Vuoden 2008 lopussa Vantaalle avattiin toinen lastenkoti ja helmikuun lopussa 2010 lastenkoti Kreetala Harjavallassa lopetettiin. Vuonna 2008 Silta-projektissa oli mukana 25 lasta, 28 omahoitajaa ja 20 lapselle läheistä henkilöä. Kuntia oli yhdeksän, joista viidessä kaksi tai useampi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Seuraavana vuonna kuntien määrä väheni kuuteen ja sosiaalityöntekijöiden 16:een. Mukana oli 22 lasta, 17 läheistä ja 22 omahoitajaa. Lasten ikä vaihteli 7-17-vuotiaisiin, alakoulu- ja murrosikäisten edustaessa osallistujia eniten.

Projektille annettu nimi kuvaa myös toista asiaa, yhteyden luomista lapsen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välille. Liian usein lapsella on kaksi hyvin toisistaan poikkeavaa arkea, joiden välillä hän kulkee yksin pitäen omana tietonaan kummankin arjen tapahtumat. Näiden maailmojen lähentyessä syntyy mahdollisuus vuoropuheluun, mikä osaltaan mahdollistaa elämäntarinan eheytyksen tukemisen. Toisena tavoitteena on lapsen elämäntarinan kokoaminen yhtenäisemmäksi pirstaleisten ja irrallisten muistikuvien sijaan ymmärryksen ja moniäänisyyden avulla. Käytössä olevia välineitä ovat muun muassa elämänjana ja sukupuoli. Omahoitaja on mallissa nostettu lapsen ja läheisten kanssa vuorovaikutuskolmioon, jolloin hänen merkityksensä ja työnsä on sekä suuri että haasteellinen. Omahoitajien kanssa on tehty vertaisryhmissä omahoitajasuhteen roolikartta, jonka avulla on tehty näkyväksi suhteiden merkitystä asiakastyössä ja työntekijän roolia näissä suhteissa. (Silta-projekti, toimintakertomus 2009.)

Lapsen äänen kuulumisen mahdollistamisen ja tarinoiden esiin nostamisen tavoitteena oli auttaa lapsen selviytymistä, tukea omahoitajuutta ja parantaa yhteistyötä lapsen läheisten kanssa. Tapaamisissa oli läsnä lapsen ja hänelle tärkeän/tärkeiden ihmisten lisäksi omahoitaja sekä projektityöntekijä. Työmenetelminä käytettiin dialogisuuden ja refleктоivan vuorovaikutuksen yhteydessä elämänjanaa ja sukupuuta. Ensimmäisten osallistujien valinta tapahtui lastenkotien kehittämispäällikön ja työyhteisöjen arvioiden perusteella. Lastenkodin työntekijöiden toimesta lapsille ja läheisille kerrottiin etukäteen projektin alkamisesta ja mahdollisuudesta osallistua siihen. Myös lasten asiakassuunnitelmaneevotteluissa kevään aikana asiasta puhuttiin. Osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Kuntien sosiaalityöntekijöihin otettiin projektityöntekijöiden toimesta yhteyttä sähköpostilla ja isompien kuntien lastensuojelutoimistoihin sovittiin tapaamiset.

Alussa kolmivuotisen projektin *pää tavoitteeksi* asetettiin konkreettisen toimintamallin luominen omahoitajille lasten elämäntarinan eheyttämistyöhön lastenkotisijoituksen aikana, opettaa omahoitajat käyttämään sitä ja lopuksi julkistaa malli kaikkien lastenkotityössä olevien omahoitajien ja muun sijaishuollon käyttöön. Tavoitteita tarkennettiin projektin aikana ja vuonna 2009 niitä määriteltiin *viisi*. *Ensimmäisenä* oli omahoitajajärjestelmän kehittäminen kuntouttavan omahoitajasuhteen suuntaan, jonka tarkoitus on tarjota turvallinen ja pitkäaikainen korvaava kiintymyssuhdekokemus sijoituksen alusta. Lapsen aktiivisuutta ja osallisuuden kokemusta omasta elämästään tuetaan menetelmällisin keinoin, joiden käyttöön omahoitajia ohjataan. *Toisena* tavoitteena oli omahoitajatyön tukeminen niin, että jaksaminen lisääntyy, jolloin työntekijöiden vaihtuvuus vähenee. Tätä varten projektissa järjestettiin projektityöntekijän ja omahoitajien tapaamisia psyykkisen kuormittavuuden vähentämiseksi sekä omahoitajien vertaisryhmät. *Kolmantena* tavoitteena oli verkostojen luominen ja ylläpitäminen huostaan otetun lapsen ja hänen läheistensä välillä. Läheisiä voivat olla muutkin kuin biologiset vanhemmat. Tätä työtä tehtiin Silta-tapaamisissa, joita pidettiin ensin kolmen viikon välein kussakin lastenkodissa molempien projektityöntekijöitten ollessa paikalla. Käytäntöä muutettiin niin, että lastenkodit jaettiin työntekijöille ja kokoontumiset hoidettiin pääsääntöisesti yhden projektityöntekijän voimin neljän viikon välein. *Neljänneksi* tavoitteeksi asetettiin avoimen dialogisuuden ja reflektiivisen vuorovaikutusmallin kiinnittäminen lastenkotityöskentelyyn avoimuuden ja moniäänisyyden lisäämiseksi työyhteisöihin ja *viidenneksi* työskentelymallin käyttöön otto laajasti myös perhehoidossa huostaan otettujen lasten ja heidän perheittensä kanssa työskentelyyn.

Projektista on sen päättyessä muotoutunut vaiheistettu Silta-malli. Malli on jaettu neljään vaiheeseen: esityöskentely, työskentelyn käynnistyminen, varsinainen työskentely sekä työskentelyn arviointi ja päättäminen. Esityöskentelyssä päätoimijana on omahoitaja, joka on neuvotellut lastenkodin henkilöstön kanssa sopivasta ehdokkaasta Silta-työskentelyyn. Omahoitaja ottaa asian puheeksi lapsen vanhemman kanssa. Kun lapsi haluaa osallistua työskentelyyn, Silta-työ kirjataan lapsen asiakassuunnitelmaan. Lastenkodin henkilökunta neuvottelee Silta-työn aloittamisesta myös lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Alkuneuvottelujen jälkeen mukaan otetaan lapsen asioihin nähden ulkopuolinen Silta-ohjaaja, joka voi olla perheterapeutti tai lastenkodin Silta-koulutettu työntekijä. Esityöskentely on informatiivista painotukseltaan ja on tärkeää, että alkutiedon jakamisessa kaikki Silta-tapaamisen osapuolet ovat läsnä. Perusperiaatteena on että päätettäessä aloittaa työskentely, se viedään ennakkoon sovitusti loppuun. Työskentelyn käynnistymisessä tapaamisia on 2- 3 kertaa. Ensimmäisellä kerralla lapsella ja vanhemmilla on lupa

vetäytyä, jos he eivät voi tai halua sitoutua Silta-työhön. Vanhemman tilalle voidaan kutsua myös joku muu läheinen. Alustava aikataulu ja yhteiset toimintaperiaatteet sovitaan. Peruslähtökohta on, että tapaamisia on 3-4 viikon välein lastenkodissa 1,5 tuntia kerrallaan. Silta-mallin mukaisesti tapaamisella on tarjolla mehua ja pipareita. Tarjoilulla on tärkeä merkitys osallistujille ja se kuului toiminnan sisältöön. Toisen tapaamisen aikana kerrataan aikataulut ja käytännön asiat sekä työskentelyn luonnetta. Alkuhaastattelun jälkeen työskentely jatkuu vuorovaikutussuhdekartoituksen kautta. Miten lapsi näkee suhteensa omahoitajaan ja läheiseen, miten hän kokee omahoitajan ja vanhemman välisen suhteen. Mihin lapsi on tyytyväinen, mihin hän haluaisi muutosta ja mitä toiveita lapsella on vuorovaikutussuhteisiin. Sama pohdinta tehdään vanhemman ja omahoitajan kohdalla kaikkien osapuolten ollessa läsnä yhdessä. Silta-tapaamisissa korostetaan sitä, että tavoitteena on syventää lapsen, vanhemman ja omahoitajan välistä vuorovaikutusta ja tukea lapsen elämäntarinan eheyttämistä. Silta-tapaamisissa ei tehdä päätöksiä huostaanoton purkuun tai lastenkodissa tapahtuvaan työskentelyyn liittyen. Varsinainen työskentely on prosessin seuraava vaihe, jossa vuoropuhelu jatkuu sukuun ja elämänjangan ympärillä. Tapaamisia on 4-7, kestoltaan 1,5 tuntia kerrallaan. Näihinkin tapaamisiin liittyy myös toiminnallisia osioita, istuntokohtainen arviointi ja yhdessä nautittu välipala. Sukupuutyöskentelyn aikana kerätään tärkeää tietoa suvun elävistä ja jo edesmenneistä jäsenistä sekä kuullaan sukuun liittyviä tarinoita. Elämänjangan työskentely alkaa lapsen vanhempien tapaamisesta ja etenee joustavasti eri ikäaikoihin ja tulevaisuuteen asti. Jokainen kertoja kertoo sen, mitä haluaa muille jakaa. Jokainen tarina on tärkeä kertojalleen ja ansaitsee sen vuoksi tulla kuulluksi. Valokuvat, piirustukset ja toiminnallisuus täydentävät tapaamisia. Neljäs vaihe Silta-työskentelyssä on arviointi ja päättäminen. Arviointiin kuuluu tuotosten ihastelua, lapsen elämäntarinaa tehdyn yhteisen matkan muistelua, tulevaisuuteen ja haaveisiin kurkistamista. Lisäksi arvioidaan koko työprosessia ja sitä, miten työskentelyä jatketaan ja päätetäänkö Silta-ohjaus. Silta-ohjelman läpikäyminen vie kokonaisuudessaan noin 10-12 kertaa, jolloin työskentelyprosessi kestää 1-1½ vuoden ajan. Tänä aikana ensimmäisten tapaamisten muistiin kirjoitetut asiat ovat jääneet jo osaksi elämänhistoriaa, jolloin todentuu kokemus siitä, että tämä päivä on huomenna historiaa. (Silta-mallin käsikirja 2010, 51-54.)

2.2 Kiintymyssuhde projektin taustakehyksenä

Silta-projektin teoreettiseksi perustaksi kiintymyssuhdeteoriaa ei itsestään selvyytensä vuoksi erikseen nimetty. Kiintymyssuhde ja sen vaurioiden ilmentymät lastenkotilasten elämässä ovat

kiistatta niitä asioita, joissa lasta pyritään tukemaan ja auttamaan erityisesti omahoitajajärjestelmän kautta. Siinä jokaiselle lapselle nimetään omahoitaja/-ohjaaja, jonka tehtävänä on keskittyä tähän lapseen ja hänen asioihinsa. Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodeissa kiintymyssuhde asiana näkyi ja kuului selkeästi työntekijöitten arjen puheessa ja toiminnassa. Pelastakaa Lapset ry:n konsultoivana ylilääkärinä on vuosia ollut lastenpsykiatri, lasten - ja nuorisopsykoterapeutti Jari Sinkkonen, jonka sijaisuuden vuonna 2009 hoiti lastenpsykiatrian erikoislääkäri Hanna Raaska. Projektissa omahoitajan rooliin kiinnitettiin erityistä huomiota. Näistä johtuen olen ottanut kiintymyssuhdeteorian sijaishuollon näkökulmasta mukaan tarkasteluun.

Lastensuojelun sijaishuollon yksikön hoidollinen potentiaali perustuu siihen, että lapsella on mahdollisuus solmia uudessa olinpaikassaan turvallisempia kiintymyssuhteita kuin mihin hänellä on aikaisemmin ollut tilaisuus. Elämän loogisuus ja ennakoitavuus on kiintymyssuhdeteorian valossa turvallisen kiintymyksen perusta. Lastenkotiin sijoitetun lapsen taustalla on monia, joskus jopa kymmeniä, kiintymyssuhteen katkoksia, hoidon vakavia ja pitkäkestoisia laiminlyöntejä ja kaltoin kohtelua, joissakin tapauksissa pahoinpitelyä ja/tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Viimeaikainen aivotutkimus on Sinkkosen mukaan tuonut ymmärrystä varhaisen vuorovaikutuksen ja keskushermoston välisiin yhteyksiin. Oman toiminnan ohjaamisessa ja impulssien hallinnassa keskeinen ns. orbitofrontaalinen aivokuori silmäkuoppien takana on vaaravyöhykkeessä, kun vuorovaikutustrauumat ja vakavat hoivan puutokset vaikuttavat keskeneräisiin tärkeisiin aivoalueisiin lapsen synnyttyä. Sijoitetun lapsen muistot aiemmista tapahtumista, syyseuraussuhteet ja looginen järjestys voivat olla katkelmallisia ja hajanaisia. Varhainen traumatisoituminen voi aiheuttaa kudoshävikkiä myös hippokampuksen alueella, joka on välttämätön omaelämäkerrallisen muistin syntymisessä. Joissakin tapauksissa sijoitettujen lasten suuret ongelmat oman toiminnan ohjauksessa ja ylykkeiden hallitsemisessa voivat liittyä keskushermoston kehityshäiriöön, jolloin ymmärretään kuntoutuksen pitkäkestoisuus. Joskus voidaan joutua tyytymään lapsen tilanteen osittaiseen korjaantumiseen. Toisaalta kokemukset vaikeistakin tilanteista toipumiseen aivovammojen kohdalla osittaa, että toivosta ei pidä koskaan luopua. (Sinkkonen 2010, 9-10.)

Huostaan otetut ja sijoitetut lapset ovat Mirjam Kallandin (2001) mukaan yleensä turvattomasti kiinnittyneitä ja jopa kiintymyssuhteissaan vaurioituneita, mikä näkyy heidän vuorovaikutustavoissaan ympäristönsä kanssa ja tavassaan hahmottaa ympäröivää maailmaa. Sisäinen ja ulkoinen todellisuus eivät vastaa toisiaan ja käyttäytyminen ei välttämättä heijasta lapsen todellisia tunteita. Turvallisesti kiinnittyneen lapsen pettyessä hän osaa näyttää tunteitaan,

sillä hän on oppinut luottamaan vanhempien kestämiseen, säätelyyn ja vastuun ottoon hänen tunneilmaisustaan. Traumatisoitunut lapsi voi käyttäytyä aggressiivisesti tai ylimielisesti tuntiessaan itsensä pelokkaaksi tai avuttomaksi. Lapselle on voinut läheisyys merkitä pahoinpitelyn uhkaa, ero jätetyksi tulemista tai hylkäämisellä uhkailua, jolloin lapsi on sisäistänyt työmallin, jossa hän voi pyrkiä käyttäytymään siten, että hänet taas hylätään. Lapsi pyrkii hallitsemaan erotilanteita aiheuttamalla niitä itse, jolloin hän ei koe olevansa muiden armoilla. (Kalland 2001, 199-203; Rautio 2004, 33-35.)

Brittiläisen psykiatrin ja psykoanalyytikon John Bowlbyn (1907-1990) mukaan kiintymys on ajan mittaan kehittyvä ominaisuus. Bowlby julkaisi 1940-luvulla kehittämänsä teorian 1500-sivuisessa trilogiassa ”Attachment and Loss” (1969, 1973, 1980). Teoriassaan hän pyrki kuvaamaan ja ymmärtämään varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta myöhempään kehitykseen. Varhainen kiintymyssuhde on perusta maailmassa olemisen asennolle, miten ihminen suhtautuu itseensä, muihin ja ympäristöönsä. Kiintyminen ja kiinnittyminen ovat tällöin keskeisiä käsitteitä. Oleellista erityisesti lastensuojelussa on tiedostaa, että kiintymys on suhteissa, ei yksilössä. Lapsen ja eri vanhempien sekä lapsen ja eri huoltajien välille syntyy laadullisesti erilaisia kiintymyksiä, jolloin kiintymystä on tutkittava näiden kaikkien suhteitten kontekstissa. Erityisen hyödylliseksi kiintymyssuhdeteoria on osoittautunut tutkittaessa turvattomissa ja vaarallisissa olosuhteissa kasvaneita lapsia tai lapsia joiden kiintymyssuhteet ovat katkeilleet muista syistä. (Hautamäki 2001; Sinkkonen & Kalland 2001,7-10; Rautio 2004, 29-31.)

Sinkkonen ja Kalland (2001) selventävät suomalaista käsitteistöä määrittelemällä kiinnittymisen vauvan varhaiseksi leimautumiseksi vanhempaansa (tässä ei välttämättä mukana myönteisiä tunteita) ja kiintymisen vähitellen lapsen myöhäisemmissä elämänvaiheissa tapahtuvaksi (sisältäen enemmän tai vähemmän positiivisia tunteita), jolloin kiintymyssuhdeteoria on yläkäsite kattaen kaikki tärkeät vuorovaikutussuhteet läpi koko elämän. Bowlbyn tiivistetty perusajatus oli, että ”kiintymyssuhdeteoria on tapa käsitteellistää ihmisen taipumusta kehittää vahvoja tunnesiteitä toisiin ihmisiin.” Kiintymys Bowlbyn mukaan tarkoittaa sitä, että erityisesti vaarallisissa olosuhteissa ihminen etsii toisen ihmisen läheisyyttä. Tämä taipumuksen malli toimintaan on yksilöllinen ominaisuus, joka muuttuu hitaasti, eikä hetkelliset tilannetekijät vaikuta siihen. Kiintymys kuvaa lapsen suhdetta erityisen tärkeisiin ihmisiin. Kiintymyskäyttäytyminen Bowlbyn mukaan on niitä käyttäytymismuotoja, joihin yksilö turvautuu havaittavan käyttäytymisen tasolla saavuttaakseen/säilyttääkseen kyseisen läheisyyden. Tieto siitä, että kiintymyskohde on saatavilla ja responsiivinen, antaa ihmiselle vahvan turvallisuudentunteen. Tämä käyttäytymisen näkyminen on

ilmeisintä varhaislapsuudessa, mutta sitä ilmenee koko elämän ajan erityisesti sairauden, ahdistuksen, väsymisen tai pelästymisen yhteydessä. Pieni lapsi kehittää vuorovaikutuksessa hoivaajiensa kanssa sisäisiä työmalleja (Internal working models) ja käyttää niitä suhteessa ympäristöönsä. Ensisijaiseksi kiintymiskohteeksi Bowlby kutsuu sitä henkilöä, jolta pieni lapsi pääasiallisesti hakee turvaa esimerkiksi pelästyessään. Bowlbyn teorian keskeinen oletus on, että riittävän hyvän ja turvallisen kiintymyssuhteen puuttuminen on erittäin haitallista lapsen emotionaalisen, kognitionaalisen ja sosiaalisen kehityksen etenemiselle. Bowlbyn oppilas, amerikkalainen psykologi Mary S. Ainsworth toi kiintymyssuhdeteoriaan käsitteen turvallisuusperusta (secure-base). Varhaislapsuudessa lapsi tarvitsee turvallisen perustan, josta käsin hän voi tutkia aktiivisesti ympäristöään. Lapsi tasapainottelee jatkuvasti läheisyyden hakemisen ja ympäristön tutkimisen välillä, jolloin niiden välinen dynamiikka ilmenee eri tavoin eri konteksteissa vaihdellen ikäkausittain ja yksilöittäin. Puhutaan turvallisista ja turvattomista kiintymyssuhteista. Laiminlyödyille lapsille tunnusomaista on, ettei heille ole ollut turvallista aikuista apunaan maailman tutkimiseen. Siitä syystä he saattavat muuttua pelokkaan passiivisiksi ja ympäristön tutkiminen voi vähentyä heidän kohdallaan. Yleisimmin kiintymyssuhde jaotellaan turvalliseen (tasapainoiseen), välttelevään ja ristiriitaiseen kiintymyssuhteeseen sen mukaan, miten turvalliseksi lapsi kokee suhteensa äitiin tai häntä hoitavaan aikuiseen. (Hautamäki 2001, 22-38; Rautio 2004, 32; Kalland 2001, 202.)

Kiintymyssuhdeteorian mukaan vauvan ja häntä hoivaavan äidin välille syntyy tiivis suhde, jossa on kaksi prosessia, jotka ovat vastavuoroisesti vaikuttavia. Aluksi vauva kiinnittyy vanhempansa funktiona elossa pysyminen, turva ja ravinnon saanti. Ajan myötä tapahtuu vauvan kiintyminen, varsinkin kun vanhempi vastaa vauvan fyysisiin ja psyykkisiin tarpeisiin herkällä ja luotettavalla tavalla. Vanhemman kiintymisen funktio on hoivata ja suojella lasta, mihin hän alkaa valmistautua jo raskausaikana. Funktioon liittyy vahvasti kiintymyssuhteen rakkausdimensio eli tunneside. Merkille pantavaa on myös vauvan tarpeiden asettaminen omien edelle. Kyvyttömyys tähän on näkyvä piirre lastensuojelutoimenpiteitä vaativissa perheissä. Puutteellinen valmistautuminen lapsen syntymään ja sikiövauvasta huolehtimisen sekä huolestumisen puute, esimerkiksi kyvyttömyydellä muuttaa elintapojaan raskauden alkaessa, on merkki kiintymyssuhdehäiriöstä ja selvä riski syntyvälle vauvalle. (Kalland 2001, 199-203; Rautio 2004, 33-35.)

Vaiheittainen kiinnittyminen alkaa lapsen orientoitumisella toista ihmistä kohti. Muun muassa itkemisen ja hymyilemisen avulla vauva hakee katse- tai kehokontaktia tavoittelemalla häntä hoivaavan aikuisen huomiota. Toisessa kiintymyssuhteen kehittymisen vaiheessa lapsi alkaa

orientoitua valikoidusti. Lapsi ja vanhempi tutustuvat ympäröivään maailmaan yhdessä, jolloin lapsen kokema vaaratilanne tai vaara aktivoi kiinnittymiskäyttäytymistä. Kolmannessa vaiheessa tulee vierastus ja vanhempien käyttö turvallisena perustana. Pieni lapsi katkaisee leikkinsä tarkastaakseen, onko vanhempi paikalla ja käy välillä sylissä tankkaamassa rakkautta, pyrkii seuraamaan aikuista ja etsii vanhempansa näiden hävittyä näkökentästä. Vanhempi lapsi ei välttämättä enää vierasta, mutta on varautuneempi kuin kotona ollessaan. Neljännessä vaiheessa ollessaan noin nelivuotias lapsi ja vanhempi muodostavat tavoitteellisesti ohjatun neuvottelusuhteen, jossa molemmat osapuolet oppivat neuvottelemaan aktiivisesti. Lapselle on tullut luottamus siihen, että aikuisen lupaukset pitävät eikä huomion saannista tarvitse taistella. Lapselle on muodostunut kiintymyssuhteen työmalli, johon kuuluvat käsitys itsestä, käsitys häntä hoivaavista aikuisista sekä käsitys vuorovaikutuksesta itsen ja toisen välillä. (Kalland 2001, 199-203; Rautio 2004, 33-35.)

Lapsi tekee johtopäätöksiä vuorovaikutuksesta. Turvallisilla ja myönteisillä hoivakokemuksilla on myönteisiä vaikutuksia fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen, elämäntapoihin ja elinikään. Lapsi tarvitsee vanhemman, joka on sitoutunut jatkuvaan suhteeseen hänen kanssaan. Rakastettu lapsi pystyy paremmin aikuisena huolehtimaan itsestään. (Kalland 5.2.2009.) Tietenkään, suhde vanhempiin ei ole ainoa, mikä vaikuttaa kykyyn rakastaa hyvin aikuisena. Vaikka kyseessä olisi ollut epävarma pikkulapsi, on mahdollisuus päästä takaisin hyvien suhteitten tielle. Myöhemmin, hyvät ystävyysuhteet tai turvallinen romanttinen kumppani saattaa näyttää erilaisen tien onnelliseen ja anteliaaseen suhteeseen. Se ei tule olemaan helppoa, mutta mikään ei ole kiveen kirjoitettu. Turvallisen kumppanin kanssa kuka tahansa voi oppia antamaan puolisolleen ja lapsilleen sen kaltaista rakkautta, mitä itse ei koskaan saanut. Kuitenkin tutkimustulokset tukevat voimakkaasti ajatusta, että on olemassa yhteys, joka yhdistää elämän äidin käsivarsilta rakastajan käsivarsille. (Waters 2004, 4.)

Ihminen rakentaa kiintymyssuhteita yli sukupolvirajojen lapsen ja vanhemman sekä yli sukupuolirajojen miehen ja naisen välille. Kiintymyssuhdejärjestelmä sisäistyy varhain, joten kiintymyssuhteilla on uskomaton kyky yltää yli rajojen, sovittaa ja sitoa yhteen erilaisuutta, mikä on inhimillistä elämää ja sen jatkuvuutta ylläpitävää. Ne kantavat pysyvyyttä niin yhden yksilön elämän aikana kuin kiintymyssuhdeketjuina perheiden, sukujen ja ihmisyyhteisöjen sisällä. Vakavasti poikkeavassa kiintymyssuhdepatologiassa kiintymyssuhteen rakentuminen on alusta saakka ollut epätavallisen ja traumaattisen vaikeaa. Erityisesti emotionaalisesti tärkeät ihmissuhdekokemukset ensimmäisten vuosien aikana vaikuttavat kypsyvien aivojen rakenteeseen

sekä psykologisesti että biologisesti. Toisaalta korjaavaa fyysistä vaikutusta voi olla erityisesti kasvuvuosien, mutta jopa aikuisuudenkin aikana hyvillä kiintymyssuhteilla sekä hyvillä terapiasuhteilla. Lapsen kiintymyssuhdehäiriöt ovat reaktiivisia ja riippuvaisia hänen äidistään tai lähihoitajistaan. Myös monet lapseen itseensä liittyvät tekijät voivat vaikuttaa kiintymyssuhteiden syntyyn, kuten esimerkiksi keskosuus tai somaattinen vamma. (Tamminen 2001, 236-245.)

Kiintymyssuhdeteoria on teoria niistä mekanismeista, joiden avulla ihminen suojautuu vaaroja ja uhkia vastaan. Lapset oppivat erilaisia tapoja, miten saada läheisyyttä ja huomiota. Paras keino voi olla tukahduttaa lapsen omat tunteet ja tarpeet tai liioitella tunnereaktioita. Nämä tavat heijastuvat myös lasten keinoissa kertoa tunnesuhteitaan esimerkiksi ihannoimalla ennakoimattomasti käyttäytyvää ja pahoinpitelevää vanhempaansa. Lapsi ei koe valehtelevansa, vaan hän toteuttaa oppimaansa kiintymyssuhdemallia. Kiintymyssuhdetutkimuksessa on kehitetty menetelmiä kuten pienten lasten vieras-tilanne ja aikuisten kiintymyssuhdehaastattelu, joita käytetään laajasti. Raution tutkimuksessa ”Kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa” (2004) käytettiin kouluikäisille lapsille kehitettyä haastattelumenetelmää Child Attachment Interview (CAI). (Sinkkonen 2004, 3-4.)

Theraplay-terapia on alunperin kehitetty Yhdysvalloissa 60-luvun lopulla Chicagon syrjäytymisvaarassa olevien lasten varhaiskuntoutusohjelmassa. Tämä rekisteröitynä tuotemerkkinä oleva terapia on vuorovaikutuksellinen, leikkisä lyhytterapia pyrkien vahvistamaan lapsen ja tämän hoitajan välistä kiintymyssuhdetta, lapsen tervettä itsetuntoa ja kykyjä toimia sosiaalisissa suhteissa. Suomessa theraplay-terapiaa käytetään vaikeiden traumaperäisten sopeutumishäiriöiden ja kiintymyssuhdeongelmien (mm. sijaishuolto, adoptiolapset) hoidossa tällä hetkellä hyvin monimuotoisesti. (Suomen Theraplay-yhdistys ry 2009.) Mäkelä ja Vierikko ovat tehneet Suomessa tutkimuksen 20 sijaishuollossa olevan lapsen ja sijaisvanhemman osallistumisesta terapiaan SOS-lapsikylässä (2004). Lapsen käyttäytymistä kuvaava lista (CBCL) käytiin läpi ennen terapian alkua, heti sen päättymisen jälkeen, kolmen kuukauden, puolen vuoden ja yhden vuoden kuluttua terapian päättymisestä. Lapsen käyttäytymisen eri alueilla oli havaittavissa selkeät positiiviset muutokset, sijaisvanhemmat kokivat saaneensa enemmän työvälineitä päästäkseen lähemmäksi lapsia ja saadakseen yhteyden heihin lasten arvioidessa hoitoa korkein pistemäärin. (The Theraplay Institute 2009.)

Amerikkalainen psykologi Daniel Hughes on erikoistunut vaikeitten tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöitä omaavien lasten ja nuorten hoitoon kehittäen vuorovaikutuksellisen

psykoterapian, joka pohjautuu erityisesti kiintymyssuhteen tutkimukseen ja terapiaan. Hänen mukaansa tunnekyvyttömillä, traumoista kärsivillä lapsilla on hyvin paljon oireita, joiden juuret ovat noin kahden ensimmäisen ikävuoden tuhansissa kokemuksissa. Laukaisevien tekijöiden tunnistaminen vie paljon energiaa ja johtaa lopulta auttajien lannistumiseen ja alkamiseen syytellä toisiaan tai lasta. Hughesin mukaan tarvitaan ymmärrystä siitä, millaisia vaikutuksia kaltoin kohtelulla ja laiminlyönnillä voi olla. Olisi tärkeää keskittyä myös siihen, että lapselle pystytään sekä kotona että terapiassa antamaan sellaisia terapeuttisia kokemuksia, joiden avulla pystytään käsittelemään jo monta vuotta aiemmin syntyneitä kehityksen ja kiintymyssuhteen häiriöitä. Lasten oireiden taustalla olevat asiat on selvitettävä ja käsiteltävä esiin nousevat traumat ja kehitykselliset ongelmat. Sen jälkeen lapselle voidaan tarjota mahdollisuuden parantaviin tunnevirittäytymisen kokemuksiin hänelle tärkeiden ihmisten kanssa. (Hughes 2006, 110.)

Omahoitajuus kiintymyssuhdetyössä

Silta-projektin aikana tarkasteltiin auttajan työtä aluksi ammatillisen omahoitajuuden tärkeimpien roolien määrittelyllä. Niistä merkittäviä löytyi lopulta viisi, jotka vietiin lapsi- vanhempi-omahoitaja Silta-kolmion osapuolten välisiin suhteisiin. Rooleja olivat *itsestä huolehtija-reflektioija, rajojen asettaja-turvallisuuden mahdollistaja, kiintymyssuhteen rakentaja, lapsen puolestapuhuja ja aikuisen roolimallina toimija*. Tavoitteena oli roolien näkyminen eri osapuolten kannalta ja suhteiden vastavuoroisuuden esiin tuleminen. Usein mietityn asian, mitä lapsi saa omahoitajalta, lisäksi on hyvä pysähtyä pohtimaan, mitä omahoitaja saa lapselta ja mitä vanhemmalta. Tässä vuorovaikutuskolmiossa kaikki osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Omahoitajan on tärkeä nähdä vanhempien merkitys lapsen elämään riippumatta heidän konkreettisen olemassaolonsa määrästä sekä lapsen osana sukuaan, jonka pariin hänen paluunsa viimeistään lastenkotisijoituksen jälkeen tapahtuu. Roolikartan avulla tulee näkyväksi ammatilliseen omahoitajuuteen kuuluvien suhteitten lisäksi tietoisuus siitä, että näihin suhteisiin ja niiden laatuun voidaan vaikuttaa ammattitaidolla ja sen kehittymisellä. Omahoitajasuhteen roolikartan syntyminen lastenkotien uudelleenlaiseksi työvälineeksi mahdollistaa sen käyttöä myös työntekijän oman työnsä arvioinnin välineenä. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 24, 55-56.)

Lastenkodin arkielämän suotuisia vaikutuksia vakaan struktuurin ympäristössä ei ole tiedostettu. Rutiineihin kuuluvat samankaltaisina toistuvat aamu- ja iltatoimet, säännölliset ruoka-ajat ja nukkumaanmeno suunnilleen samaan aikaan. Kiintymyssuhdeteorian valossa turvallisen

kiintymisen perusta on elämän loogisuus ja ennakoitavuus. Aluksi aikajänne on lyhyt, jolloin lapselle riittää tieto ruuan saannista tiettyyn aikaan ja nukkumispaikka. Lapsi voi takertua tiukasti päivän rutiineihin helpottaakseen omaa ahdistustaan ja pienikin poikkeama säännöllisestä päiväjärjestyksestä voi aiheuttaa raivokohtauksen tai paniikin. (Sinkkonen 2010, 10.)

Lapsen tilanteen rauhoittuessa alkavat vähitellen tulla esiin pettymyksen ja raivon tunteet ja hylätyksi tulemisen pelko nousta esiin. Aikuiset ja varsinkin omahoitaja joutuvat ottamaan lapsen tunteet vastaan, toimimaan niiden säiliönä ja auttamaan lasta tunteiden tunnistamisessa ja hallinnassa. Lapsi uskoo, ettei kukaan kestä hänen raivoaan, vaan hänet hylätään uudelleen. Hän testaa uusia aikuisia ja tuo vuorovaikutukseen mukaan lopulta nekin puolet, joita itse pitää sietämättöminä. Kun lapsi kokee, ettei häntä hylätä silloinkaan, hänen uskalluksensa aikuisten luottamiseen alkaa. Tavallisesti epäluuloisen lapsen luottamuksen voittaminen tapahtuu omahoitajasuhteessa. Omahoitaja on lastenkodin tärkein aikuinen ja viettää aikaa lapsen kanssa niin arkisissa askareissa kuin kahdenkeskisten omahoitajatuntien aikana. Parhaassa tapauksessa heidän välilleen syntyy turvallinen kiintymyssuhde, joka perustuu aikuisen saatavilla oloon, ennakoitavuuteen, rehellisyyteen ja siihen, että lapsi uskaltaa tuoda kaikki tunteensa tähän vuorovaikutussuhteeseen. (Sinkkonen 2010, 10.)

Lapsi on usein ristiriitaisessa tilanteessa ollessaan lojaali vanhemmilleen ja toisaalta kokiessaan syyllisyyttä siitä, että alkaa viihtyä lastenkodissa ja luottaa sen aikuisiin. Osa lapsista jää itselleen vahingollisesti kiinnittymättä mihinkään ja kehenkään kodin ja lastenkodin välimaastoon. Tästä syystä kaikki sellaiset työmuodot, joilla edistetään kodin ja lastenkodin välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä lapsen hyväksi, ovat lapsen parhaaksi. Monet lapset rakentavat mielessään vastakkain asetteluja, jotka yhteisten tapaamisten avulla saadaan purettua. Lapsen elämänhistorian rakentaminen ja luominen on erityisen merkittävää. Identiteetti on suurelta osin yhtä kuin se kertomus, jonka ihminen itselleen kertoo itsestään, sisäistämistään kiintymyssuhteista ja elämänsä tärkeistä tapahtumista. Näitten jäsentäminen yhdessä merkittävien aikuisten kanssa edistää itsetunnon ja identiteetin positiivista kehittymistä ja tukee siten mielenterveyttä. (Sinkkonen 2010,12.)

Omahoitajan työ on vaikeaa, mutta samalla antoisaa. Se vaatii sitoutumista ja on yhdenlainen elämäntapa liittäen mukaansa arjen ja juhlan vaikuttaen samalla työntekijän omaan elämänpiiriin. Pieninä muruina saatu kiitos, toisinaan vasta vuosien päästä, on palkitsevuutta, mitä pitää muistuttamisen avulla ylläpitää, jottei työn merkittävyys unohtu. Lapsen asioiden raskaus ja

suhteiden luominen eri osapuolten kanssa on työlästä. Auttajan jaksamisen tukeminen on tärkeä osa myös sijaishuollon kentällä, joten omahoitajan avuksi rakennettava tukiverkosto on jaksamisen turvaamiseksi välttämätön. Omahoitajuus vaatii myös työntekijän oman itsensä tuntemista ja reflektointia työtettä välttääkseen uhkaavia karikoita.

Auttaminen on dynaaminen ja konkreettinen prosessi eri osapuolten ja roolien välillä, jossa kuvastuvat ja tiivistyvät elämän kaikki tarinat ja puolet. Martti Lindqvistin puolustaessa pahan kohtaamista samalla korostaen auttajan velvollisuutta oman varjonsa tutkimiseen hän puhuu ammatillisuuden vahvojen puolien kuten selvärajaisuuden, asiantuntevuuden ja tilanteisiin liittyvän tunteiden säilömissä lisäksi realismista, tärkeiden teemojen sanoittamisesta sekä moniroolisuuden ja monimenetelmällisyyden puolesta. Auttajien tuodessa huomaamattaan työtilanteisiinsa omat varhaiset tarinat ja selviytymiskeinonsa, joiden mukaan he usein reagoivat kohdatessaan pahaa auttamisen kentällä. Oman varjonsa tunnistamisen jälkeen auttajan on vaikea mestaroida, selitellä, lyödä tai hylätä, jolloin elämän näkyminen tapahtuu todempana ja suurempana kuin yksikään sitä kuvaava teoria. Kohtaamistilanteessa ollaan kahden ihmistarinan leikkauspisteessä, jolloin kumpikaan niistä ei ole toistaan parempi tai mitättömämpi. Merkittävää kaikkien kannalta on se, että auttajat eivät yksinäisty suhteessa toisiinsa ja jää tuuliajolle. (Lindqvist 2006,184-186.)

2.2 Narratiivisuus elämäntarinan ehyttämisessä

Silta-projektissa narratiivisuutta käytettiin ammatillisena työtapana, jonka tavoitteena oli uudenlaisen ja virkistävän näkökulman löytäminen tutun polun ulkopuolelta. Tavoitteena ei ollut lapsen muuttaminen tai parantaminen, vaan avata hallitsevana olevan ongelmatarinan syntyhistoriaa ja sen vaikutuksia suhteessa siihen, miten lapsi kokee ja näkee itsensä ja toiminnoissaan suhteessa toisiin ihmisiin. Tarina ja mahdollinen uusi suhde rakentuvat työntekijän kanssa vuorovaikutuksessa käydyn keskustelun seurauksena. (Pääkkö 2010, 30-31.)

Tarinakerronta on ikivanha tapa hahmottaa paikkaansa maailmassa. Kun lapsi sijoitetaan laitokseen, hän tuo mukanaan samalla oman siihenastisen elämäntarinansa. Lapsen oikeus on tulla huolehdituksi, mutta sen lisäksi hänelle tulisi syntyä tunne, että hän on kiinnostava, innostava, ja hänen tarinoillaan on merkitys. Kun lapsi asuu syntymäkodissaan, hänellä on luonnollista kuulla perheen elämäntarinoita menneestä ja tulevasta. Sijoitetun lapsen oikeus on käsitellä omaa

elämäntarinaansa luotettavan ja turvallisen aikuisen kanssa. Oman paikan hahmottaminen sukupolvien ketjussa ja tarinoissa on tärkeää sekä sijoitetun lapsen itsensä että hänen omien tulevien lastensa kannalta. Sijoitettu lapsi tarvitsee rinnalleen aidosti kuuntelevan ja kiinnostuneen ihmisen, jolla on hyväksyvä katse. Lapsi ymmärtää omaa elämäntilannettaan sitä paremmin, mitä enemmän hän tietää omasta historiastaan. Myönteiset tarinat vahvistavat lapsen minäkäsitystä. Lapsi rakentaa omaa kertomustaan myönteisten ja kielteisten tarinoiden avulla. Lapsella on oikeus tulla hyväksytyksi sellaisena kokonaisuutena, jonka perimä ja ympäristö ovat hänestä muokanneet. Yhteisön jäsenten tarinat rakentuvat suhteessa yhteisöön, jonka tarina vaikuttaa myös siihen, onko lapsen tarina osa yhteisön tarinaa. Voiko lapsen tarina pitää sisällään elämän hyvät ja pahat asiat. Lapsen tarinaa voidaan lähteä yhdessä rakentamaan niin, että lapsi saa haltuunsa kaikki elämän palaset oman tarina rakentamiseen turvallisten aikuisten kanssa. Omaelämäkerrallisen työskentelyn aikana vaikean ja ongelmia tulvillaan olevan tarinan rinnalle syntyy vähintään yhtä arvokas kertojaa voimauttava toinen tarina. Kapeaan ongelmatarinaan ei välttämättä mahdu hyviä kuvia, menneisyyden menetysten, häpeän ja surun kohtaaminen ei ole helppoa, mutta omaelämäkerrallinen prosessi auttaa hyväksymään omaan elämäntarinaansa kuuluvat sekä hyvät että huonot palaset ja muodostamaan niistä ehyemmän kuvan. (Barkman & Janhunen 2005, 127-131.)

Narratiivisuuden käyttöä ammatillisena työvälineenä on sovellettu muun muassa psykoterapiaan, kasvatukseen, terveydenhoitoon, vanhustenhoitoon, sosiaalityöhön ja kuntoutukseen. Identiteettityössä elämäntarinaa tuotetaan ja nostetaan tarkastelun kohteeksi, jotta elämän sirpaleisuudesta saataisiin koottua ehjempää kokonaisuutta ja lisättyä elämäntietämisen tunnetta. (Heikkinen 2001, 191.)

Narratiivisuus käsitteenä on peräisin latinan kielestä, jonka substantiivi *narratio* tarkoittaa kertomusta ja verbi *narrare* kertomista. Suomenkielisenä vastineena käytetään väljästi tarinallisuutta. Kertomusten merkitys on aina ollut filosofien ja tutkijoiden kiinnostuksen kohteena, mutta 1900-luvun lopulla kiinnostus nousi räjähdysmäisesti. Narratiivisuutta ja sen lähikäsitteitä käytetään laajasti yhteiskuntatieteiden, psykologian, kasvatustieteen, taloustieteen ja terveystutkimuksen alueilla, mutta tieteenalojen ja koulukuntien välillä on huomattaviakin eroja siinä, miten narratiivisuus ymmärretään. Tieteellisessä keskustelussa narratiivisuutta käsitellään ainakin neljällä eri tavalla. Sillä voidaan viitata tiedonprosessiin, tietämisen tapaan ja tiedon luonteeseen, jolloin se usein on liitetty konstruktivistiseen tiedonkäsitykseen. Sitä voidaan käyttää kuvaamaan tutkimusaineiston luonnetta. Narratiivisuudella voidaan viitata myös aineiston

analyysitapoihin ja neljänneksi käsitettä on yhdistetty usein narratiivien käytännölliseen merkitykseen eli käytännön työn välineeksi useilla tavoilla. (Heikkinen 2001, 186-187.)

Narratiivinen identiteetti on ihmisen itsensä rakentama kertomus siitä, kuka hän on. Persoonallisuus muotoutuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa omasta tulkinnastamme itsestämme ja elämästämme. Identiteetti muodostuu kaikessa, mitä ja miten kerromme itsellemme ja muille itsestämme ja elämästämme. Itseilmauksen muotona on myös kertomatta jättäminen ja myös toisten tarinoilla voimme elämäämme jäsentää. Lapset ovat aina jatkumia jonkun toisen elämässä. Monien lapsien lapsuusmuistoihin liittyy vahvoja kokemuksia siitä, ettei lapsi ollut toivottu tai rakastettu tai että joutui hoitamaan vanhempiaan tai pelkäämään heidän toimintojaan. Aina lapsuuden ympäristö ei tue lapsen itseyden kehittymistä, vaan on esimerkiksi äidin tai isän elämän jatketta tai ehdoilla elämistä. Toisen, turvallisen ihmisen kanssa tehtävä tarinatyöskentely voi olla tärkeä tie oman elämänhistorian vähittäiseen tiedostamiseen ja oman elämäntarinan rakentamiseen. Erilaiset elämänvaiheet ja olosuhteet aktivoivat erilaisia elämäntarinoita ja sävyjä niihin, mutta silti jokaisella on oma peruselämäntarina, jota toistetaan ja siitä tehdään erilaisia muunnelmia. (Sava & Katainen 2004, 22-29.)

Identiteetin rakentamisessa elämäkokemusten sisältöä tärkeämpää on sen kokemusten sävy. Millaisia ne ovat merkityksiltään ja millaisia tunnelatauksia niihin liittyy. Identiteetin tarinallisuus on myös vahvasti kehollista. Kokemukset, muistot ja haaveet ovat läsnä kehomme nykyhetkessä. Kehoon kiinnittyneinä ne ovat osa tarinaa, jota kerromme, vaikka niihin ei välttämättä löydy helposti kielellistä ilmaisua. Mikään aikaisempi kokemus ei katoa lopullisesti mielestä tai kehosta. Elämän varhaiset tai traagiset kokemukset jäävät helposti kognitiivisen tietoisuuden ulottumattomiin. Mieli sulkee tietoiselta muistilta osan aiemmasta kokemusmuistosta ja se voi muuntaa aiempia kokemuksia paremmin vastaamaan nykyhetken käsityksiä tai tarpeita. Mielikuvat, tunteet ja ruumiin tunnot kuten fyysiset kivut, tuoksut tai äänet ovat esimerkkejä, joiden tiedostaminen ja sanoilla kuvaaminen voi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta. Identiteetin kannalta epävarman tulevaisuuden käsittely on ensiarvoisen tärkeää. Parhaimmillaan tarinointi liikkuu menneen, tulevan ja nykyhetken välimaastossa. (Sava & Katainen 2004, 22-29.)

Elämäkerrallisten tarinoiden suhde todellisuuteen on monisyinen. Ne tuottavat tietoa erityisesti kertojalle itselleen, subjektiivista tietoa kokemuksista ja elämänvaiheista. Niitä voidaan jakaa, jolloin ne kertovat ihmisten iloista ja suruista, haluista ja pyrkimyksistä. Ne ovat usein tilannekohtaisia ja voivat muuttua ja täydentyä ajan ja paikan mukana. Tarinoilla voi myös peittää,

valehdella, manipuloida itseä tai toisia, piiloutua, eksyä tai niitä voi käyttää itsekkäiden etujen ajamiseen. Voidaan kertoa toisen tarinaa tai eri perheenjäsenten tarinat ja lapsen kokemukset voivat olla voimakkaassa ristiriidassa. Tarinallisuutta kuvataan eräänlaiseksi pesän rakentamiseksi, yksilöllisen ja yhteisöllisen tilan asuttamiseksi. Ihminen voi luoda tarinallaan sisäistä ja ulkoista maailmaa sekä niiden välisiä suhteita, jolloin näköalat avautuvat sisään ja ulos. Silloin kun elämä ei ole tarjonnut kiinnittymissuhteita, omaelämäkerrallisten taitojen ja itseilmaisun kehittäminen ovat tärkeä osa elämässä selviytymistä.(Bardy & Känkänen 2005.)

Ihmisten oman ilmaisun ja kerronnan tukemiseksi ja vahvistamiseksi on kehitetty erilaisia toiminnallisia välineitä, joiden käyttö tarjoaa vaihtoehdon pelkälle puhumiselle. Toiminnallisuuden tulee olla tavoitteellista ja suunniteltua toimintaa, joka palvelee asiakkaan tarpeita. Symbolien käyttö konkretisoi asioita ja tapahtumia ja kipeiden, vaikeiden asioiden kohtaaminen ei tunnu yhtä uhkaavalta kuin suoraan kysyttäessä. Vaikka välineet ovat yhtenä apuna vuorovaikutuksen käynnistäjänä, ne eivät sinällään ole työn keskeisin sisältö tai itsetarkoitus. Työvälineiden kehittämistyössä mukana olleet ovat antaneet hyvää palautetta sekä asiakas- että työntekijänäkökulmasta.(Möller 2004, 30-31.)

Ammatti-identiteetti muodostuu sekä sukupolvelta toiselle siirtyvistä myyteistä ja perusolettamuksista, jotka sisältyvät ammattikunnan tarinoihin, että jokaisen työntekijän omasta persoonallisuudesta ja kokemuksista. Tällöin ihmissuhdetyöntekijän pitää itse olla ”sinut” itsensä ja elämäntarinansa kanssa. Jos työntekijä ei tunne itseään ja omia menneisyytensä tarinoita riittävän hyvin, hän ei myöskään voi auttaa toisia. Kuuntelemisen taito, niin että toinen kokee tullessa kuulluksi, vaatii työntekijää tunnistamaan, kestämaan ja hyväksymään omia tunteitaan. Omien ahdistusten ja kipupisteiden kohtaamisen ja ylipääsemisen avulla voi aidosti kohdata toisia. Jos toinen herättää itsessä hyvin voimakkaita tunteita, on syytä kysyä itseltä, mistä nämä tunteet nousevat. (Sava 2004; Mäkisalo-Ropponen 2007, 74.)

Perheen sosiaaliset suhteet ja menneet tapahtumat eivät jätä rauhaan ihmisen halutessa niin. Uhriutumisen merkitsee lapsuuden ja kodin tilaan jämähtämistä, ja erityisesti lapsi-äiti –suhde kulkee mukana rasittain ja vaivaten. Merja Laitisen väitöstutkimuksen mukaan ihmisten kerronnasta heijastuu vahva tarve löytää ymmärrystä ja selitystä menneisiin tapahtumiin ja perheen sosiaalisiin suhteisiin. Lapsuuden voi jättää taakseen vasta sen ollessa riittävän ehyt. (Laitinen 2004,154.)

Lastenkotityö ja siihen liittyviä elämäntarinan eheytysohjelmia, -hankkeita ja menetelmiä

Riitta Laakso toteaa väitöskirjassaan (2009) lastenkotityön määrittelyn ja jäsenyyden olevan varsin vähäistä. Hän lainaa kanadalaisen James P. Anglinin (2002) tutkimusta lastensuojelulaitoksissa tehtävästä työstä. Siinä laitostyöhön liittyvät keskeiset tehtäväalueet jaetaan kolmeen ulottuvuuteen, jotka ovat: 1) erityisen, arkisen elinympäristön luominen (creating an extrafamilial living environment), 2) lasten ja nuorten kipuun (tuskaan) ja sen synnyttämään käyttäytymiseen vastaaminen (responding to pain and pain-based behavior) ja 3) lapsen kokemuksen kehittäminen itsestään normaalina (developing sense of normality). (Anglin 2002; ref. Laakso 2009, 39.)

Laakson mukaan lastensuojelulaitokset ja niissä asuvat lapset ja heidän kanssaan tehtävä työ ovat vain satunnaisen yhteiskuntapoliittisen tai tutkimuksellisen kiinnostuksen kohteena. Laitostyön kehittämisen tarkastelu on tapahtunut lähinnä menetelmien kehittämisen näkökulmasta. Laitoksissa tehtävästä työstä kirjoitetaan hoitona, kasvatuksena ja terapeuttisena työnä. Työn menetelmistä puhuttaessa tutkimuksen mukaan tulee esiin kiinnostava ristiriita. Monenlaisten menetelmäkoulutusten ja menetelmien osaamisen tärkeydestä huolimatta niitä pidettiin lastenkotityölle etukäteen suunniteltuina vieraana ja systemaattista käyttöä ongelmallisena. Lapsen sosiaalisten suhteiden näkyväksi tuleminen kannalta lastenkodeissa tarvitaan lapsuuden ymmärrystä ja sensitiivistä eläytymistä lapsen yksilölliseen asemaan. Ajankohtaista keskustelua oli vanhempien kanssa tehtävän työn kehittämisestä, uusien työmenetelmien käyttöön otosta ja vanhempien mahdollisuudesta viettää pitempiä aikoja lastenkodeissa. Lastenkotityöhön kuuluu lapsen kasvatuksen ja hoivan lisäksi myös vanhempien kanssa tehtävä työ, jota Laakso nimeää käytännöllisen kasvatuskumppanuuden, vanhemmuuden kontrolloinnin ja vanhemmaksi houkuttelun ulottuvuuksien kautta. Työntekijöiden aktiivisuudessa ja suhtautumisessa vanhempien kanssa tehtävään työhön ja sen merkitykseen havaittiin eroja. (Laakso 2009, 39-40, 167-201.)

Taiteen avulla on toteutettu esimerkiksi Suomen Akatemian monitieteisen tutkimusohjelman Syrjäytyminen, eriarvoisuus ja etniset suhteet Suomessa (SYREENI) osaprojekti Syreenin Taimi 2001-2003, jonka käytännön työskentely toteutettiin monikulttuurisessa peruskoulussa ja lasten- ja koulukodeissa. (Sava & Vesanen-Laukkanen 2004.)

Lastensuojelun alueella toteutettiin vuosina 1999-2003 elämänkerronnallinen tutkimus- ja kehittämishanke Elämäkertaketju - ilmaisutaidot lastensuojelussa syrjäytymisen ehkäisemiseksi, jotta lastensuojelun piirissä oleville henkilöille saataisiin uusia mahdollisuuksia ja välineitä

itseilmaisun kehittämiseen. Tavoitteina oli sellaisten työmenetelmien kehittäminen, joissa tarinallisuus, oman elämän juonen etsiminen ja taideilmaisut yhdistyvät. Hanke toteutettiin kahtena melko pitkänä koulutuksena lastenkotien, perhehoidon ja koulukotien työntekijöiden kanssa. Elämäkertaketju-hankkeen tarkoitus ei ollut korvata terapiaa, vaan siinä etsittiin taide- ja kulttuurilähtöisesti erilaisia arkista vuorovaikutusta rikastavia tapoja, jolloin onnistuminen voisi vähentää terapiatarpeiden syntyä tai niiden syvenemistä. Lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla on vaihtuvia ja rikkinäisiä ihmissuhteita ja he altistuvat toistuvilla hylkäyksillä. Masentuneiden lasten runsas määrä, terapiamahdollisuuksien riittämättömyys sekä kritiikki lapsen osallisuuden vähäisyydestä osaltaan ohjaavat katseita kohti eheyttävien ja kantavien voimavarojen etsintään. (Bardy & Känkänen 2005, 68.)

Miina Savolaisen toteuttama ”Maailman ihanin tyttö” - projekti perustui ajatukselle, että jokaisella on oikeus olla oman elämänsä ihanin. Se toteutettiin 10 lastenkodissa asuneen omin kasvojen ja nimien esiin tulleen tytön kanssa, joiden avulla luotiin uudenlaista kuvaa lastenkodissa asuvista nuorista. Projekti alkoi 1998 ja kesti seitsemän vuotta. Halu päästä merkitykselliseen keskusteluun ja mahdollisuuden antaminen oman erityisyyden kokemiseen olivat hankkeen synnyttäjinä samalla, kun havaintona oli, että lastenkodissa ei ollut sanoja kipeille asioille ja lasten tarpeet erityiseen hyvään olivat suuret. (Bardy & Känkänen 2005, 89-90.)

Yksi onnistunut tarinallisuuden käyttömuoto lastensuojelulasten ja -nuorten hoidossa on lastenpsykiatri Esko Varilon kehittämä menneisyysmatkailu. Siinä omahoitaja ja nuori etsivät tunnekosketusta elettyyn elämään lähtemällä paikkoihin, jossa nuori on ennen ollut, ja etsimällä nuoren sukulaisia, entisiä hoitajia ja ystäviä. Varilon mukaan nuorilla voi olla jopa kymmenenkin vuoden mustia aukkoja historiassaan, koska menneisyys on ollut niin raskas ja häpeällinen, että se on ollut pakko torjua. Nuori ei muistele mennyttä eikä hänellä ole aavistustakaan tulevaisuudesta. Muistelusuhteen vanhempaan korvaa omahoitaja/ohjaaja, jonka kanssa kootaan Nuoren oma kirja tuntemuksista, kokemuksista, valokuvista, matkalipuista ja muista konkreettisista asioista matkan varrelta. (Mäkisalo- Ropponen 2007; Saikkonen 2000.)

Lastensuojelujärjestö Pesäpuu ry:n ylläpitämän valtakunnallisen lastensuojelun erityisosaamiskeskuksen tavoitteena on suunnitelmallinen ja laadukas lastensuojelutyö. Järjestössä korostetaan erityisesti sijoitettujen lasten kanssa tehtävän työn tärkeyttä ja lapsen äänen kuuluvuutta entistä selvemmin lastensuojelutyössä. Pesäpuu ry:ssä tehdään jatkuvaa kehittämistyötä, monimuotoista kouluttamista ja tutkimustyötä sekä samalla tuotetaan konkreettisia työvälineitä

lastensuojelutyöhön. Lapsilähtöisten työvälineiden nimi on Lupaus lapselle. Niiden teoreettinen viitekehys ankkuroituu kehityspsykologiseen tietoon, uuteen lapsitutkimukseen, narratiivisuuteen ja trauma- ja kiintymyssuhdeteoriaan. (Pesäpuu ry 2009.)

Silta - työskentely oli strukturoitua, suunniteltua ajan ja paikan suhteen ja sillä oli alku ja loppu. Tapaamiset olivat pääsääntöisesti lastenkodissa, joissakin tilanteissa lapsen omassa kodissa ja mukana oli lapsen kanssa hänen omahoitajansa. Sillassa käytettiin monenlaisia tuttuja työvälineitä kuten haastattelua (alkuvaihe), elämänjanan ja sukupuun täyttöä eri tavoin tarinoilla, väreillä ja valokuvilla täydennettyinä sekä muita työskentelytapoja kuten muun muassa musiikkia, piirtämistä ja erilaisia kortteja. Valintaan vaikuttivat lapsen ikä, tilanne ja työskentelyn eteneminen. Tarjoilusta huolehdittiin jokaisessa tapaamisessa tärkeänä osana työskentelyä.

2.3 Dialogisuus projektin juonessa

Silta-projektissa dialogisuutta oli jokaisen osallistujan tasa-arvoinen oikeus kertoa omista ajatuksistaan ja tarinoistaan jakaen kertomansa muiden osallistujien kanssa tullen kuulluksi ja ymmärretyksi. Dialogisuudessa kukaan ei omista oikeaa tarinaa tai yksipuolista totuutta eikä määrittele mistä asioista saa puhua tai ei. Silta-työssä korostuivat kohtaaminen ja kasvokkain olo, joka edellytti itsensä alttiiksi laittamista ja heittäytymistä vuorovaikutukseen. Ajatuksena oli tasavertaisuus kaikkien osapuolien asiantuntijuudessa, lapsen omasta elämästään, vanhemman omasta ja lapsen sekä omahoitajan sijoituksen ajalta ja kasvuun ja kehitykseen liittyen. (Kiiskinen & Eskelinen 2010, 40-41.)

Dialogisuudessa huomio kiinnittyy ihmisten väliseen kohtaamiseen. Puhumistilanne muodostuu osaksi puhujan sisäistä rakennetta, johon vaikuttavat sekä oma mielentila että ruumiin tila. Ympäristön fyysinen ja emotionaalinen olemassaolo kytkeytyvät osaksi puhujan sisäistä rakennetta, joka muuttuu välittömästi vastauksen vaikutuksesta sanottuun. Tämän vuoksi on tärkeää toiset huomioon ottavan puhetilanteen rakentaminen ja fyysisen tilan viihtyvyyden huomaaminen. Dialogisen keskustelun tavoitteena on ymmärryksen lisääminen toisen sanomasta, joka auttaa puhujan ymmärrystä lisää omasta näkökulmastaan, rakentamalla keskusteluun osallistujien yhteistä, jaettua todellisuutta. Kaikki läsnä olevat äänet osallistuvat merkitysten rakentamiseen. Polyfonisessa todellisuuden rakentumisessa kaikki keskusteluun osallistujat tuovat uuden jaetun keskinäisen ymmärryksen synnyttämiseen oman totuutensa. Ymmärrys on aktiivinen tapahtuma,

joka kiteytyy vastauksessa. Vastauksen alkaessa puhujasta tulee aktiivinen vastaaja vaikuttaen puhujaan. Tämä ketju on dialogissa loputon. Vastauksessa odotetaan uusien ulottuvuuksien avaamista hyväksyvän tai hylkäävän sijaan muodon ja ajoituksen ollessa toisarvoista. (Seikkula & Arnkil 2005, 85-91.)

Kreikan kielessä *dia* tarkoittaa ”läpi” ja *logos* ”merkitystä” tai ”sanaa”. Se voi merkitä myös yhteen kokoontumista, jossa luodaan eri ihmisten ja asioiden välisiä suhteita. Dialogia voidaan kuvata keskusteluna, jossa ihmiset ajattelevat yhdessä ja heidän välillään vallitsee luottamuksellinen suhde. William Isaacs määrittelee dialogin keskusteluksi, jossa on ydin ja jossa ei valita puolua. (Isaacs 1999, 39-40.)

Dialogin neljä perustaitoa Isaacsin mukaan ovat: kuuntelu, kunnioitus, odotus ja suora puhe sekä niiden taustalla vaikuttavat neljä periaatetta: osallistuminen, johdonmukaisuus, tietoisuus ja ilmeneminen. Dialogin ytimenä on syvälinen *kuuntelemisen* taito. Siihen ei riitä vain muiden vaan myös itsensä ja omien reaktioidensa kuunteleminen. Toinen keskeinen taito on *kunnioitus*, joka tarkoittaa toisten ihmisten rajojen huomioon ottamista ja jopa niiden suojelemista. Hyväksymme sen, että voimme oppia toiselta ihmiseltä jotain. *Odottaminen* tarkoittaa pysähtymistä, suunnan vaihtamista, askelen taaksepäin ottamista ja asioiden katsomista uusin silmin. On tärkeää saada perspektiiviä siihen, mitä prosessissa tapahtuu. Tulemalla tietoisiksi prosesseista, jotka luovat tietyn ajatuksen, niitä pystyy itsessään tarkkailemaan ja muuttamaan. Tottumusten murtaminen muuttaa ryhmän ekosysteemiä ja uusien vaihtoehtojen näkeminen laajentuu. *Suora puhe* tarkoittaa oman aidon itsensä ilmaisemista riippumatta siitä, mitä muita vaikuttavia tekijöitä tilanteessa on. Ryhmän ääni eroaa yksilön äänestä. Voidaan kysyä: Mitä tämän ryhmän jäsenet haluavat sanoa yhdessä?” Kyse on siitä, että kuunnellaan tarinaa tai viestiä, joka kertoo enemmän kuin yksittäinen ryhmän jäsen pystyy sanomaan, ja sanotaan se. (Isaacs 1999, 96-178.)

3 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLON SOSIAALITYÖNTEKIJÄT SILTAA ARVIOIMASSA

Seuraavaksi kuvataan sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden toimintakonteksti, jota tarkastellaan myös ohjaavan lainsäädännön avulla. Toisena alaotsikkona on arviointitutkimuksen asiakasnäkökulman tutkiminen.

3.1 Sosiaalityöntekijöiden toimintakonteksti

Tässä työssä keskitytään laitoksiin sijoitettujen lasten sosiaalityöntekijöiden toimintakontekstiin. Haastatellut sosiaalityöntekijät toimivat isojen kuntien sijaishuoltotoimistoissa. Vain yksi heistä työskenteli noin 40 000 asukkaan kunnassa, jonka yhteistyö naapurikuntien kanssa on lisääntymässä. Lastensuojelulaki (417/2007) edellyttää, että jokaiselle lastensuojelun asiakkaalle on nimettävä oma vastuusosiaalityöntekijä. Kunnissa on erilaisia toimintamalleja ja -yhdistelmiä avohoidon, perhehoidon, laitoshoidon ja jälkihuollon tehtäväjaon välillä lähinnä kunnan koosta tai työhistoriasta riippuen. Kuvaavaa on, että kaikkien haastateltujen työyhteisöjen kohdalla oli menossa uudistuksia tai suunnitelmia työjakojen muuttamiseksi sijoitettujen lasten kohdalla. Kun lapsi otetaan huostaan ja sijoitetaan, avohuollon vastuusosiaalityöntekijä vaihtuu isommissa kunnissa sijaishuollon vastaavaksi sosiaalityöntekijäksi. Uudelleen työntekijä voi vaihtua, kun 18 vuotta täyttänyt nuori muuttaa pois sijoituspaikastaan ja siirtyy halutessaan jälkihuollon asiakkaaksi. Kunnissa, joissa työntekijöiden vastuulla oli sekä perhe- että laitossijoituksia, pohditaan niiden eriyttämistä omille työntekijöilleen. Jälkihuoltoa hoidettiin useimmiten jälkihuoltotyöntekijöiden toimesta. Vain yhdessä kunnassa se siirtyi avososiaalityöhön, mikä oli mietinnässä. Ainoastaan yhden kunnan toimintamallissa sijaishuollon sosiaalityöntekijä hoiti sekä perhe-, että laitossijoituksia ja myös jälkihuoltoa. Muutossuunnitelmat olivat tekeillä. Kaikkien tähän tutkimukseen haastateltujen sosiaalityöntekijöiden asiakkaat olivat sijais- ja jälkihuollon puolella ja asiakasmäärät työntekijää kohden vaihtelivat noin 47 - 57 välillä riippumatta siitä, miten heidän asiakaskuntansa muodostuu. Tarkkojen asiakasmäärien ilmoittaminen oli hankalaa työn hektisyyden ja tilanteiden nopeiden vaihteluiden vuoksi. Organisaatiomuutos ylimenovaiheineen vaikeutti lisäksi yhtä laskentaa. Kaikki olivat kuitenkin sitä mieltä, että asiakasmäärät ovat aivan liian suuria laadukkaan työn tekemiseen ja Talentian suositus 24 asiakasperhettä ei toteutunut

kenenkään kohdalla. Työparityöskentelyä oli vain hankalimmissa asiakastapauksissa tai niin, että lomien ja muiden poissaolojen aikana pari hoiti myös poissaolevan asiakkuudet.

Kehitys kunnissa on tapahtunut erilaisin keinoin kohti mallia, jossa sijaishuollossa pyrkii toimimaan asiaan erityisesti perehtyneitä ja tehtävään erikoistuneita työntekijöitä. Toiminta keskittyy suurimmissa kunnissa ja yhteistoiminta-alueilla lastensuojelun erityispalveluksi, joka huolehtii kaikista sijaishuollon järjestelyistä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävät määräytyvät lastensuojelulain perusteella. Sosiaalityöntekijä tekee yhteistyötä lapsen, vanhempien, laitoksen ja muun viranomaisverkoston kanssa lapsen edun mukaisesti. Huostaanotot ja sijoitukset näkyvät sijaishuollon sosiaalityön arjessa niin, että pitkäaikaisissa laitossijoituksissa on yhä enemmän yli 13 –vuotiaita lapsia, joiden oma käyttäytyminen on vaikuttanut huostaanottoon. Heistä nuoremmat pyritään sijoittamaan perheisiin tai ammatillisiin perhekoteihin. Työteliäämmiksi muodostuvat sijoitukset, joissa joko lapsen oirehdinta tai vanhempien haasteellisuus on niin suurta, että perhe ei tule kysymykseen.

Kunnan sijaishuollosta vastaavan sosiaalityöntekijän työhuone sijaitsee sosiaali-/perusturvatoimistossa tai erikseen nimetyssä sijaishuoltoyksikössä. Sosiaalityöntekijä tekee työtään eri ympäristöissä kuten toimistossa, sijaishuoltopaikoissa, psykiatrisissa toimipisteissä ja muissa yhteistyöverkostoissa. Matkapäiviä tulee käynneistä sijaishuoltopaikoissa, jotka etäisyydeltään voivat sijaita lähellä tai jopa satojen kilometrien päässä. Yhteydenpito tapahtuu soittamalla, sähköpostilla, tekstiviesteillä sekä erilaisilla tapaamisilla. Laitoksista lähetetään koosteita ja rajoittamistoimenpiteitä. Sosiaalityöntekijöiden kiinni saamisessa on eroja, samoin käytännöissä. Joissakin kunnissa on yhteydenottoja varten puhelinaikoja, mutta niiden toimivuus on käytännössä todettu ongelmalliseksi. Kaikki haastatellut sanoivat pitävänsä kännykkää aina auki äänettömänä. Soittajaan päin ollaan yhteydessä myöhemmin, kun se on mahdollista.

Sosiaalityöntekijän arkeen kuuluvat asiakkaitten, heidän vanhempiansa ja laitosten kanssa pidettävän yhteydenpidon, asiakassuunnitelmanevottelujen sekä verkosto- ja muiden palaverien lisäksi erilaisten hallinnollisten päätösten tekeminen. Valituksiin, kanteluihin ja lausuntopyyntöihin vastaamiset vievät aikaa ja niitä varten tyhjennetään kalenterit tarvittaessa nopeasti. Harvinaista ei ole asianajajien osallistuminen myös sijaishuollon prosesseihin. Käytännössä sijoituspaikat, joissa asioiden ajatellaan sujuvan eikä yhteydenottoja ole, ovat lähinnä sovittujen palaverien ja asiakaskoosteiden varassa.

Sijaishuollon tulkinnallisuus

Huostaanotto ja sijaishuolto ovat lapsen ja perheen elämään vahvasti puuttuvia toimenpiteitä, jolloin niiden juridisen pohjan korostaminen on perusteltua. Sijaishuoltoa on perusteltua lähestyä samasta syystä lain kehystämästä määräyksestä käsin. Silloin keskeiseksi tulevat sijaishuollon muoto ja perusta. Sijaishuoltoa voidaan tarkastella laaja-alaisuutensa vuoksi myös muuten kuin lainsäädännön kautta. Siihen sisältyvät lasten arjen ja kasvun ympäristö, ammatillisen toiminnan kenttä ja yksi palvelujärjestelmän toimintamuoto. (Pösö 2004, 202-203.)

Lastensuojelutyön perusteiden selkiytymistä oikeudellistumisen tuotoksena voidaan pitää myönteisenä kehityksenä sekä asiakkaalle että työntekijälle erityisesti lastensuojelutoimenpiteiden alettua. Lasten vanhempien epäluottamuksen vähentyminen antaa tilaa rakentavalle vuoropuhelulle oikeudellisten perusteiden avoimen, selkeän ja tasapuolisen esittelyn johdosta. Riskinä on pitkittyneisiin ja lapsen kannalta vahingollisiin tilanteisiin joutuminen ajoissa puuttumisen sijasta näytön puutteen vuoksi. Oikeudellistuminen kuvaa selkeää kulttuurin muutosta pohjoismaisen sosiaalityön yksitoikkoisesta ajatuksesta edistää ihmisten hyvinvointia. Toimenpiteitä tulkitaan asiakkaiden taholta yhä enemmän ei-toivottavana puuttumisen ihmisten yksityisyyteen, jolloin yhteisymmärryksen sijasta apua haetaan ristiriitojen sävyttämänä ulkopuoliselta taholta. (Raunio 2009, 215-216.)

Vuonna 2007 sijaishuollon palveluista yksityiset yritykset hoitivat 56% ja järjestöt 14%. Alalla toimi 384 yksityistä laitosta ja 184 ammatillista perhekotia, yhteensä 568 yksityistä palveluntuottajaa. Laitoshuollossa yritysten tarjonta on lisääntynyt. (Heino 2009,59.) Kodin ulkopuolelle on sijoitettuna yli 16 600 lasta, laitoksissa oli 5 916, lähes puolet huostaan otetuista oli sijoitettu perheisiin. Vuonna 2009 pitkään huostassa olleiden lasten määrä kääntyi ensimmäisen kerran lievään laskuun vuoden 1991 jälkeen, huostassa olleiden määrä laski 4%, toisaalta kiireellisten sijoitusten määrä lisääntyi 17 %. Huostaanotto alkoi useimmiten kiireellisenä sijoituksena. Uusista huostaanotoista oli kiireellisten sijoitusten osuus kolme neljäsosaa. Huostassa olevista lapsista vajaa viidesosa oli tahdonvastaisesti huostaan otettuna. Vastaavaan väestöön suhteutettuna oli 16 vuotta täyttäneiden, huostassa olleiden lasten osuus muita ikäryhmiä selvästi suurempi, kaksi ja puoli prosenttia. Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä kasvoi noin 5 %, jolloin sen piirissä oli yli 70 700 lasta. (THL 2010.)

ohjaava lainsäädäntö

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on merkityksellinen asiakirja, joka tuli voimaan 1990 ja jonka Suomi ratifioi seuraavana vuonna.(60/1991.) Siinä korostetaan lapsen ihmisarvon ja perusvapauksien lisäksi lasten yhdenvertaisuutta ja lapsen edun huomioonottamista. LOS sisältää 54 artiklaa, joista 1-41 otettiin osaksi Suomen oikeusjärjestystä. Monet artikkelit ovat läheisessä yhteydessä lastensuojelun erityiskysymyksiin ja useat määräykset vaikuttavat sijaishuollon tai sijaishoidon arkeen. (Mahkonen 2008, 85-87.) Sopimuksen sisältö voidaan tiivistää kolmeen teemaan: *protection* (lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan), *provision* (lapsella on oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista) ja *participation* (lapsella on oikeus ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon). Lapsen osallistumisoikeuksien voimistaminen oli yksi LOS:n perusidea. Tavoitteena on, että lapsi saa entistä paremmin äänensä kuuluviin ja alle 18-vuotiaalla on oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksen tekoon. LOS on kokonaiskuva lapsen tarpeista, asemasta ja oikeuksista. (Mahkonen 2010, 90.)

Lastensuojelulaki (417/2007) 1§ määrittelee lain tarkoituksen toistaen tiivistetysti LOS:n lähtökohdat (Mahkonen 2008, 81). Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (LSL 417/2007). Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) sekä viimeisimpänä ja tärkeimpänä lastensuojelulaki nostavat sijaishuollossa olevan lapsen ääntä ja näkyväksi tulemista esille.

Lastensuojelulain 40§ mukaan lapsi on *otettava* sosiaalihuollon vastaavan toimielimen *huostaan* ja järjestettävä *sijaishuolto*, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa lapsen vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihkeitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Lisäksi avohuollon tukitoimet eivät ole tässä asiassa lapsen edun kannalta sopivia, mahdollisia tai ne ovat olleet riittämättömiä ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Lapsen edun kustannuksella ei siis avohuollon tukitoimia tule kokeilla ennen huostaanottoa. Päätös lapsen huostaanotosta tehdään kunnassa, jos kyseessä on lapsen ja huoltajan suostumus, tai hallinto-oikeudessa kunnan hakemuksen perusteella, jos 12-vuotias lapsi tai huoltaja vastustaa huostaanottoa tai siihen liittyvää sijoituspäätöstä. Huostaanottopäätös tehdään toistaiseksi ja se lakkaa, kun lapsi täyttää 18 vuotta. Perheen

jälleenyhdistyminen on sijaishuollossa keskeinen tavoite, joten huostassa pito on lopetettava, jos huostassa pidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Viranomaisen on kuitenkin harkittava, onko purku lapsen edun mukaista. Jos lopettaminen on selvästi vastoin lapsen etua, kun otetaan huomioon sijaishuollon kesto, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välinen kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiensa välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide, huostaanottoa ei ole syytä lopettaa. Tällöin ratkaisevaa huostaanoton lopettamisen arvioinnissa on se, minkälainen emotionaalinen suhde lapselle on muodostunut sijaishuoltopaikan aikuisiin. Tämä Rädyn mukaan korostuu perhehoidossa. Huomioon on otettava, missä ja miten sijaishuolto on järjestetty, lapsen ikä, koulunkäynti, harrastukset ja sijaishuollon lopettamisen vaikutukset mahdollisesti lapsen terveyden tilaan, vanhempien suhtautuminen ja halu lapsi-vanhempi –suhteen palauttamiseen ja korjaamiseen, sisarusuhteet ja sisarusten asuinpaikka. (Räty 2007, 227-228, 288-289.)

Huostaanotto on aina väliaikainen toimenpide, koska lastensuojelutoimenpiteiden tavoitteena on aina perheen jälleenyhdistyminen. Vastuusosiaalityöntekijän velvollisuuksiin kuuluu lapsen ja vanhempien tukeminen tähän päämäärään ja toimia itse johdonmukaisesti samaan pyrkimykseen. Huostaanoton aikana sosiaalihuollon vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta sekä näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta. Tämä edellyttää kuitenkin sosiaalityöntekijän yhteistyötä sijoituspaikan, lapsen ja vanhemman kanssa. Kun lapsi on sijoitettu, vastuusosiaalityöntekijän päätösvaltaan kuuluvat lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpidon toteuttaminen, lapsen terveydenhuolto ja koulunkäynti. Päivittäiset lapsen huolenpitoon kuuluvat asiat hoidetaan ilman sosiaalityöntekijän myötävaikutusta. (Räty 2007, 304-305.)

Huostaan otetulle lapselle laaditaan asiakassuunnitelma yhteistyössä lapsen, huoltajan, tarvittaessa muun edustajan, vanhemman, lapselle läheisen henkilön sekä lapsen huoltoon osallistuvan tahon kanssa. Lapsen vanhemmille on tarvittaessa tehtävä oma suunnitelma vanhemmuuden tukemiseksi. Jälkihuollossa olevalle lapselle tai nuorelle tehdään oma suunnitelma. Asiakassuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa, tarvittaessa useammin. Asiakassuunnitelman tekeminen on osa tavoitteellista ja suunnitelmallista sosiaalityötä. (LSL 30§). Tavallisesti asiakassuunnitelmapalaverin pitopaikkaa vuorotellaan laitoksen ja sosiaalityöntekijän työpisteen välillä tai lapsia käydään tapaamassa laitoksessa ennen palaverin pitoa. Laitoksiin sijoitettujen lasten kohdalla yleisin tarkistustiheys on kaksi kertaa vuodessa, mutta saattaa olla vaihteita, jolloin tarkistuksia joudutaan tekemään jopa kuukauden välein

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on *huolehdittava* siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle selvitetään ikä – ja kehitystasoa vastaavalla tavalla, miksi hän on huostassa ja mihin toimiin on ryhdytty tai aiotaan ryhtyä hänen asiassaan. Lapsella on *oikeus tavata* vastuusosiaalityöntekijäänsä ilman muita läsnä oloita ja keskustella itseään ja sijaishuoltoaan koskevista asioista. (LSL 53§.)

Yksi tärkeimmistä huostaan otetun lapsen oikeuksista on *lapsen oikeus pitää yhteyttä* vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin ihmisiin vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella sekä pitämällä heihin muuten yhteyttä puhelimella tai kirjeillä tai niihin rinnastettavilla muilla luottamuksellisilla viesteillä tai lähetyksillä. Lapsen yhteydenpito on turvattava ja mahdollistettava lapsen oikeus pitää yhteyttä hänelle läheisiin ihmisiin. Yhteydenpitoa toteutettaessa ja edistäessä on arvioitava yksilökohtaisella tavalla, mikä on riittävää yhteydenpitoa juuri siinä asiassa ja sen hetkessä lapsen elämäntilanteessa. (LSL 54§, Rätty 2007, 307-309.)

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on LSL 24§ mukaan *vastuu lapsen edun turvaamisesta ja valvonnasta*. Sijaishuoltopaikassa lapsen on saatava tarpeen mukaisen hoidon, kasvatuksen ja huolenpidon sekä kaikki tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka sijoituskunnan on järjestettävä. Laitoksia valvoo sijoittajakunnan lisäksi sijoituskunta ja aluehallintovirasto. Sijoittajakunnan valvonnan osalta lapsen huollon ja edun valvonta edellyttää lapsen kasvuolosuhteisiin perehtymistä sijaishuoltopaikassa ja lapsen mielipiteen selvittämistä. Käytännössä tämä tarkoittaa sosiaalityöntekijöiden säännöllisiä käyntejä yhteisössä ja sosiaalityöntekijöiden ja lasten kahdenkeskisiä luottamuksellisia keskusteluja sekä huostaanoton edellytysten tarkastelua sijoituksen aikana. Riittävä ja asianmukainen valvonta edellyttää intensiivistä ja aktiivista sosiaalityötä. (Rätty 2007, 412-413, 415, 418.)

Lapsen osallisuus

Osallisuus edellyttää tekoja, joissa mahdollistetaan osallistumaan johonkin tai päästä osalliseksi jostakin. Asiakkaiden osallisuus on kutsumista yhteisesti toteutettavaan asiakkuuteen, joka merkitsee dialogisuuden sekä yhteisen ja jaetun ymmärryksen tavoittelua. Osallisuus rakentuu yksittäisissä kohtaamisissa ja toisaalta asiakasprosessin osien kokonaisuutena. Prosessiosallisuus on lapsen osallisuutta asiakasprosessissa, jonka ytimessä on tieto, sen muodostus ja välitys lapselta, lapselle, vanhemmilta ja vanhemmille. Työntekijän tehtävänä on tiedonvälitys kaikkien

asianosaisten kesken. Tietoon suhtaudutaan asiana. Kohtaamisosallisuudessa tieto on käsiteltävänä. Dialogisessa kohtaamisessa lapsen kanssa mahdollistuu vastavuoroinen hetki tai jopa suhteen rakentuminen lapsen ja työntekijän välille. Kohtaaminen saattaa voimauttaa lasta, antaa suojan ja turvan tunteen tai auttaa minä-kuvan muodostamisessa. Lapselle annettaessa mahdollisuus tulla kuulluksi ja osalliseksi, hän saa kokemuksen ja tunteen olevansa tärkeä ja merkittävä. (Muukkonen 2009, 133-138.)

3.2 Arviointitutkimuksen asianosaisnäkökulmaa tutkimassa

Tässä tutkimuksessa lähestyn sosiaalityöntekijöitä asianosaisina ja seuraavaksi jäsenen arviointitutkimuksen asianosaisnäkökulmaa. Asianosaisiksi sanotaan ryhmiä tai henkilöitä, joilla on joku osuus, panos tai intressi arvioinnissa. He ovat mukana arvioinnin tekemisessä tai arvioinnilla on vaikutusta heidän toimintaansa. Heidät tulisi saada osallistumaan arvioinnin määrittelyyn ja kohdentamiseen niin, että heidän huolenaiheensa ja kiinnostuksensa tulisi otettua huomioon. Tieto hyväksytään ja käytetään hyödyksi todennäköisimmin silloin, kun osallisuus on ollut henkilökohtaista ja muutoksen aikaansaamiseksi päätöksentekoprosessissa on henkilökohtainen osuus. Arvioinnin aikana muodostunut yhteistoiminta voi ulottua pidemmälle tulevaisuuteen positiivisen kokemuksen myötä. (Robson 2001, 32,36-37.)

Sosiaalityöntekijöiden kokemusten esiin nostaminen on osa ulkoista Silta-projektin arviointia. Heidän äänensä kuuluviin saaminen projektin kuluessa tapahtui oman sosiaalityön kandidaatin tutkielmani avulla suoritetuani heille kyselyn syksyllä 2008. Muu ulkoinen arviointi suoritettiin keväällä 2010 Lahden ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden viitenä eri opinnäytetyönä ja lastenkotien johtajien fokushaastatteluna. Näistä lehtori Riitta Laakso kokosi Silta-projektin arviointiraportin. Projektin kuluessa on tehty itsearviointia keräämällä jatkuvasti palautetta tapaamisiin osallistuneilta Talking Cure- lomakkeiden avulla. Sosiaalityöntekijöiden kokemusten esiin nostaminen tapahtui oman mielenkiintoni pohjalta asiaan.

Kosketukseni projektiin tapahtui sen alkamisvuoden ajan työskennellessäni yhden Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodin laitosesimiehen roolin kautta Sillan toteuttamiseen. Pitkän laitostokemukseni ja samaa työtä tekevien kanssa keskusteluiden perusteella tuli esiin kokemus sosiaalityöntekijöiden vähäisestä näkyvyydestä laitoslapsen elämässä. Uusi lastensuojelulaki oli

tuonut lisää painoa vastuutyöntekijän rooliin. Etukäteisajatukseni oli, että projekti antaisi lisäarvoa sijoituksen sisältöön ja helpottaisi sosiaalityöntekijän osuutta. Toisaalta laitoksissa tehdään työtä hyvinkin itsenäisesti eikä sosiaalityöntekijän rooli sijoituksessa ole laitoksissa välttämättä selkeä. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijöitten kokemusten esiin saaminen oli tärkeää. Opintojen jatkuessa oli mielestäni luonnollista jatkaa sosiaalityöntekijöiden kokemusten tutkimista, kun pro gradu –työn tekeminen tuli ajankohtaiseksi. Näkökulma oman roolini osalta on muuttunut, sillä työskentelen itse sijaishuollon vastuusosiaalityöntekijänä. Olen näin yrittänyt tunnistaa omat esioletukseni, joita olen toisaalta joutunut pohtimaan kokemusteni, koulutusteni ja työhistoriani eri rooleista käsin ja pitänyt niitä mielessäni tutkimuksen ajan. Objektivisuus syntyy siis kaiken subjektiivisuuden tiedostamisesta, joka on tietenkin ideaalinen, mutta tärkeä tavoite (Eskola & Suoranta 2005,18).

Arviointitutkimuksen painopisteen siirtyessä kohti toimijoiden ja intressitahojen omaa maailmaa tutkimusten hyödyntämisessä on alettu pitää mahdollisena toiminnan koko prosessin ja sen vaiheiden sekä kokonaisuuteen liittyvien eri tekijöiden vaiheittaisen arvioinnin hyväksi käyttöä. On saavuttu aikakauteen, jossa kiinnostavin ja tärkein tieto nousee yksilöistä ja heidän kokemuksistaan. Hyvään prosessiarviointiin liittyy monia toimintaan kytkeytyviä sidostahoja, *stakeholders*, joiden avulla voidaan vakuuttua prosessin kelvollisuudesta, johtopäätöksistä, annettavista suosituksista sekä siitä, mitä prosessissa on opittu. Stakeholders- termi otettiin käyttöön 1980-luvulla laajemmin käyttöön, jonka suomenkielisiä vastineina voidaan muun muassa pitää termejä sidostaho, sidosryhmä ja intressitaho, joihin kuuluvat esimerkiksi hankkeen toimeksiantajat, asiakkaat tai ulkopuoliset asiantuntijat. Heidän oletetaan olevan mukana arvioinnin suunnittelussa ja mahdollisesti itse arvioinnissa, mutta heidän merkityksensä korostuu varsinkin tilanteissa, joissa he voivat olla toiminnan onnistuneiden tulosten puolestapuhujina. (Anttila 2007, 33-34,46.)

Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden rooli asianosaisina arvioitsijoina on asiantuntijataho, jolla on sidos työhön asiakkuuksiensa välityksellä ja näin kiinnostus prosessiin ja mitä siinä tapahtuu. Lisäksi heidän avainasemansa tulee esiin onnistumisten osalta toiminnan puolesta puhujiksi.

Laadullisen tutkimuksen kehittämisen vaikutteita on otettu lukuisista ajattelusuunnista ja tutkimustraditioista. Sillä on geneettistä yhteyttä hermeneutiikkaan, fenomenologiaan ja analyyttiseen kielifilosofiaan. (Eskola & Suoranta 2005, 25.) Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimusperinne on osa laajempaa hermeneuttista perinettä, jonka erityispiirteenä on se, että ihminen on sekä tutkijana että tutkittavana. Fenomenologisen filosofian mukaan tutkimuksen

perustan filosofisia ongelmia ovat ihmiskäsitys eli millainen ihminen on tutkimuksen kohteena ja tiedonkäsitys eli miten kohteesta saadaan inhimillistä tietoa ja millaista se on luonteeltaan. Tutkimuksen teon kannalta sekä fenomenologisessa että hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä keskeisiä käsitteitä ovat *kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys*. Fenomenologiseen tutkimukseen tulee hermeneuttinen ulottuvuus tulkinnan tarpeen mukana. Hermeneutiikalla tarkoitetaan silloin yleisesti tulkinnan ja ymmärtämisen teoriaa, jossa tulkinnalle yritetään etsiä mahdollisia sääntöjä. Niitä noudattaen voitaisiin puhua oikeammista ja vääristä tulkinnoista. Hermeneuttinen ymmärtäminen tarkoittaa silloin *ilmiöiden merkityksen* oivaltamista. Kaksi muuta avainkäsitettä hermeneutiikassa ovat esiymmärtäminen ja hermeneuttinen kehä. Ymmärtäminen on aina tulkintaa ja sen perustana on esiymmärrys, eli miten kohde ymmärretään ennestään. Ymmärtäminen liikkuu kehämäisesti etenemällä. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on tutkittavan ilmiön eli kokemuksen merkityksen käsitteellistäminen, joten sitä voidaan relevantisti kutsua tulkinnalliseksi tutkimukseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34-35; Varto 1992; Laine 2001.)

Tässä tutkimuksessa fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa tulee esiin sosiaalityöntekijöitten kokemusten tutkimisessa, jossa olen hakenut heidän kokemuksilleen merkityksiä ja tulkinnut niitä heidän kielellisten ilmaustensa kautta. Ymmärtämisen kehällä olen kiertänyt palaamalla yhä uudestaan aineistoon ja sen tulkintaan yrittäen ymmärtää merkityksiä.

Arviointitutkimuksessa sovelletaan systemaattista tutkimuksen menettelytapoja, kun arvioidaan erilaisten toimenpiteiden tai päätösten toteuttamista, hyödyllisyyttä ja vaikutuksia. Arviointitutkimuksessa voidaan soveltaa ja käyttää erilaisia sosiaalitieteen tutkimusmenetelmiä kuten havainnointia, haastatteluja ja erilaisia kirjallisia materiaaleja, jotka yhdistetään arviointituloksen saamiseksi. Sosiaalityössä arviointitutkimus yleensä liittyy jonkin ohjelman, intervention, palvelun tai projektin organisointiin, ominaisuuksiin ja toiminnan tuloksellisuuteen. (Sosiaaliportti 2011.)

Ihmistieteellisen tutkimuksen tekeminen on Metsämuurosen mukaan kokenut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana radikaalin paradigman muutoksen. On siirrytty perinteisestä ”määrällisen” tutkimuksen traditiosta ”laadullisen” tutkimuksen traditioon, jolloin paradigmaan kytkeytyvä ajattelu ja maailmankuva on siirtynyt niin sanottuun kriittiseen teoriaan, konstruktiiiviseen tai postkonstruktiiviseen paradigmaan liittyvään ajatteluun. (Metsämuuronen 2007, 213.) Paradigman tehtävä on mukaan antaa vastaus kolmeen kysymyksen: mikä on paradigman todellisuuskäsitys, mikä on tutkijan ja tutkimuskohteen välinen suhde ja miten tutkija

saa tietoa tutkimuskohteestaan. Shaw erottaa neljä arviointitutkimuksen selkeästi toisistaan erottuvaa oppia: positivistinen, jälkipositivistinen, kriittinen ja konstruktivistinen. Viimeksi mainitun rakennusaineina ovat keskeisten toimijoiden konstruktiot, kuvaukset ja analyysit, joita refleктоimalla edetään kohti synteesejä ja konsensusta. Konstruktivistisen paradigman mukaan sosiaalinen todellisuus on sosiaalisesti konstruoitu eli ei ole yhtä objektiivista totuutta tutkijan löydettäväksi. Guba ja Lincoln ovat kehittäneet 4. polven evaluaation, jota he kutsuvat myös responsiiviseksi evaluaatioksi. Sille on tunnusomaista, että toiminnan piirissä olevat toimijat, aktorit (*stakeholders*) tuovat esiin vaatimuksensa, vuorovaikutussuhteensa ja muut asiat, joita tarkastellaan niiden arvosidonnaisuudesta piittaamatta responsiivisesti. Aiempia evaluaatiosukupolvia he nimittävät mittaamissuuntautuneeksi, deskriptiivisesti suuntautuneeksi ja päätössuuntautuneeksi. (Nyqvist 2001, 41-42; Guba & Lincoln 1989, 173-183.)

Asiakaslähtöinen muutostyön tutkimus voidaan toteuttaa niin, että lähestymistapa on asiakkaiden ja palvelunkäyttäjien kokemusten, käsitysten ja mielipiteitten huomioonottamista, kun järjestelmiä kehitetään. Tätä kutsutaan metodologiselta lähtökohdaltaan valtavirtatutkimukseksi. Responsiivisessa arvioinnissa saadaan tietoa traditionaalissa tutkimusasetelmassa kuten haastattelussa, asiakasnäkökulmasta tai tässä tutkimuksessa asianosaisnäkökulmasta. (Nyqvist 2001, 40.)

Guban ja Lincolnin kehittämässä konstruktivistisessä arviointitutkimuksessa, jota kutsutaan myös hermeneuttiseksi tai tulkinnalliseksi suuntaukseksi, nähdään tutkijan ulkopuolisuus ja neutraalisuus myyteiksi ja painotetaan sitä, että tutkija ja tutkittava yhdessä luovat ja muovaavat tietoa. Forsbergin mukaan (2000) laadullinen arviointitutkimus ei välttämättä eroa paljoa muusta yhteiskunnallisesta laadullisesta tutkimuksesta. Keskeisin ero on akateemisen perustutkimuksen ja arviointitutkimuksen välillä on se, että arviointitutkimus lähtee tilaajan tarpeista ja pyrkii vastaamaan niihin. (Forsberg 2000, 16-17, Guba & Lincoln 1989, 39.)

Konstruktivistisessä arvioinnissa ollaan erityisen kiinnostuneita eri toimijoiden omien intressien, odotuksien ja arvostuksien mukaan tuomisesta tavoitteenasetteluun ja toteutukseen. Konstruktivistinen arviointiote mahdollistaa eri osallistujien odotusten ja kokemusten aidon esiintulon ja saattaa lisätä toimijoiden kiinnostusta ja kykyä hyödyntää tutkimuksia. (Anttila 2007, 32; Rajavaara 1999, 49.)

Tämän tutkimuksen koen olevan lähinnä Guban ja Lincolnin kuvailemaa 4. polven arviointitutkimusta, jossa haetaan vielä yhden osallistujaryhmän kokemusten esiin tulo sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa ei ole yhtä oikeaa todellisuutta tutkijan löydettäväksi.

4 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ

Tämän tutkimuksen päätehtävänä on tarkastella, miten lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijät asianosaisina rakentavat käsityksiään huostaan otettujen lasten elämäntarinoiden eheytystyöstä. Tutkimus käsittelee samalla lapsen osallisuutta, jota lapsen kanssa tehtävässä työssä pidetään keskeisenä käsitteenä.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten sosiaalityöntekijät asianosaisina ovat kokeneet Silta-projektin?
2. Miten sosiaalityöntekijät asianosaisina rakentavat käsityksiään lasten osallisuudesta sijaishuollossa olevien ja erityisesti lastenkodeissa asuvien lasten kohdalla?

5 AINEISTON KERUU JA ANALYYSI

Haastattelun avulla voidaan kerätä laadullista aineistoa tavoitteena saada tietoa toisen ihmisen ajatuksista suoraan kysymällä. Ennalta suunniteltuna tapahtumana haastattelu on haastattelijan alulle panema, ohjaama, ylläpitämä ja motivoima. Hän tuntee roolinsa, jonka haastateltava oppii haastattelun aikana. Samalla haastateltavan on koettava luottamuksen tunne kertomiensa asioiden käsittelyyn. Haastateltavan luottamuksen saanti on tutkimukselle avainkysymys, joka selviää vuorovaikutusprosessin aikana. Haastattelu perustuu vapaaehtoisuuteen. Teemahaastattelu on teema-alueittain määritelty runko tarkentavine lisäkysymyksineen, mutta niiden tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Huomioon otettavaa on haastattelujen purkujen aikaa vievyys, mikä tutkijana on syytä ottaa huomioon. (Eskola & Suoranta 1995, 85-94.)

Teemahaastattelun puolistrukturoituneisuus ilmenee haastattelun aihepiirien, teema-alueiden, samana olemisena kaikille, jolloin yksityiskohtaisten kysymysten sijasta haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Haastattelun tunnusomaisuus on kielen keskeinen merkitys. Haastattelijan tehtävänä on selvyiden saaminen, miten haastateltavalla jonkun objektin tai asiantilan merkitykset rakentuvat. Samalla luodaan myös uusia ja yhteisiä merkityksiä. Haastattelijan läsnäolo ja hänen tapansa kysyä heijastuvat vastauksiin, koska tapahtuma on vuorovaikutuksellinen puhe- ja sosiaalinen tilanne. Joustavuuden periaatteella on harkittavissa, onko kaikista tutkimukseen sisältyvistä ilmiöistä haastattelutilanteessa keskusteltava. (Hirsjärvi & Hurme 2010,47-53, 66.)

Konstruktivistinen arviointi alkaa toimijoiden ja asianosaisten kysymysten, ideoiden, odotusten, kokemusten ja käsitysten esittämisellä hankkeesta. Sen jälkeen kerätään aineistoa, jolla haetaan vastauksia. Ratkaisemattomat kysymykset kiinnostavat eniten ja arvioidaan vastattujen ja vastaamatta jääneiden kohtien merkitystä. Arvioinnin viimeinen vaihe on neuvottelua syntyneestä tiedosta ja uuden tiedon konstruktion koonti. Erityisesti kiinnostaa, miten eri toimijat tuovat mukaan omat intressinsä, arvostuksensa ja odotuksensa. (Guba & Lincoln 1989, 9,42; Anttila 2007, 32.)

Rajavaaran mukaan konstruktivistinen arviointiote mahdollistaa osallisten vaateiden ja kokemusten aidon esiintulon ja edesauttaa palveluista vastaavien ammattilaisten kehittämään toimintaansa,

jolloin se saattaa myös lisätä toimijoiden kiinnostusta ja kykyä hyödyntää tutkimuksia. (Rajavaara 1999, 49; Anttila 2007, 32.)

Tämän tutkimuksen aineiston keruu toteutui marras-, joului- ja tammikuussa 2010-11 eri puolilla Suomea työskentelevien viiden sijaishuollon sosiaalityöntekijän haastattelulla. Yhteys Silta-projektiin oli Pelastakaa Lapset ry:n keskustuimiston alaisiin lastenkoteihin sijoitettujen lasten kautta. Eri kuntia vuonna 2009 oli seitsemän, mutta tapahtuneiden muutosten vuoksi yksi niistä jätettiin ulkopuolelle. Samasta kunnasta saattoi olla useampi työntekijä sidoksissa projektiin, jolloin valinta suoritettiin satunnaisesti arpomalla. Yksi arvotuista oli toiminut kakkostyöntekijänä, jolloin hänet vaihdettiin vastuusosiaalityöntekijään toiveensa mukaisesti. Haastatelluista kolme hoiti sijaishuollon perhe- ja laitoshoidon, heistä yksi puolet työajastaan vain perehdyttäen, yksi lisäksi jälkihuoltoa ja kaksi vain laitossijoituksia. Tunnistamattomuuden vuoksi kuntien tai työntekijöiden nimiä ei mainita työssä. Haastattelut tehtiin puolistrukturoidun teemahaastattelulomakkeen pohjalta ja ne nauhoitettiin eri sijoittajapaikkakunnilla työntekijän omassa työhuoneessa. Teemoja oli taustakysymysten lisäksi neljä ja viimeisenä oli avoin kysymys vapaalle sanalle. Haastatteluteemat ovat liitteenä. (Liite 2.) Pelastakaa Lapset ry:ltä myönnettiin lupa tutkimuksen tekemiseen 24.5.2010. (Liite 1.)

Otin yhteyttä suoraan haastateltaviin aluksi puhelimen ja sähköpostin välityksellä. Ensimmäisiin yhteydenottoihin en saanut yhtään vastausta. Viikon kuluttua kaksi sosiaalityöntekijöistä soitti minulle ja saimme sovittua tapaamiset. Uuden yhteydenottokierroksen jälkeen saavutin kolme työntekijää. Vain aamuajan klo 7.30 saaminen vieraalla paikkakunnalla lumisena pakkasjaksona ei tutkijaa säikäyttänyt, mutta kahden peruuntumisen jälkeen lopullinen onnistuminen tuotti helpotuksen tunteen. Yhdestä kunnasta haastattelun tekeminen jäi kokonaan sosiaalityöntekijän kieltäytyttyä, kun sain hänet vihdoinkin kiinni sähköpostilla. Käytin sekä työpuheliniani ja virka-asemaani että henkilökohtaista puheliniani ja sähköpostiani, mutta kokemukseni mukaan sosiaalityöntekijöiden tavoittaminen oli aikaa vievää ja hankalaa. Puhekontaktiin pääsyn jälkeen asiat sujuivat. Kaikkiaan kolme tapaamista saatiin sovittua marras-joulukuun vaihteeseen ja kaksi tammikuun alkuun. Alun perin suunnittelemani aikataulu romuttui ja työn valmistuminen siirtyi. Halusin kohdata sosiaalityöntekijät henkilökohtaisesti ja nauhoittaa haastattelut, jonka kerroin yhteyttä ottaessani. Asiasta sovittiin puhelimitse ja lähetin haastatteluteemat etukäteen sähköpostilla. Viimeiset haastateltavat eivät ehtineet tutustua niihin. Oma rooliani haastattelijana jouduin miettimään, sillä kaikilla oli etukätestieto omasta työntekijäroolistani. Lisäksi osa haastatelluista oli minua huomattavasti nuorempia. Omien käsitysteni esiin tuomista ja johdattelua

pyrin tietoisesti välttämään. Minut otettiin joka paikassa ystävällisesti vastaan ja tapaamiset koin lämpiminä vuorovaikutuksellisinä kohtaamisina. Haastatteluille varattiin aikaa tunti kerrallaan, kestoksi muodostui noin 45 minuuttia. Kunnissa käynnit järjestin kolmelle eri päivälle, koska matkustus paikkakunnille kesti useamman tunnin. Aikataulut pitivät, vaikka yhdeksi kerraksi osui talven pahin lumikeli.

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda selkeyttä aineistoon ja tuottaa sen avulla uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Aineisto pyritään analysoinnilla tiivistämään ja luomaan siitä informaation saamiseksi selkeää. Teemahaastattelurunko on hyvä apuväline aineiston koodaukseen, sillä rungon rakentamisessa on käytetty jo teoreettisia näkemyksiä ja omaa kokemusta. Aineistosta seulotaan rungon avulla tällöin tekstikohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista. Tässä kohtaa tehdään jo vahvasti tulkinnallista työtä. Näin voidaan luoda erityinen teemakortisto tai aineiston koodaus, johon aineisto pilkotaan tulevia tulkintoja varten. (Eskola & Suoranta 1995, 137,152.)

Laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, jotka ovat havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen, jotka nivoutuvat toisiinsa. Pelkistämisen aikana aineistoa tarkastellaan vain tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta ja pidetään mielessä tutkimuksen kysymysasettelu, jolloin aineistosta saadaan hallittavampi. Sen jälkeen havaintomäärien lukumäärää edelleen karsitaan yhdistämällä niitä yhteisten piirteiden tai nimittäjän avulla. Yhdenkin poikkeuksen havaitseminen merkitsee asian uudelleen miettimistä. Analyysissä jatkotoimenpiteet riippuvat siitä, minkälaiseen kysymyksenasetteluun tutkija haluaa kytkeä havaintonsa. Voidaan etsiä jotain toisia tekijöitä tai tekijää, missä suhteessa poikkeus myös eroaa kaikista muista, ja tämä olisi mahdollista muotoilla hahmotellun säännön lisäehdoksi. Toinen vaihe laadullisessa analyysissä on arvoituksen ratkaiseminen, jota nimitetään tulosten tulkinnaksi. Tuotettujen johtolankojen ja vihjeiden pohjalta tehdään tutkittavasta ilmiöstä merkitystulkinta. (Alasuutari 1999, 39-44.)

Fenomenologis-hermeneuttiseen perinteeseen liittyvillä tutkimuksilla pyritään analyysiin, jossa aikaisemmilla teorioilla, havainnoilla tai tiedoilla ei pitäisi olla tekemistä analyysin toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa. Analyysiyksiköt valitaan aineistolähtöisessä analyysissä aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Puhtaita, objektiivisiä havaintoja ei ole olemassa, joten aineistolähtöinen analyysi on vaikea suorittaa. Tutkijan käyttämät käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät vaikuttavat tuloksiin. Kyse on siitä, voiko tutkija kontrolloida, ettei analyysi tapahdu hänen ennakkoluulojensa saattamana, vaan aineiston tiedonantajien ehdoilla. Ongelma pyritään ratkaisemaan sillä, että tutkija kirjoittaa omat ennakkokäsityksensä ilmiöstä auki

ja pitää ne tietoisuudessaan analyysin aikana. Sisällön analyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Paitsi yksittäisenä metodina sitä voidaan pitää myös väljänä teoreettisena kehyksenä liitettynä erilaisiin analyysikonaisuuksiin, jonka avulla tehdään erilaisia tutkimuksia. Alun perin sisällön analyysi on kuulunut kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmiin. (Tuomi & Sarajärvi 2008, 91, 96.)

Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä pyritään rakentamaan sellaisia malleja, jotka esittävät tutkittavaa ilmiötä tiivistetysti ja joiden avulla tutkittava ilmiö voidaan käsitteellistää. Se on aikaa vievä prosessi, johon käyttäjä kehittää itselleen sopivia apuvälineitä kuten erilaisia listoja tai matriiseja tai käyttää sopivia tietokoneohjelmia. Analyysin lopputuloksena tuotetaan ilmiötä kuvaavia kategorioita, käsitteitä tai kokonaisuuksia, joissa käsitteet, niiden hierarkia ja mahdolliset suhteensa toisiin esitetään. Tutkija voi valita käyttämänsä termit kuvatessaan analyysiprosessia, tärkeää on käyttää loogisesti samoja valittuja termejä koko tutkimuksen ajan. Sisällön analyysiä pidetään vaativana, mutta asiallisesti ja huolellisesti käytettynä se on hyvin käyttökelpoinen menetelmä. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 1-11.)

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoitteena on löytää tutkimusaineistosta esimerkiksi jonkinlainen toiminnan logiikka tai tutkimusaineiston ohjaamana tyypillinen kertomus. Aineiston keräämisen jälkeen ennen analyysiä päätetään, mistä niitä lähdetään etsimään. Tämän jälkeen aineisto pelkistetään hävittämättä tärkeää informaatiota. Se tiivistetään tai pilkotaan osiin ja ryhmitellään uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Ryhmittely tehdään sen mukaan, mitä ollaan aineistosta etsimässä, esimerkiksi ominaisuuksien, piirteitten tai käsitysten mukaan, jotka löytyvät analyysin kohteena olevasta analyysiyksiköstä. Se voi olla sana, lause, lauseenosa tai ajatuskokonaisuus. Kukin ryhmä nimetään sisältöä parhaiten kuvaavalla käsitteellä. Tutkimuksen tuloksena syntyy käsitteitä, luokitteluja tai teoreettinen malli. Tutkittavan kuvaama merkityskokonaisuutta yritetään ymmärtää saadun tuloksen avulla. (Vilka 2005, 140.)

Käytännön arvioissa tehtävää voidaan tarkastella eräänlaisena luokitteluna, jossa luodaan teemoja. Niitten avulla yritetään selvittää, mitä aineisto kertoo arviointikysymysten näkökulmasta. (Robson 2000,176.) Teemoittelussa on kysymys laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Ajatuksena on etsiä tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Haastattelun teemat muodostavat jäsenyyksen aineistoon. (Tuomi & Sarajärvi, 93.)

Tutkimukseni aineiston analyysinä käytin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineiston käsittelyn aloitin litteroinnilla nauhat sanatarkasti lukuun ottamatta tutkimuksen sisältöön vaikuttamatta olleita alku- ja loppukeskusteluja. Litteroitua aineistoa tuli 69 sivua 12 fontilla ja 1½ rivivälillä Tallennettuani sen Word-muotoon tietokoneelle tulostin haastattelut, joita aloin lukea ensimmäiseksi useampaan kertaan. Sen jälkeen aloin käydä haastatteluja läpi teemahaastattelurunkoa ja värikyniä apuna käyttäen. Analyysiyksiköksi valitsin lauseita ja lausemia. Luin aineiston läpi taas useaan kertaan saadakseni esiin samaan aiheeseen olevia ilmaisuja. Kirjoitin teemojen alle listat esiin nousseista analyysiyksiköistä ja tallensin jokaisen listan erikseen. Näin sain koottua eri haastateltavien vastaukset, joista nousseita teemoja yhdistelin yhtäläisyyksien ja erilaisuuksien pohjalta. Näille oman tulkintani mukaan samankaltaisiksi ryhmitetyille teemoille annoin nimet, jonka jälkeen yhdistin samansisältöiset teemat yläteemoiksi ja lopulta nimesin yhdistävät teemat abstrahoinnin lopuksi. Kävin näin läpi haastattelun useaan kertaan tutkimuskysymykset mielessäni. Aineistosta esiin nousseiden teemojen ryhmittelyssä ja yhdistämisessä päädyin lopulta kolmeen aihealueeseen, jotka ovat:

*projektin onnistuminen lapsen kannalta
sen merkitys sijoituksesta vastaavalle sosiaalityöntekijälle
sijaishuollon painopisteet sosiaalityöntekijän kokemuksena*

Asianosaisarviointinissa mukana olleiden sosiaalityöntekijöiden vastausten kuvailussa käytetyt suorat lainaukset on erotettu kursivoidusti muusta tekstistä.

6 SILLAN ONNISTUMINEN LAPSEN KANNALTA

Sosiaalityöntekijät rakensivat käsityksiään asianosaisarvioinnissaan kokemuksistaan lapsen ja vanhempien osallisuudesta, läheissuhteista, omahoitajuudesta ja yhteistyöstä.

Osallisuus

Asianosaisarvioinnissaan sosiaalityöntekijät pitivät projektin saavutuksena lasten osallisuuden kasvua parantuneen elämänlaadun ja lisääntyneen elämänhallinnan näkymisenä hyvien kokemusten avulla. Käytännössä lasten osallisuus rakentuu eri osista ja on kokemuksen tunteen aikaansaamista osallistumisen kautta, jonka mahdollisuuksien ja edellytysten järjestäminen on aikuisten velvollisuus. Kehittämisen ja arvioinnin prosesseissa lasten mukanaolon vaikutukset voivat näkyä vasta pitkän ajan kuluttua. Aikuisten tehtävänä on antaa lasten mukana olon merkityksestä välitöntä palautetta ja näin vahvistaa lasten kokemusta osallisuudesta.

Projektin kuluessa lapset saivat uutta tietoa ja selkeyttä menneisyydestään, joka laitoslapselle on aluksi kaoottista. Merkittäviä olivat lasten uskaltautuminen vaikeitten mieltä painavien asioiden puheeksi ottamiseen ja vanhempien tahtotila yrittää vastata heidän esittämiinsä kysymyksiin. Lasten mielialassa ja rohkeudessa tapahtui muutoksia tартtua tämänkaltaisten asioiden puhumiseen aluksi projektin tapaamisissa ja myöhemmin vahvempana osallistumisena, mitä sosiaalityöntekijät kokivat kohdatessaan lapsia. Lasten itsetunnon kehittymisen vuoksi heidän kykynsä osallistua ja vaikuttaa oman elämänsä kulkuun paranivat.

*lapsi ja vanhempi sai otettua esille semmosia asioita, mitä ei olis aikasemmin pystynyt puhumaan (V3)
tuotti semmoisia asioita et miksi näin tapahtu ja miksi mentiin näin eteenpäin et jotakin semmosta selkeyttä siihen taaksepäin menoon(V4)*

lapsetkin koki sen, että pääsivät puhumaan niistä monista semmosista asioista, joista äitikään ei oo kertonut koskaan, heil tuli uutta tietoa (V2)

Projektin aikana käytiin läpi monen lapsen elämäntarinaa ja jokainen prosessi oli erilainen myös sosiaalityöntekijän kokemuksena. Kaikkien tutkimuksessa mukana olleiden sosiaalityöntekijöiden näkemyksenä oli, että projektin kautta lapsen elämään oli saatu lisää toimintaa, jonka vaikutuksia

sosiaalityöntekijät ovat etäältä havainneet omasta roolistaan käsin. Saatiin hyviä ja ikimuistoisia kokemuksia onnistumisesta.

se ei ois varmaan tapahtunu ilman tätä projektia, ihan lähtemättömän hyvät kokemukset jäi siitä, että uskottiin, nähtiin ja tehtiin (V5)

Aina seuraukset eivät välttämättä olleet välittömästi odotetun kaltaisia, jolloin isompien muutosten näkyminen heti projektin kestäessä ei tullut esiin. Tästä huolimatta voidaan todeta kaikkien haastateltujen saaneen itselleen tunteen lapselle tulleesta paremmasta lapsuuden aikaisesta tiedosta.

hän ei ole aikaisemmin suostunut minkäänlaiseen keskusteluapuun...nyt hän itteki tajus (V3)

joku side on sinne laitokseen, vaikka oli kova vastustus (V4)

Lapsen läheisten osallisuutta lastenkodin toimintaan kannustamisesta laitoksesta käsin pidettiin merkittävänä. Työ miellettiin haasteelliseksi ja vaikeaksi, mutta vaivan näön hyötyä pidettiin merkittävänä. Lapsen kaipuuta biologiaan vanhempiinsa ei voida kieltää ja vaikka he eivät olisi läsnä lapsen jokapäiväisessä elämässä, heidät tulee ottaa huomioon. Kynnys laitokseen tulosta voi olla suuri ja siihen tarvitaan paljon tukea. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan osan vanhempien sitouttaminen voi olla vaikeaa ja lupauksista huolimatta yhteydenotot ja tapaamiset saattavat olla satunnaisia. Vanhemmille järjestettiin mahdollisuuksia laitoksessa oloon ja lapsia vietiin lyhyillekin tapaamisille pitkien matkojen päähän. Näiden toimintojen vaivannäköä arvostettiin suuresti. Läheisten mukana olon merkittävä vaikutus sijoituksen tukemiseen tiedostettiin.

se syventyminen biologisiin vanhempiin, joka on mun mielestä on lastensuojelun merkittävä tehtävä ninko sijotettavan lapsen kohdalla, se tapahtui, hirveen hyvä et se isä otettiin aina sinne ja se oli aina ninku sydämellisesti tervetullut ja se isän ääni alko kuulumaan ja sitä kuultiin (V5)

et nähdä hirveen paljon vaivaa sen eteen et ne ihmiset, ihan oikeesti pidettäisiin niist kiinni(V5)

siinä se haaste on ollu, miten nää vanhemmat on sitte jaksanu ja pystyny sitoutumaan näihi tapaamisiin, se on sitte vaihdellu vanhemman oman kunnon mukaan (V2)

et se on arvokas se vanhemmuus joka tapauksessa, vaikka ei oo siinä lapsen jokapäiväisessä arjessa (V2)

Läheissuhteet

Asianosaisarvioinnissa mukana olleiden sosiaalityöntekijöiden tarkastelussa nousi selkeästi esiin lapsen ihmissuhteitten kehittyminen. Projektin vaikutuksesta lapsen läheissuhteisiin sosiaalityöntekijät kokivat tapahtuneen lähennystä selvästi suhteessa lapsen biologisiin vanhempiin, perheeseen ja sukulaisiin. Heidän mukaansa lapsen läheisten huomioon ottaminen tapahtui tavalla, joka sai muutosta aikaan. Lapsille tuli voimaa heidän saadessaan tietoa ihmisistä ja taustastaan, joiden kautta heidän kuulumisensa tiettyyn sukuun selkiytyi. Kiintymyssuhteissa tapahtui edistystä lapsen luottamuksen kasvaessa biologisiin vanhempiin ja tutustuessa uusiin perheenjäseniin.

verkoston kartotti erilalla kun muuten (V1)

luottamuksellinen suhde tähän äitiin kehitty (V3)

ovat ottaneet tämän isän puolen suvun, joka oli aika pimennossa, niin siihen tiiviisti mukaan ja se uus perhe...mitä ei varmasti olis tapahtunu ilman tätä projektia (V1)

Lapsen tietoisuus omasta itsestään ja suvustaan tarkentui selvästi. Suhteet biologisiin vanhempiin paranivat ja lapsi saattoi tutustua heidän uusiin perheenjäseniinsä tai sukulaisiin, joihin aikaisemmin ei ollut yhteyttä. Lapsille löydettiin sukulaisia, joiden merkitystä hänelle ei aiemmin oltu osattu edes ajatella. Projektin antina pidettiin läheisten määrätietoista etsimistä, peräänantamattomuutta ja mukaan toimintaan ottamista. Tapaamisia on helpompi jatkaa turvallisen alkuun pääsyn jälkeen ja vaikka kaikki suhteet eivät jatkuisi, lapsen tunne ja tietoisuus kuulumisestaan sukuunsa ja perheeseensä auttavat häntä hahmottamaan ja vahvistamaan omaa minäkuvaansa.

jostai muist sukulaisista on ollu vähä ninku terapiaa, kun on sanottu, kuin paljo tämmösiä sukulaisii(V2)

yhteyttä on löytynyt sellasia, joist ehkä oli tietoo, mut ei ollu ajatusta siitä, et ne vois olla elämäs (V1)

Sosiaalityöntekijän mielessä sijoituksen kuluessa on myös tulevaisuuden aika. Jälkihuoltoon siirtyvälle nuorelle ihmissuhteiden verkoston aikaansaamisen merkitys on perustana onnistuvan itsenäistymisen alkamiselle. Voimaantumista miellettiin tapahtuneen suhteessa maailmaan ja aikuisuuteen selviämiseen. Sillasta saadun tuen ajateltiin hyödyntävän lapsen omaa vanhemmuutta, kun sen aika tulee.

nähdä jo se aikuisuus siinä tavoitteena, mihin me kasvatamme tämän lapsen ja ketä siinä tulee olemaan (V5)

he pystyvät selviytymään tähän maailmaan ja aikuisuuteen, et ninku toisella tapaa, kun ovat olleet mukana täs (V1)

Omahoitaja

Tärkeän, mutta vaikeaksi koetun, omahoitajasuhteen tukemiseen projekti nähtiin hyvänä. Se toi syventymistä ja sitoutumista, mutta myös lisää tietoa ja ahdistusta lapsen asioiden tullessa lähelle. Omahoitaja toimii linkkinä lapsen ja vanhempien, laitoksen ja kodin sekä usein myös laitoksen ja sosiaalityöntekijän välillä. Lapsen ja omahoitajan välisen kiintymyssuhteen muodostuminen on työtä vaativaa ja haasteellista laitospaailmassa, jossa sijoitetuista suurin osa on kiintymyssuhteissaan monia pettymyksiä kokeneita yli 13 -vuotiaita murrosikäisiä lapsia. Omahoitajuuden tärkeydestä oltiin yhtä mieltä huolimatta siitä, minkä ikäinen lapsi on kyseessä. Vaikka suhteen syvyys ja tarve ilmenee eri tavoin, on tutun ja turvallisen aikuisen olemassaolo aina tärkeä. Vuorotyön, lomien ja työntekijän oman perhetilanteen miellettiin hankaloittavan laitossijoitettujen lasten omahoitajasuhteen muodostumista. Toisaalta laitoksessa omahoitajan tuen saaminen työlleen ja mahdollisuudet jaksamisesta huolehtimiseen ovat sosiaalityöntekijöiden mukaan paremmin resursoitu kuin muualla sijaishuollossa.

lisää sitä tää projektin työmuoto kiinnittymistä siihen laitokseen, laitoksen työntekijöihin (V4)

on ollu tosi hyvä, et sitä on lähdetty...jos on sitte mahdollista semmosta kiintymyssuhdetta luoda sitte siihe oma-ohjaajaan...onhan se kiintymyssuhde laitoksessa vaikea luoda ja onko se ylipäätään mahdollista, et kyllähän sitä mieltii, et ne työntekijät on siellä vaan töissä ja tehdään vuorotyötä, siinä tulee aina pitkiä katkoksia sitte useita päiviä, kun omaohjaaja lähtee lomalle ja sitte lähtee oman perheen kanssa, et se on vähän semmonen asia, mikä mietityttää... varmasti on mahdollista, mutta onko se harvinaista tai miten vaikeeta (V2)

he ovat pystyneet tarjoamaan näille lapsille tietynlaista perhemallia siinä kun ovat kulkeneet, käyneet ja reissanneet... pystyneet kulkemaan, yöpymään, reissaamaan ja tekemään juttuja (V1)

tosi tärkeä niille nuorille, mun mielest ihan ehdoton ja nuoret itse kokee sen tosi tärkeänä ja saattaa olla mustasukkasiakin siitä, jos hänellä on muita omahoidettavia... muutamil on tosi hyvä suhde

kehittynyt ja se saattaa jatkua vielä sen sijoituksen jälkeenki jollain tavalla, mut kaikki nuoret ei siihen pysty niin sitoutuu, et he sais siitä niin paljon irti (V3)

Pysyvien ihmissuhteitten luominen laitosoloissa koettiin haasteelliseksi sijoitettavien lasten ja heidän puutteellisten tai vääristyneiden kiintymyssuhteidensa takia. Kokemuksia oli omahoitajasuhteen tiivistymisestä, mutta eroja nähtiin sitoumuksen asteissa. Haastavien suhteiden työstäminen on taitolaji riippuen hyvin monista asioista. Lapset ovat erilaisia ja heidän ajan tarpeensa kehittyäkseen ovat yksilöllisiä. Joskus joudutaan tilanteisiin, joissa suhde ei syvenny ja osapuolet saattavat turhautua.

omahoitaja lähti enempi työstään sitä...hän oli todella sitoutunut (V4)

ehkä omaohjaaja saattaa kokea semmosta turhautumista, kyl semmosiakin on, mut tosi paljon vähemmän (V3)

Hyvän omahoitajasuhteen kehittyminen voi luoda jatkoa sijoituksen jälkeenkin. Tässä kohtaa Sillasta koettiin olleen hyötyä. Omahoitajien vaihtuvuutta pidettiin yleisenä ongelmana laitoksissa, mutta projektin myötä esiin tuli tyytyväisyys omahoitajien pysyvyydestä. Lapsen oikeudeksi katsottiin pysyvien ihmissuhteiden tarjoaminen myös laitossijoituksissa. Koettiin, että pois siirtymisissä oli halua ja mahdollisuus toimia myös suunnitelmallisesti.

lapsilla ollut samat omahoitajat koko ajan, mikä harvinaista(V1)

hänen omahoitajat on ollu pitkään...omahoitaja jatkaa niin sanotusti tukihenkilönä (V5)

hän lähti vasta sen jälkeen sieltä laitoksesta, kun lapset oli siirtynyt(V4)

Yhteistyö

Sosiaalityöntekijät asianosaisina kokivat yleisesti yhteistyön parantuneen eri osa-alueilla, erityisesti vanhempien ja omahoitajan sekä lasten ja vanhempien välillä. Vanhempien osallisuuden kasvu vaikutti positiivisesti heidän tukeensa lapsen sijoitukseen, jolloin lapsen arjen rauhoittuminen ja sujuminen laitoksessa parani edesauttaen lapsen sopeutumista ja kiinnittymistä. Puheeksi otetulla vanhemmuudella ja sen kuulumisesta jokaisen sijoitetun lapsen elämään huolimatta siitä,

minkälainen vanhemmuus on kyseessä, tuotiin näkyväksi arvostus lasta ja hänen vanhempiaan kohtaan. Lapsille laitosten antama viesti vanhempien tärkeydestä ja arvokkuudesta oli selkeä.

se on näyttäytynyt siinä, että yhteistyö sujuu, se lapsen ja omahoitajan ja vanhemman välillä...et se on arvokas se vanhemmuus joka tapauksessa, vaikka ei oo siinä lapsen jokapäiväisessä arjessa, se viesti, et on lähdetty tämmöseen, lapsillekin sieltä laitoksesta päin, että vanhemmat hyväksytään ja heitä kunnioitetaan ja kohdellaan sillä tavalla kunnioittavasti (V2)

jos laitoksen ja vanhempien yhteistyö sujuu hyvin, niin lapsellakin yleensä sujuu sitte paremmin sielä laitoksessa...se on nimenomaan laitoksen ja vanhemman välistä yhteistyötä parantanut (V2)

Lapsen kokema tunne luvan saamisesta toimii sijoituksen onnistumisen edellytyksenä. Hyvän yhteistyön ja samansuuntaisten tavoitteiden luominen vanhempien ja sijoituspaikan välillä on perusasia. Tässä suhteessa vanhempien kanssa tehtävän työn merkitys oli suuri. Laitokselle projektin merkitys oli myös tiedonsaantia ja kokemuksia lapsen elämästä muuten kuin asiakirjojen välityksellä. Tästä ajateltiin tulevan myös raskautta työhön tietoisuuden lasten elämästä tullessa liki.

jos ei se mieli lähde siihen muutokseen mukaan ja jos sille lapselle ei anneta sitä lupaa siihen sijoitukseen ni me ei... ninku tää Silta-projekti, se ydinajatus on, että saada ne vanhemmat mukaan myös siihen, muuten se sijoitus ei onnistu, se on näin (V5)

eivät ikinä pystyneet asettumaan sinne sijaishuoltopaikkaan (V4)

laitoskin sai semmosta tietoa paljon, mitä he eivät aikaisemmin tieneet, sen projektin kautta...antoi välineitä, mut toisaalta varmaan myös raskautta, koska lapset tuli lähelle(V4)

7 SILLAN MERKITYS SIJOITUKSESTA VASTAAVALLE SOSIAALITYÖNTEKIJÄLLE

Asianosaisarviointissa olleet sosiaalityöntekijät merkityksellistivät projektin omaan työhönsä lapsen osallisuuden, sijoituksen sujumisen, laitoksen toimivuuden ja projektin työskentelytapojen avulla.

Lapsen osallisuus

Projektissa mukana olleille lapsille annettiin aikaa ja heidän kanssaan toimittiin. Voimaantumisen kautta lapsista tuli aktiivisempia elämänsä suhteen, mikä näkyi asiakassuunnitelmapalavereissa rohkeampana osallistumisena omien asioiden käsittelyssä. Ulkoisessa olemuksessa tuli esiin tyytyväisyys. Osallistumisen kautta lasten osallisuus kasvoi ja yhdessä tekemällä saatiin aikaan kokemuksia ja näkyviä tuotoksia myöhempää muistelua varten.

sellanen osallisuus...hei ei oo vaan niin, et joku ohjailee ja he on vaan virran vietävänä, he pystyy osallistumaan omaan elämäänsä ja oman elämän kulkuun ja semmoseen... voimaantumista on tapahtunut siihen, että pystyvät selviytymään (V1)

nää lapset oli hyvin tyytyväisiä (V2)

lapset olivat tyytyväisiä ja mielissään, he esitteli ja kerto (V1)

Kaikkien lasten kohdalla projektin eteneminen ei ollut yhtä sujuvaa. Lasten kanssa työskentelyssä oli tärkeää edetä lapsen ehdoilla. Asioiden käsittelyyn kuluvan ajan ollessa lapsille yksilöllistä projektin aikana aktivoituneitten prosessien keskenjäämisen tunteen kanssa jäätiin joissain tilanteissa puolitiehen.

niit asioita oikeastaa alko nousta vasta siin loppuvaiheessa(V3)

ei suostunu aluksi puhumaan, jos isä ei ollut paikalla (V4)

Sijoituksen sujuminen

Sijoituksen sujuminen pitää sisällään kokemuksen asianosaisina arvioinnissa toimineiden sosiaalityöntekijöiden mieliin koostuneista eri asioiden kokemuksista. Sosiaalityöntekijöiden tiedonsaantia menossa olleesta projektista pidettiin yleisesti riittävänä. Tiedonsaantiväylistä tärkeimmiksi nousivat laitoksista tuleva yhteydenpito sosiaalityöntekijään ja asiakassuunnitelmapalaverit, joissa projektiin osallistumisesta puhuttiin.

me saatiin siitä kuulla aina kun käytiin asiakassuunnitelmissa (V1)

mä sain riittävästi...mä en syvempään työskentelyyn ehtiny sen projektin aikana (V5)

Omaehtoista tiedonhankintaa Sillan suhteen ei tutkimuksessa noussut esiin. Omaa aktiivisempaa osallistumista itse projektiin ei oltu ajateltu. Tietous projektista oli parempi alusta asti mukana olleilla vastuusosiaalityöntekijöillä, joita oli lähestytty internetin välityksellä. Yhteisiä tapaamisia oli järjestetty isompien kuntien alueella. Valtakunnallisissa tapahtumissa, kuten lastensuojelu- ja perhehoitopäivillä, oli ollut näkyvyyttä.

meil oli kyl joku tapaaminen, missä nää projektityöntekijät kerto, mitä se sisältää (V4)

mä en oo ite siihen sen enempää perehtynyt (V2)

Sosiaalityöntekijän kokemuksen muodostumiseen vaikuttivat hänelle itselleen muodostunut tunne näkemästään ja kuulemastaan ja muitten asianosaisten sosiaalityöntekijälle antama sanallinen tai ei-sanallinen palaute, joka oli ollut heidän mukaansa ainoastaan positiivista. Kun lapsen läheiset saatiin sitoutumaan projektiin, työskentelyn vaikutukset näkyivät selkeämmin. Yhteistyön parantuminen oli sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan näkynyt lähinnä laitoksen ja vanhempien välillä. Sosiaalityöntekijät eivät kokeneet projektin näkyneen omaa työtään erityisesti helpottavana. Vanhempien tavoitteissa Silta- toimintaan nähden koettiin eroja. Osallistumisella haettiin myös positiivista näyttöä sosiaalityöntekijälle. Huostaanoton tai sijoituksen arvioinnista ei Sillassa ollut kyse ja sitä oli korostettu.

mun kokemus tää hyvä tunne (V5)

toi semmosta hyvää oloa lasten puolesta (V1)

se ei varmaan menny niin eteenpäin kuin se olis voinu jonkun muun lapsen kohdalla mennä(V4)

Sosiaalityöntekijöiden ajatuksiin olivat jääneet hyvät kokemukset lasten kanssa tehdystä työstä, jossa kaikkien osapuolten kanssa oli pystytty toimimaan yhteisen suunnan mukaisesti. Kokemus yhteiseen hiileen puhaltamisesta ja yhdessä laitoksen kanssa tehdystä laadukkaasta työskentelystä oli jäänyt mieleen.

me ollaan kyl puhallettu yhteen hiileen...me lähdettiin todella laadukkaaseen työskentelyyn(V5)

he teki vielä kotiinkin töitä, mitä ei yleensä tehty(V4)

must on ihanaa, kun laitokset jaksaa ja viitti, koska on sit semmosiiki laitoksii, jotka lupaa paljon, mut siel ei tehdä mitää(V3)

Laitoksen toimivuus

Käsitys Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodeista muotoutui sosiaalityöntekijälle sen kokemuksen kautta, miten laitoksessa toimittiin ja miten lasten tarpeet ja oikeudet siellä otettiin huomioon. Lastenkotien työn suunnitelmallista sisältöä pidettiin tärkeänä ja projektin tuoma lisäarvo otettiin tyytyväisenä vastaan. Näiden sijaishuoltopaikkojen toimintatapojen etukäteistuntemusta ilman Siltaa haastatetuilla ei ollut, sillä suurin osa heidän vastuullaan olleista sijoituksista oli ensimmäisiä yhdistyksen lastenkoteihin. Toiminnan vertaaminen aikaisempaan ei siten ollut mahdollista.

asiakastapaus oli kyllä semmonen, et se vaati erittäin paljon sijaishuoltopaikalta(V4)

mulla ei aikaisemmin ollu ollu, ni en mä heidän toimintatavoistaan tienny(VI)

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen merkitys sijoituksen onnistumisesta korostuu laadukkaiden laitosten tiedostamisessa seuraavan lapsen sijaishuoltopaikkaa valitessa. Sosiaalityöntekijät asianosaisina arvioivat sijoituksia ja kertovat kokemuksistaan sijoituspaikkojen valitsijoille.

paikka tarjonnut lapselle jotakin enemmän... nostaa paikan profilia ilman muuta (VI)

ehdottomasti antaa sitä uskottavuutta ja laatua (V5)

ja vaikka me ei olla sijoittava yksikkö, ni kyl mä annan palautetta tonne (V3)

Yleisesti laitoksen arvostusta nostaa myös henkilökunnan ja varsinkin omahoitajan pysyvyys lapsen ollessa laitoksessa. Sosiaalityöntekijöiden huolenaiheena on laitoshenkilökunnassa tapahtuvat muutokset sijoitusten aikana. Kiintymyssuhteissaan vaurioituneiden ja monia pettymyksiä kokeneiden lasten sijaishuollon aikana toivotaan pysyvyyttä lasta hoitavilta aikuisilta.

jos lapsi on löytänyt semmosen hyvän omahoitajan tai jonkun muun aikuisen, johon tuntuu, et on kiintynyt, et se pysyis se sama aikuinen siellä laitoksessa (V2)

ei vie kauheesti lapsen asiaa eteenpäin, jos koko ajan aikuiset vaihtuu hänen ympärillään (V4)

Projektin työskentelytavat

Narratiivisuus projektin työvälineenä koettiin sosiaalityöntekijöiden taholta hyvänä menetelmänä selkeyttämään lapsen kaaoksellista ja sekavaa menneisyyttä. Narratiivisuuden käyttöä arveltiin jonkin verran tapahtuvan sijaishuollon yksiköissä toimintamalliensa mukaan sekä murrosikäisten että pienempien lasten kanssa työskenneltäessä. Saduttamista, elämäkertakirjoittamista ja valokuvien keräämistä varhaisilta vuosilta sosiaalityöntekijöiden kokemuksina tuli esiin. Toisaalta lastensuojelulaitosten toiminnallisuus ja menetelmien käyttö on usein koettu olevan heidän omaa aluettaan, josta syvällisempi tiedonsaanti jää sosiaalityöntekijän oman innokkuuden varaan.

semmosta palapeliä ja saattaa semmosta sotkia olla...elämäntarina, jossa lapsi saa muodostettua siitä semmosen hyvän tarinan, ni varmasti hyvä (V2)

se on aikalailta semmonen niitten oma juttu, ei niist kauheesti tai niist ei pyytämättä tuu tietoo(V3)

Sosiaalityöntekijän omat mahdollisuudet toiminnallisten menetelmien käyttöön rajoittuvat lähinnä lapsen kuulemiseen asiakassuunnitelmapalaverissa ja muissa vähälukuisissa tapaamisissa. Narratiivisuuden ja dialogisuuden käyttöä ei pidetty tietoisina työmenetelminä ennen niiden sanallistamista ulkopuolisen toimesta.

et tämmönen 10 vanha laps, niin se voi olla et me mennään häntä katsomaan ja sit se keskustelu menee siihen et puhutaan jääkiekko-otteluista, siis se, et ihan oikeesti ninku aika vaikee on mitään menetelmiä ottaa taskusta, jos lasta ei tunne kauheesti ja jos sitte on epäluottava (V4)

ne ei oo silleen tietosia ennekuin joku nimee ne (V1)

Dialogisuuden asianosaisarvioinnissa olleet sosiaalityöntekijät kokivat lapsen ja kaikkien hänen ympärillään olevien asianosaisten kesken tapahtuvana vuorovaikutuksellisen keskusteluna. Sen käyttöä pidettiin sujuvana projektin menetelmänä, jonka hyötynä nähtiin mahdollisuus avoimen vuorovaikutuksen lisääntymiseen koko sijoitusprosessiin. Tärkeänä nähtiin lapselle oikeiden ihmisten saaminen mukaan, sillä biologisten vanhempien kaipuuta ei voi kieltää Dialogisuuteen kuuluvana tärkeänä viestinä laitoksesta lapselle ja vanhemmalle koettiin vanhemmuuden arvostamista heitä työskentelyyn mukaan haluamalla. Lapsen asioiden tarkastelussa painottuvat yhä enemmän lapsen, vanhempien ja laitoksen näkemykset, joista yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa dialogisessa vuorovaikutuksessa etsitään lapselle hyvää ratkaisua. Joustoa toivottiin erilaisten lasten taustojen vuoksi niin, että Silta-tapaamisia voitaisiin viedä vielä enemmän myös kotioloihin.

siihen dialogiin saadaan ninku sitte ne kaikki tärkeimmät, ne lapsen tärkeimmät ihmiset(V5)

on se keskustelu hyväksi, mehän nähdään niin vähän lapsia (V4)

Tapaamisiin nähtyä vaivaa ilmapiirin, tilan ja tarjoilun puolesta koettiin merkittävänä. Hyvän tunnelman luominen alkutilanteeseen pidettiin arvokkaana ja tärkeänä asiana dialogisen vuorovaikutustilanteen edesauttamiseksi.

tärkeintä on aina luoda se tunnelma ja ensin se lähtötilanne siihen tapaamiseen (V5)

8 SIJAISHUOLLON PAINOPISTEET SOSIAALITYÖNTEKIJÄN KOKEMUKSINA

Sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kysyttiin arjesta nousevien ensisijaisten tehtävien kannalta, jolloin taustalla vaikutti lastensuojelulain ohjaus. Aineistosta nousivat esiin osallisuus, vastuu lapsen asioista, sijoituspaikka, ihmissuhteet ja yhteistyö. Perhesijoitukset olivat mukana kahden työntekijän toimenkuvassa, joten niistäkin on maininta. Esiin nostettujen asioiden ja Silta-projektista muodostuneilla käsityksillä tulivat esiin yhtäläiset teemat.

Osallisuus

Lapsen osallisuutta ja äänen kuuluville saamista korostetaan lastensuojelussa ja sitä turvataan lastensuojelulain avulla. Lapsi on asianosainen kaikissa häntä koskevissa lastensuojeluasioissa eikä siinä suhteessa ole ikärajoja. Asianosaisuuden perusteella lapsen näkökulma on otettava aina huomioon. Lapsi on pidettävä ajan tasalla häntä koskevista suunnitelmista ja toimenpiteistä ja hänen mielipiteensä niistä on selvitettävä. Työntekijän velvollisuus on turvata asianosaisuuden toteutuminen lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tähän kokonaisvaltaiseen prosessiin sisältyy keskustelun ohella tai sen sijasta lapsen havainnointia, lapsen kanssa toimimista ja sekä lapsen ja hänen kannaltaan merkityksellisten ihmisten välisen vuorovaikutuksen seuraamista. Lapsen osallistumisessa käytännön tasolla lastensuojelutyössä erotetaan toisistaan lapsen mielipiteen selvittäminen, puhevalta ja kuuleminen sekä päätösvalta. Lapsen mielipiteen selvittäminen kuuluu tehtäviin aina käytännön ratkaisuja tehtäessä lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. !2-vuotiaalla lapsella on erillinen juridinen puhevalta asioissaan, jolloin häntä kuullaan. Päätösvalta kuuluu aina aikuisille. (Sosiaaliportti 2011.)

Käytännön arjessa lapsen osallisuuden toteutumista edistetään sijoituksen aikana sekä sosiaalityöntekijän että laitoksen toiminnan avulla. Dokumentoinnilla lapsen osallistuminen ja ääni saadaan näkyväksi. Lastensuojelulain myötä korostus on noussut.

eri lailla se lapsen ääni nostetaan...et laps kokee, niin se nostetaan (VI)

Vastuu sijoituksesta

Huostaanotto ja sijoitus kodin ulkopuolelle ovat iso perustusoikeudellinen puuttuminen lapsen ja perheen elämään. Lastensuojelulain tehtävänä on turvata lapsen oikeudet ja huolehtia lapsen edusta myös sijoituksen aikana ja sen jälkeen jälkihuollon muodossa. Tästä tehtävästä huolehtii lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, jonka vastuulla lapsen asiat ovat sijoituksen aikana. Sosiaalityöntekijän osana on kulkea lapsen mukana vain hetken matkaa, jolloin hän viranomaisena pitää kiinni työn punaisesta langasta, seuraa lapsen kokonaistilannetta, valvoo lapsen etua ja toimii hallinnollisena byrokraattina.

me pidetään lapsen puolia ja vaaditaan, me ollaan aika kovia vaatimaan paikoilta tiettyjä asioita, me ei katota sormien läpi eikä anneta niinkun asioitten roikkua...me ollaan silleen aika kyllä tiukkoja ja tarkkoja täällä lasten oikeuksien perään (V1)

mää koen sen oman roolin semmosena hallinnollisena byrokraattina kuitenkin, joka kauempaa seuraa sitä tilannetta ja arvioi ja sit tota päättää(V2)

Sijoituspaikka

Sosiaalityöntekijän tehtävänä on sopivan sijoituspaikan löytäminen huostaan otetulle lapselle. Sijaishuoltopaikkaan liittyvät asiat olivat voimakkaasti läsnä sosiaalityöntekijöiden arjessa huolimatta siitä, että tässä työssä tarkastellaan lähemmin laitossijoituksia. Perhesijoitukset nostetaan esiin tietyissä kohdissa. Isommissa kunnissa ja erilaisilla yhteistoiminta-alueilla sijoituspaikan valintaan ja valvontaan liittyviä asioita on voitu jakaa erityisille nimetyille yksiköille, joissa tiedetään laitokset ja mahdollisesti etsitään sosiaalityöntekijän toimeksiannosta sijoituspaikka. Paikkakunnasta riippuen asioiden hoitotapa ja käytäntö vaihtelevat.

normaalisti on niin, että nuori siirtyy meille avohuollost sillä tavalla, että paikka on jo määrätty ja et mä tuun siin vaiheessa siihen tilanteeseen mukaan kun on sit siirtopalaveri sinne uuteen paikkaan (V3)

he on se yksikkö, joka päättää, mihin lapsi sijoitetaan (V3)

me aina sitte tossa meidän tiimissä mietitään heille näit sijoituspaikkoja, mikä olis tota sopiva kenellekki (V2)

Laitosten ja ammatillisten perhekotien kilpailutukset ohjaavat sijoituspaikkojen valintaa kaikkien haastateltujen kuntien osalta. Lapsen edun mukaisen harkinnan mahdollisuus tuotiin esiin asukaspohjaltaan pienimmän kunnan kyseessä ollessa. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa kiinnitetään huomio lapsen tarpeisiin.

jos ei kilpailutetuista paikoista löydy tälle lapselle sitä paikkaa...silleen tarkkoja lapsen edun että se menee kilpailutusten kyl edelle (V1)

Huostaanottopäätöstä varten kerätään lapsesta paljon tietoa, jossa tulee esiin myös lapsen tarpeet sijoituspaikkaa ajatellen. Tällöin sijaishuoltopaikan toiminnan sisältö, muu lapsen tarvitsema tuki ja erityisesti vanhempien huomioon ottaminen sekä perhetyön merkitys tulevat pohdittavaksi. Samoin mietitään laitoksen sijainti lähelle tai kauemmas.

se paikka pystyy vastaamaan lapsen haasteisiin ja miten sit perhetyötä ja miten lapsen vanhempia otetaan niinku mukaan siihen paikkaa V(1)

Laitosten profiloituminen tiettytyyppisten asiakkaitten hoitoon on lisääntynyt merkittävästi. Lasten sijoitus ohjautuu arvioidun tarpeen mukaan monin tavoin resursoituihin ja ammatillisesti suuntautuneihin yksiköihin sijaisperheistä ja ammatillisista perhekodeista valtion koulukoteihin. Laitosten toimintojen sisältöjä painotetaan eri suuntiin ja toimintamallien kuvauksissa selvitetään työskentelyperiaatteita. Ihannetilanteessa sijoitustapahtuman yhteydessä tiedetään erityistuen tarve ja paikka etsitään sen mukaisesti, jolloin tuen saatavuus on sisäänrakennettu toimintamalliin ja helposti järjestettävissä.

on hirveen erilaisia laitoksia, jotkut terapeutisesti suuntautuneita, ne on jo valmiiksi tiedossa, et sinne menee lapset, jotka tarvitsee psykiatrista erityistukea(V4)

Sosiaalityöntekijöiden käsitys sijoituspaikan toiminnan suhteen tärkeimpänä on ajan antaminen lapselle, tutustuminen häneen ja keskittyminen juuri tähän lapseen.

et otettas sitä aikaa ja oikeesti paneuduttas siihe nuoree ja tehtäis jotain(V3)

se on tärkeitä, et siihen lapseen satsataan ja hänen tutustumiseensa ja kunnioittamiseen(V4)

Arjen terapeuttinen vaikutus auttaa osaa lapsia jo huomattavasti turvallisuuden tunteen antamisella, kun aikuinen on aina läsnä, ruokaa on saatavilla ja rutiinit aikatauluttavat vuorokauden.

et laps pääsee hyviin olosuhteisiin, muuttaa hirveesti (V4)

et se arki toimii terapeuttisena(V1)

Arki ei aina riitä ja lapsen tukemiseen sijoituksen aikana tarvitaan erilaisia tukitoimenpiteitä. Asianosaisten sosiaalityöntekijöiden käsitys kilpailutusten ja sopimusten merkityksestä tässä kohtaa oli yhtenevä. Kun kasvatustehtävä ja sijoitus on ostettu, niin allekirjoitettu sopimus velvoittaa sijoituspaikkaa hoitamaan sille annetut tehtävät ja velvollisuudet lapsen tarpeiden mukaisesti. Hoitovuorokaudet ovat kalliita ja kustannuksille haetaan vastinetta.

paikka joutuu sit lähtemään hakemaan kun me on ostettu sijoitus, niin he huolehtii ...annetaan se tehtävä heille (V1)

ja te hoidatte tänne, maksatte kulut ja kaikki, kun se on meidän sopimuksessa näin(V5)

niillä laitoksilla on vastuu siitä, mitä ne on luvannu ja näissä sopimuksissa luku, et niitte täytyy ne asiat hoitaa ja olla järjestyksessä(V2)

Näkemyseroja lapsen tarpeista sosiaalityöntekijän ja laitoksen välillä ei aina pystytä välttämään. Odotukset laitoksen sisällöllisistä kuvauksista saattavat johtaa pettymykseen. Sosiaalityöntekijän käsitys lapsen tarpeista ja niihin vastaamisesta voi erota laitoksen henkilökunnan näkemyksestä, jolloin yhteistä keskustelua on käytävä.

on semmosiiki laitoksii, jotka lupaa paljo, mut siel ei kuitenkaa tehdä (V3)

välillä tuntuu, ettei puhuta ihan samaa kieltäkään, kun sanon, et pitäis järjestyä jonkun psykiatrisen hoidon, tuen, terapian, nii jotenki se ei vaan, he ei nää et se olis tarpeen (V4)

Sosiaalityöntekijöitten vaikeaksi koettuna tehtävänä nousi esiin laitosten valvonta. Laitokselta ostetaan kasvatustehtävä, jolloin kilpailutuksen myötä laitoksen toimintakonteksti on monipuolisesti selvitetty ja luottamus annettu sen toimintaan. Laitosten omaa velvollisuudentuntoa pidettiin tärkeänä. Työn vastuun tiedostaminen oli sosiaalityöntekijöillä selkeä.

ostettu se kasvatustehtävä ja se sielt laitokselta, mut viime kädes se on meijän vastuulla, meijän täytyy tietää, mitä siel tapahtuu (V1)

kyllä se on siellä se luotto, et tietysti lapsia tapaa siel, mut ei se paljoo oo (V4)

lähtökohta täytyy olla kuitenkin se, että pystyy luottamaan, ei yksittäiset työntekijät pysty sitä valvomaan V(2)

Valvonta on järjestetty lakisääteisesti laitoksen sijaintikunnan ja aluehallintoviraston sekä oman kunnan, haastatteluissa olleilla, isojen kuntien sijoittamisesta vastaavien yksiköiden toimesta. sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan vastuu lapsen asioista ja vuorovaikutus eri suuntiin tuovat esiin asioita, joihin on puututtava. Tietoa tulee eri tahojen yhteydenottojen kautta tai sosiaalityöntekijän omien epäilyjen tai ajatusten heräämisestä, joista selvittely alkaa. Näin sosiaalityöntekijä on avainasemassa tiedonkulun arvioimisessa ja eteenpäin viemisessä. Tilannetta vaikeuttavat etäisyydet ja vähäiset kontaktit sijaishuoltopaikkoihin. Kokemuksia toiminnan puuttumiseen oli kaikilla haastatelluilla. Tapauksesta riippuen seurausten asteet vaihtelivat asioiden huomauttamisesta sijaishuoltopaikkaan tutkintapyyntöihin poliisille ja ilmoituksiin aluehallintovirastoon. Lasten tilanteet selvitetään yksilöllisesti ja tarvittaessa tehdään muut toimenpiteet.

se tuli, mitä sosiaalityöntekijät itse näkivät käydessään siellä ja koululta (V4)

tai sit nuoret ottaa itte yhteyttä (V3)

Merkitystä ei koettu olevan toimintavuosilla tai taustaorganisaatioilla valvonnan suhteen. Tyytyväisyyden olotilaan ei voi tuudittautua, koska tilanteet voivat muuttua nopeastikin.

ei tarvi montaa henkilöstövaihdosta olla, ni sit se ei ehkä toimikkaa (V4)

Sijoitustapahtumia lapsen kohdalla voi olla useita. Syitä sijaishuollon muutostarpeisiin on erilaisia. Huostaanotto on viimesijainen ratkaisu suomalaisessa lastensuojelussa ja kun sen tarvetta ei enää ole ja kun sen lopettaminen on lapsen edun mukaista, niin hänet kotiutetaan ja puolen vuoden sisällä tehdään huostaanoton lopettamispäätös.

siis jollakin on ollu enempiki, mut siis kolmeen ja puoleen vuoteen en oo siirtäny yhtään ainoota lasta muute kuin kotiin(V4)

Eteen tulee myös tilanteista, joissa sijoituspaikka ei enää vastaa lapsen tarpeisiin. Lapsia siirretään erityisyksiköihin, perheistä laitoksiin ja laitoksista perheisiin. Sijoituksen muutokset ovat isoja hallinnollisia päätöksiä, joita edeltävät tarkat selvitykset asian osalta. Kaikkien haastateltujen kokemuksiin kuuluivat sijaishuollon muutosten arviointi ja tekeminen.

jos on vaativahoitoinen lapsi, että tarvii sitte ihan erityisyksikköä (V2)

viime aikoina useampia laitoksesta perheisiin (V2)

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia olivat myös epäonnistuneet sijoitukset, joita yritetään korjata vaihtamalla sijaishuoltopaikkaa. Muutoksia pohditaan huolella ja yritetään saada selvyyttä siitä, mistä on kysymys. Osa lapsista joutuu laitoskierteeseen, jossa sitoutumista ja paikalleen asettumista ei synny.

tuntuu olevan kausittain, nyt on hirveen monta sijaishuollon muutosta jouduttu tekemään...siihen on sit painavat syyt...ensin selvittää ja miettii, et mist on kysymys (V1)

kuin lastu elämässä ne vaan menee paikasta toiseen, et paljon tulee epäonnea sijoituksista ja justiin tämmönen rakkauden kerjäläisyys, et tunteet ei koskaan täyty niissä paikoissa(V5)

Lapsen ihmissuhteet

Laitoksessa lapselle nimetään omahoitaja, jonka tehtävänä on keskittyä erityisesti tähän lapseen ja hänen asioihinsa. Varsinkin sijoituksen alkuvaiheeseen usein toivotaan rauhallista tutustumisaikaa lapsen asettumiseksi sijoituspaikkaan. Sosiaalityöntekijän arvioitavana ovat jälleen lapsen etu ja kokonaistilanne. Perheen ottaminen mukaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja yhteisen suunnan etsiminen ovat sijoituksen onnistumiselle tärkeä tekijä. Lapsen tulevaisuutta ajatellen hänen läheistensä kanssa tehtävä työ on tärkeää.

kyl sil on aika paljon merkitystä, kenen ovel ne seisoo, vaik oliskin niin kauan sijoitettuna kun on 18 ja missä kunnossa sä olet silloin, miten sä jaksat (V5)

Vanhempien kuntoutuksen ja hoitoon ohjauksen lisäksi tarvitaan perhetyötä. Lapsella on oikeus vanhempiinsa, sukuunsa ja lähiverkostoonsa niin, että hän tuntee ja tietää taustansa ja kokee yhteenkuuluvuutta siihen. Tämä tehtävä jää suurimmalta osin laitoksen osuuteen, mutta sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan toiminnan vaikutus näkyy sijoituksen aikana. Perhetyön onnistuessa ja läheisten mukana olo tulee esiin lapsen olemuksesta ja osallistuvammasta otteesta omien asioiden käsittelyyn. Sosiaalityöntekijälle tilanne näyttäytyy lapsen ja hänen läheistensä läheisempinä väleinä, vanhempien tiiviimpänä mukanaolona ja lapsen aktiivisempänä ja yhteistyökykyisempänä osallistumisena. Vanhempien ja työntekijöitten välinen asioiden hoitaminen sujuu paremmin.

miten ylipäätään niinku laitos suhtautuu näihin vanhempiin, koska sekin vaihtelee hirveesti, onks ne taakka vai voimavara siinä lapsen arjessa (V1)

nuori enemmän pystyy niist omist asioistaan olemaan mukana päättämässä ja näin et jotenki enempi osalline(V3)

Yhteistyö

Sosiaalityöntekijän tavoitteena on hyvän yhteistyön aikaansaaminen lapsen, biologisten vanhempien ja laitoksen kanssa. Lapsia tavataan henkilökohtaisesti ilman laitoksen henkilökuntaa tai vanhempia. Malleja on erilaisia riippuen paikkakunnasta, toimintakulttuurista ja asiakkuudesta. Lasten tapaamiset järjestetään laitoksessa tai toimistossa yksittäisenä tapahtumana tai ennen palaverin alkua. Näkeminen on myös tutustumista ja suhteen luomista lapsen ja työntekijän välillä. Osa lapsista vaatii sosiaalityöntekijän vierailuja, toisista työntekijät käyvät liian harvoin. Yhteydenotot ovat mahdollisia myös toiseen suuntaan. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on huolehtia, että lapsella on hänen yhteystietonsa. Pienemmät lapset soittavat harvoin, mutta vanhemmat lapset ovat aktiivisempia, osa ottaa kontaktia hyvinkin usein. Yhteydenpitokeinoina tapaamisten lisäksi käytetään sähköpostia ja kännykkää.

tilanne saattaa olla niin tasane ja lapsi ei välttämättä itse koe, et hän haluais mitenkään erityisesti tavat, niin silloin oikeastaan vaan ennen asiakassuunnitelmapalaveria juttelen hänen kanssaan (V3)

nuoret soittaa aika paljo... että mitenkään liikaa tota soiteltas sitte, et hyvähän se on, et nuoret ite ottaa yhteyttä ja kertoo mielipiteensä ja toiveensa (V2)

kyllä ne ottaa yhteyttä, osa laittaa mulle sähköpostia, laittaa puhelimeen viestejä ja sitte mää yleensä annan heille yhteystietoni, kun mää heitä tapaan (V4)

Yhteistyön tekeminen vanhempien kanssa on tärkeää vuorovaikutusta joka ei aina ala myönteisessä ilmapiirissä. Huostaanotto on saattanut olla riitaisa, vastentahtoinen ja valitustiet oikeusviranomaisille ovat käytössä. Luottamuksellisen asiakassuhteen luominen voi kestää pitkään ja kaikkien kohdalla se ei onnistu ollenkaan. Työskentely perheen kanssa nähdään kaikesta huolimatta ensiarvoisen tärkeänä. Vanhempien kanssa keskustellaan ja heitä tavataan sijoituksen aikana, mutta pääpaino vanhempien kanssa tehtävälle työlle painottuu laitoksiin.

kyl se on sit se laitos, joka työskentelee siin vaiheessa, et nää on ninku perhesijoituksii, mis meidän ohjaajat työskentelee biovanhempien kanssa (V3)

Ensisijaisena pohdinnan kohteena on lapsen oikeus tavata vanhempiaan ja toisinaan lapsen etua joudutaan suojaamaan rajoittamistoimenpiteillä. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita tilanteen pysyvyyttä, vaan asioita tarkastellaan sijoituksen kuluessa. Myöskään se ei tarkoita lapsen kaikkien läheisten ihmisten tai suvun poissulkemista.

lapshan on se keskiö, jossa se on, me kaikki ollaan sen ympärillä, oikeesti me kaikki pohditaan, miten saavutetaan lapsen etu (V5)

Kolmas sosiaalityöntekijän yhteistyötaho on laitos ja sen henkilökunta. Sosiaalityöntekijän tärkeänä tehtävänä on yhteistyön alun ja samojen tavoitteiden aikaansaaminen kaikkien osapuolten kesken yhteisessä vuorovaikutuksessa. Sijoituksen kuluessa sen tavoitteita tarkastellaan, tarkennetaan ja muutetaan tarpeen mukaan. Laitoksessa tehtävän työn vaikutus on laaja-alaista. Sosiaalityöntekijät kokevat tärkeänä lapsen edun kokonaisuutena pitämisen, jossa kulkee mukana ajatus lapsen tulevasta aikuisuudesta, johon häntä kasvatetaan.

se on meidän velvollisuus katsoa, että lapsella on kaikki ne kyvyt, kun se lähtee kohtaamaan elämää (V5)

Lapsen käsitys sosiaalityöntekijän merkityksestä hänen elämäänsä tarkentuu laitoksen kautta. Sosiaalityöntekijän ja laitoksen välisen yhteistyön onnistuessa sen ollessa avointa ja luottavaa lapsen luottamus sosiaalityöntekijään kasvaa. Tämän aistii työskentelyilmapiirissä sosiaalityöntekijän vierailuilla. Laitosten toimintatavoissa avoimuuden suhteen on eroja, jolloin

sosiaalityöntekijän kokemukset vaihtelevat tervetulleesta yhteistyökumppanista toisten reviiirille tunkeutuvaksi ei tasavertaiseksi työntekijäksi. Toisinaan sosiaalityöntekijästä tulee neuvottelija tai välittäjä, jonka kautta eri osapuolet esittävät toiveitaan tai näkemyksiään. Vanhemmat saattavat hoitaa asioita vain sosiaalityöntekijä kautta, varsinkin, jos heidän yhteistyönsä laitoksen kanssa on hankalaa.

et sen huomaa sellasis paikois mis käy, jossa luotetaan sosiaalityöntekijään ja myös lapset luottaa (V4)

joskus ihan ahdistaa se, miten suhtaudutaan sosiaalityöntekijään (V5)

Lapsen sijoitusta ja perheen sen hetkistä tilannetta arvioidaan asiakassuunnitelman neuvotteluissa ja suunnitelmaan kirjataan sijaishuollon tarpeet ja tavoitteet. Lisäksi suunnitelmassa kuvataan lapsen erityisen tuen ja avun järjestäminen, vanhemmille huolehdittava tarvittava tuki sekä lapsen yhteydenpidon toteuttaminen läheisten kanssa. Siinä ilmenee myös, miten lapsen edun mukaisella tavalla otetaan huomioon perheen jälleenyhdistymistavoite.

perheen jälleenyhdistymistä täytyy jotenki miettiä enemmän kuin ehkä ennen on mietitty(V3)

Asiakirja toimii työvälineenä ja laitokset tarkentavat sitä omilla hoito- ja kasvatussuunnitelmillaan. Käytännössä asiakassuunnitelmapalaverien tiheys riippuu sijoituksessa olevan lapsen tilanteesta. Tarkastusneuvotteluja on vähintään yksi vuodessa, yleensä kaksi, mutta tilanteen vaatiessa jopa kuukausittain. Iäkkäämpien lasten osallistuminen palaveriin on tavallista, mutta nuorempien kohdalla voidaan tehdä järjestelyjä kuten lapsen tapaaminen ja mielipiteen selvittäminen aikaisemmin tai hänen osa-aikainen läsnäolonsa neuvottelussa, ettei tilanteen ahdistavuus stressaa lasta liikaa.

keskimääräinen se kaks kertaa vuodessa, et sillee nyt se on niin harvoin(V2)

Yhteistyön mahdollistumisen osatekijänä on sosiaalityöntekijän tavoittaminen, joka heidän oman käsityksensä mukaan on helppoa. Kännyköiden mukana kuljettaminen ja auki pitäminen ovat siitä takeena. Yhteydenotto soittajaan tapahtuu, kun siihen avautuu mahdollisuus. Soittoajat on todettu huonoiksi ja niitä ei juuri ole. Käytössä ovat lisäksi sähköposti ja tekstiviestit. Lankapuhelimien kautta yhteyden saaminen on vaikeaa.

ei ole soittoaikoja eli koska me liikutaan niin paljon...kyllä mut kiinni saa, kyllähän se jossain vaiheessa, kun laittaa tekstaria tai sähköpostia (V4)

puhelinajat, joo, o ne toimii ja ei toimi, mutta toisaalta mul on puhelin aina auki (V1)

meil on aina puhelimet auki ja kännykät mukana, et kyl mä ninku sanosin, et hyvin saa kiinni (V3)

Sosiaalityöntekijöiden resurssipulaan ja vaihtuvuuteen kuuluvat suurten asiakasmäärien lisäksi jatkuvat muutokset ja suunnitelmien teot työn sisällön uudelleen järjestämiseen. Kaikkien haastateltujen kuntien sijais- ja jälkihuollon tehtäväjaoissa oltiin tehty tai tekemässä muutoksia. Kiireen tunne ilmenee tekemättöminä töinä ja niiden laittamiseen kiireellisyysjärjestykseen, jolloin osa työn sisällöstä jää vähäisempään rooliin tai lähes kokonaan pois.

aina on pula työntekijöistä, mitä on semmosta taiteilua, että kuka hoitaa ja mitä hoitaa ja miten hoidetaan (V1)

mä en tavallaan pysty tekeen, koska mulla on kädet sidottuna, et mä en pysty tulemaan niihin työskentelyihin mukaan (V5)

tään työn ongelma, et olis paljon mielenkiintoista materiaalia ja tietoa, mutta kun ei ole ikinä siihen aikaa (V1)

Matkapäiviä tulee runsaasti sijoitusten ollessa ympäri Suomea eikä niiden aikana moneen asiaan keskittyminen toimi. Työparityöskentely toimii tarvittaessa ja haastavimmissa tapauksissa. Nimetyn työparin tavoitteena on lähinnä tiedon jakaminen lomien ja muiden poissaoloaikojen hoitumiseksi. Käytännössä yli 50 asiakkaan sosiaalityöntekijän tulee vastata parinsa loman aikana yli 100 asiakkaan asioista.

kaukasimmat tarkottaa, et me lähetää edellisen päivän aamul ja tullaan seuraavan päivän illal takas(V4)

et vaikka meil on asiakkaana kuinka paljon, ni kuitenkin sosiaalityöntekijä on rajallinen ja pystyy rajallisesti hoitamaan (V5)

Perhehoito

Pienet lapset sijoitetaan mieluiten perheisiin, jolloin laitoksissa olevien ikä nousee noin 13-vuotiaista ylöspäin. Perhehoidon sosiaalityöntekijöitä puhuttaa jaettu vanhemmuus ja sen tuomat ongelmat. Lisäksi on lapsia, joiden sijoittamista perheisiin ei haastateltujen mukaan voida edes ajatella, koska heidän oireilunsa ja vaativuutensa on niin suurta tai vanhemmat niin haastavia, että perhe ei kestäisi sijoitusta. Kaikkien pientenkään lasten sijoittamista perheisiin ei koettu tällä hetkellä realistisena ajatuksena ja murrosikäisten tilanneesta oltiin samaa mieltä.

kaikkien lasten tilanteet ei ole sellasia, et he vois perheessä asua (V4)

sit on eri asia johdon taholta, ei aina ymmärretä, et kaikki lapset ei käy kaikkiin perheisiin(V3)

Perhehoidon kehittäminen on kunnissa tällä hetkellä painopistealueena. Asianosaisten tuen tarve on tiedostettu ja resursointisuunnitelmia on tekeillä. Samanaikaisesti yksityisellä sektorilla on jo kehitteillä ja käytössä eri osapuolten vahvan tukemisen toimintamalleja.

tukee sitä sijoitusta siinä ihan eri tavalla mitä kunnan työntekijöillä on mahdollisuus (V2)

Silta- projektista tuotettua Silta-ohjaajamallia voidaan käyttää myös perhehoidon tukemiseen, jolloin vuorovaikutusta lapsen, sijaisvanhempien ja biovanhempien välillä vahvistetaan. Pystyykö Silta-malli vastaamaan perhehoidon vaativiin tarpeisiin, jää nähtäväksi.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden käsityksien esiin tuominen Pelastakaa Lapset ry:n Silta-projektista asianosaisarvioinnin välityksellä. Tutkimuksen taustalla on oma 30-vuotinen urani lastensuojelun sijaishuollossa painottuen laitospuolen eri tehtäviin. Olen toiminut omahoitajana, omaohjaajana, ohjaajana ja toimintamalleiltaan erilaisten lastensuojelulaitosten esimiehenä. Projektin alkaessa olin vuoden Pelastakaa Lapset ry:n erään lastenkodin johtajana ja vuodesta 2010 virkaa tekevänä sijaishuollon sosiaalityöntekijänä. Olen kiinnostunut aiheesta omakohtaisesti ja kiinni tiukasti tutkimuskontekstissa. Olen pyrkinyt pitämään mielessäni oman esiyymmärrykseni vaarat ja yrittänyt toimia sen mukaisesti tutkijan roolissani. Eettistä pohdintaa olen suorittanut koko työn tekemisen ajan ja työskennellyt sen mukaisesti, että tutkimus on hyvien eettisten periaatteiden mukaisesti tehty.

Tutkimus on laadullinen ja edustaa lähinnä konstruktivistista arviointitutkimuksellista otetta. Aineisto kerättiin haastattelemalla viittä sijaishuollon sosiaalityöntekijää eri puolella Suomea ja sen analyysinä käytettiin sisällön analyysiä. Aineisto jakaantui tarkastelussa kolmeen ulottuvuuteen, jotka ovat *projektin onnistuminen lapsen kannalta*, *projektin merkitys sosiaalityöntekijän työlle* ja *sosiaalityöntekijöiden esiin nostamat painopisteet sijaishuollon tehtävissä*. Projektin kahden ensimmäisen näkökulman saavuttamat tulokset voidaan hyödyntää sosiaalityöntekijän arjen työssä kolmannen ulottuvuuden kautta.

Lapselle projektin tärkeimpänä merkityksenä nähtiin ihmissuhteiden luominen ja lujittaminen. Läheisten löytämisessä tai sitouttamisessa jouduttiin näkemään joissain tilanteissa paljon vaivaa. Samalla kuitenkin annettiin viestiä sekä lapselle että vanhemmalle hänen tärkeydestään lapsen elämään, vaikka hänen roolinsa ei läsnä oleva vanhempi olisikaan. Lasten ja vanhempien suhteissa koettiin tapahtuneen lähentymistä. Lapselle tullut mielikuva läheisistään, perheestään, suvustaan ja taustastaan koettiin tärkeänä työnä lapsen minäkuvan kehityksen kannalta.

Projektin avulla vahvistettiin omahoitajasuhdetta, jonka vaativuus sijaishuollossa tarvitsee runsaasti ammatillista tukea kehittymiseen. Omahoitaja on lapselle tärkein aikuinen laitoksessa, mutta monen traumaan kokeneen lapsen elämässä kiintymisen saattaa olla hidasta ja vaikeaa. Suhde voi olla merkityksellinen luottamuksen ja tuen antaja sijoituksen aikana. Joillakin se jatkuu aikuisiälle. Ajan antaminen ja yhdessä tekeminen ovat keinoja laitospuolella suhteen luomiseen. Myös

työntekijän on tärkeä hahmottaa omahoitajuuden merkitystä sen eri puolilta sekä itselleen, lapselle että vanhemmalle. Omahoitajan käsissä ovat hyvän yhteistyön tekemisen taidot. Hän on useimmiten avainhenkilö myös sosiaalityöntekijään päin. Sillan yhdistäessä lapsen, vanhemman ja omahoitajan on kaikinpuolisen ymmärryksen lisääntyessä helpompi luoda yhteisen tavoitteen mukaiset pelisäännöt.

Kiintymyssuhdeteoriassa korostetaan myös korvaavien ja korjaavien kokemusten merkitystä. Ihmisen elämänkaaressa on runsaasti mahdollisuuksia korvaaviin kokemuksiin. Esimerkiksi sijoitetuilla lapsilla näitä kokemuksia tulee turvallisista aikuisista, mutta haasteellista on se, että on paljon traumatisoituneita lapsia, jotka oireilevat hyvin voimakkaasti ja ovat vaaraksi itselleen ja muille. (Kalland 2004, 136.)

Projektin nähtiin vaikuttavan lapsen menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Lapsen kaoottisen elämänselvyyden selvennys toi tietoutta ja asioita, jotka painoivat lapsen mieltä tai niitä ei oltu uskallettu aikaisemmin käsitellä. Menneisyyden lukkojen auki saamisen vaikutus ihmissuhteisiin, arjen parempaan sujumiseen ja tulevaisuuden näkeminen mahdollisuutena oli johdonmukaisen Silta-työn antia. Valokuvien ja muun materiaalin jääminen lapselle mahdollistavat hänen paluunsa muisteluihin yhä uudelleen hänen niin halutessaan. Sukulaisten löytyminen oli tärkeää. Jos ei ollut sukulaista kertomaan lapsen menneisyydestä, joku tärkeä ihminen kuitenkin etsittiin. Huomion arvoista oli, että jokaiselle lapselle löydettiin ihminen kertomaan muistoja menneestä.

Käytännön työssä osallisuus rakentuu erilaisista osista, joiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja lapsen kokemus osallisuudesta voi muuttua niiden mukana (Sosiaaliportti 2011). Silta-projektissa osallisuus oli osallistumista yhteisiin tapaamisiin ja niiden toiminnallisuuteen. Osallisuuden kasvua havaittiin lapsen lisääntyneessä aktiivisuudessa oman elämänsä hallintaan asianosaisten sosiaalityöntekijöiden seuratussa lasten kehitystä kauempaa. Osallisuus lisääntyi myös lapsen läheisten ja omahoitajan välillä keskinäisessä vuorovaikutuksessa.

Lasta osallistavassa työssä hän ei ole pelkästään tapaamisten ja huomion kohteena. Kyse on asenteesta, jossa lapsella on erityisasema ja myös toimintamalleista, joiden avulla lasta ei nähdä pelkästään arvioinnin tai työskentelyn kohteena, vaan toimijana. (Hurtig 2006, 192.)

Projektin merkitys sosiaalityöntekijälle näyttäytyi sijoituksen sujumisen kautta. Kokonaisuuteen vaikuttivat tiedonsaanti, palautteet ja hyvä tunne lapsen suhteen. Tietoa projektista oli saatu eri tahojen kautta riittävästi, mutta sosiaalityöntekijöiden vaihtuessa tiedonsaanti ei välttämättä enää toiminut. Kiireen keskellä kirjallinen materiaali saavuttaa hitaasti ja unohtuu nopeasti. Avainasemassa yksittäisen lapsen kohdalla tiedonsaannissa olivat asiakassuunnitelmapalaverit ja laitoksesta tullut muu informaatio. Sosiaalityöntekijöiden oma tiedonhankinta jäi kiireen keskellä tekemättä. Selvää käsitystä sosiaalityöntekijän roolista projektin suhteen ei ollut, mutta kiinnostusta aktiivisempaan otteeseen ilmeni Sillan selventyessä haastattelun aikana työntekijöille. Laitoksissa tapahtuva sisällöllinen työ jää helposti laitoshenkilökunnan omaan tietoon. Sosiaalityöntekijän ei oleteta olevan siitä edes kiinnostunut, kun asioita on paljon ja yhteistä aikaa vähän. Tietous laitosten käyttämistä työmenetelmistä vaihtelee sosiaalityöntekijöiden keskuudessa.

Sillan toiminta koettiin lapselle ja vanhemmille tärkeäksi ja omahoitajille hyväksi työvälineeksi. Laitoksen arvostukseen toiminnalla oli merkitystä hyvien kokemusten kautta. Asianosaisilla sosiaalityöntekijöillä oli mahdollisuus vaikuttaa viemällä tietoa mallista eteenpäin. Positiiviset kokemukset olivat voimakkaita tunnelatauksia, joista koettiin saavan myös jaksamista omaan työhön.

pitää nauttia niistä pienistä iloista mitä tässä työssä on

Lasten osallisuuden kasvu osallistumisen avulla näyttäytyi projektin kautta sosiaalityöntekijöiden asianosaistarkastelussa selkeästi. Lapsen tarinan näkyviin tulon merkitys oli lapsen kuulemisen kokemuksena tärkeä. Elämäntarinan rakentaminen nähtiin toimivana menetelmänä lapsen kanssa työskentelyssä. Sen jatkuminen nähtiin tärkeänä ja tieto Silta-ohjaajien koulutuksesta otettiin mielihyvällä vastaan. Sosiaalityöntekijöiden käsityksen mukaan tarve johdonmukaisesti etenevälle työlle on ilmeinen ja hyvien kokemusten perusteella huoli kunnallisten laitosten toiminnallisesta tilasta otettiin esille.

minä sain timantin

Sijaishuollon painopisteistä sosiaalityöntekijöiden tarkastelussa nousivat esiin lapsen osallisuudesta ja sijoitusvastuusta huolehtimisen lisäksi sijoituspaikkaan liittyvät asiat sekä yhteistyön ja lapsen läheissuhteiden aikaansaaminen. Näihin oli Silta-projektin kautta mahdollisuus vaikuttaa myönteisellä tavalla ja suurelta osin onnistuttiin. Silta-työn tietoisuuden lisääntyminen nähtiin voimavarana. Sillasta saatavaa hyötyä voidaan siirtää sosiaalityöntekijän voimavaraksi työhön.

Taitekohta lapsen sijoitusprosessissa on yhteistyön aikaan saaminen ja kehittyminen lapsen, laitoksen, biologisten vanhempien ja sosiaalityöntekijän välillä. Vanhempien tukiessa sijoitusta sen onnistumisella on paremmat mahdollisuudet lapsen kokiessa saavansa luvan asettua sijaishuoltoapaikkaan. Silta-työn avulla lapsen kanssa työskenneltiin auttamalla häntä rakentamaan oman elämänsä tarina, tukemalla hänen läheissuhteitaan, omahoitajuutta ja yhteistyötä kaikkien asianosaisten välillä tavoitteena itsenäistymisessä ja aikuistumisessa pärjääminen.

Sosiaalityöntekijän roolina on kulkea mukana punaisen langan kiinnipitäjänä. Laitoksessa tehtävän laadukkaan työn vaikutukset näkyvät lapsen paremman elämänhallinnan lisäksi sosiaalityöntekijän arjen toiminnassa, kun niitä pysähdytään tarkastelemaan. Erityisesti tulisi ottaa huomioon sijaishuoltoapaikkaan liittyvät asiat, jotka todennäköisesti sujuvat parantuneen yhteistyön johdosta sekä asianosaisten kanssa tehtävän yhteistyön helpottuminen. Sijaishuollon muutosten lukumäärään ja laitoskierteeseen joutuneiden lasten tilanteeseen toiminnalla voisi olla myönteinen vaikutus.

Esiin painopisteistä nostettiin sijaishuoltoapaikan valinta, jossa selkeästi ollaan vaatimassa sekä laadukasta sisältöä että toimivuutta kilpailutettujen sopimusten edellyttämällä tavalla. Vanhempien huomioon ottaminen ja työskentely heidän kanssaan on yksi tärkeistä asioista paikkaa valittaessa. Sijaishuoltoapaikan toiminnan peruslähtökohta on luottamus sen toimintaan. Epäilyt vääryyksistä tai epäoikeudenmukaisuuksista tulevat ensisijaisesti vastuusosiaalityöntekijän tietoon selvittelyä ja toimenpiteitä varten. Valvontaan suhtauduttiin vaikeana asiana sen monimutkaisuuden vuoksi, mutta laitoksiin kohdistuvan toiminnan puuttumiseen oli kokemuksia jokaisella haastatellulla. Yhteistyön ja avoimuuden lisääntyminen eri osapuolten välillä saa aikaan keskustelua ja eteen tulevia asioita pystytään selvittämään nopeammin ja aikaisemmin.

Sosiaalityöntekijän tavoitteena on hyvän yhteistyön aikaansaaminen kaikkien osapuolten välillä. Sosiaalityöntekijöiden ja laitosten henkilökunnan välisestä yhteistyöstä löytyi Tytti Luodon pro gradu. Siinä hän toteaa sosiaalityöntekijöiden suurten asiakasmäärien vaikuttavan niin, että hyvän yhteistyön luominen painottuu sijoituspaikan löytämiseen ja sijoituksen alkuvaiheeseen, jonka jälkeen yhteyttä pidetään lähinnä asiakassuunnitelmapalaverien ja laitoksista tulevien kuukausiraporttien välityksellä. (Luoto 2010.)

Lapsen tapaamiset ja yhteydenpito sijoituspaikan kanssa ovat sijoituksen laadusta riippuvaisia. Jos käsityksenä on sijoituksen sujuminen hyvin, tavataan nykyisin harvoin. Toisaalta tilanteesta riippuen yhteyksissä voidaan olla hyvinkin usein. Ikäviä tapauksia nousee esiin, joissa olisi pitänyt

olla yhteyksissä useammin ja aikaisemmin tilanteen selvittämiseksi. Vastuuta lapsen sijoituksen sujumisesta ei voida siirtää sijoituspaikan harteille, vaan sosiaalityöntekijän on tiedettävä asioiden kulku. Sijaishuollon muutospäätökset ja niihin liittyvät kiintymyssuhteen arvioinnit ovat tulleet myös osaksi työn arkea.

Sijoituksessa ei pelkkä lapsen hoito ja kasvatusta ole riittäviä toimenpiteitä, vaan myös lapsen läheisten kanssa on työskenneltävä. Laitossijoitusten ollessa kyseessä toiminta painottuu suurelta osin sinne. Laitosten ja sosiaalityöntekijän roolien selkeyttämiselle on aihetta niin, että eri osapuolet tietävät myös toistensa tehtävät ja odotukset niistä.

Sosiaalityöntekijän arjen kuvaus on kiireen sävyttämä suurten asiakasmäärien keskellä. Kiinnisaamisessa on näkemyseroja. Työntekijät vaihtuvat sekä toimistoissa että laitoksissa. Tarvitaan yhteydenpitoa ja dialogisuutta, mutta mistä otetaan aika. Sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärien kohtuullistaminen on päättäjien harteilla oleva yhteiskunnallinen velvollisuus. Lapsen puolesta puhujien ja vastuullisten työntekijöiden ylikuormittuminen ei saa vaarantaa sijaishuollon sisällöllistä kehittämistä, jossa osallisina sosiaalityöntekijät vahvasti ovat mukana tukemassa lasta laadukkaana sijoituksen kautta paremman itsenäisen elämän alkuun.

Pohjoismaisen tutkimuksen ”Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta” päähavainto oli, että ”jos lapsi tai nuori kokee olevansa läheisilleen ensisijassa ilon lähde ja hänen kanssaan työskenteleville viranomaisille tärkeä ihminen sekä prosessissa aidosti osallinen, hän myös kokee prosessin voimaannuttavaksi ja merkitykselliseksi” (Reinikainen 2007, 119).

Keskeistä on Känkäsen mukaan opitun käytäntöön siirtäminen, miten välittää oppimaansa ja omaksumaansa muille. Lastensuojelutyön toimintakulttuurin muutokset tarvitsevat tuekseen juurruttamiseen paneutuvaa suunnitelmaa, yksilöllisiä sitoumuksia ja rakenteellista vastaanottoa kehittämistyön alusta lähtien, jotta uutta mukanaan tuovien kehityskulkujen on mahdollista mennä eteenpäin. (Känkänen 2006, 147.)

Silta-projektissa onnistuttiin tekemällä Silta-malli, jonka toteuttamiselle laajemmalle kontekstille on luotu mahdollisuudet alkuun saatetun ammatillisen täydennyskoulutuksen avulla. Osaa rakenteellista vastaanottoa edustaa kunnallisten sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden ammattikunta, jonka sijoitusvastuu edellyttää sijaishuollon sisällöllisen kehittämistyön huomioon ottamista.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Anglin, J. P. (2002) Pain, Normality and the Struggle for Congruence: Reinterpreting Residential Care for Children and Youth. New York6 London Oxford. Haworth Press.
- Anttila, P. (2007) Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Artefakta 19. Hamina: Akatiimi.
- Bardy, M. & Känkänen, P. (2005) Omat ja muiden tarinat - Ihmisyyttä vaalimassa. Vammala: Vammalan Kirjapaino.
- Barkman, J.& Janhunen, T. (2005) Lapsi syntyy syyskuun sateeseen. Teoksessa T. Heino, M. Kekkonen & P. Känkänen (toim.) Lapsuuden Kudelmia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7.painos 2005. Jyväskylä: Vastapaino.
- Forsberg, H. (2000) Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 24.
- Guba, E.G.& Lincoln, Y.S.(1989) Fourth Generation Evaluation. Newbury Park, London and New Delhi: Sage Publications.
- Hautamäki, A. (2001) Kiintymyssuhdeteoria-teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2010) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Heikkinen, H. L. T. (2001) Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University, printing House.
- Hughes, D. A. (2006) Tie traumasta tervehtymiseen - Rakkauden herättäminen syvästi vaurioituneissa lapsissa. Tampere: Tammer- Paino.
- Hurtig, J. (2006) Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen : Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kalland, M. (2001) Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino.

Kalland, M. (2004) Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa: A. Puonti & T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Kalland, M. 5.2.2009. Luento Satakunnan Kehittämisyksikön Juhlaseminaari. Pori: Yliopistokeskus.

Katajainen, A. & Lipponen, K. & Litovaara A. (2008) Voimaa! Oman tarinani mahdollisuudet. Porvoo: WS Bookwell.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. (2010) Omahoitajasuhteen roolikartta. Teoksessa: P. Kiiskinen & T. Eskelinen (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:ro 18.

Kyngäs, H & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede. Vol.11 (1). 1-11.

Känkänen, P. (2006) Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen : Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laakso, R. (2009) Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Laitinen, M. (2004) Häväistyt ruumiit, rikotut mielet. Tampere: Vastapaino.

Lastensuojelu 2009, tilastot ja rekisterit - THL.

Saatavissa:<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>.

Viitattu 12.01.2011

Lindqvist, M. (2006) Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo. Teoksessa M. Laitinen & J. Hurtig (toim.) Pahan kosketus, Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS- kustannus.

Luoto, T. (2010) Sosiaalityöntekijän ja sijaishuollon työntekijöiden välinen yhteistyö. Pro-gradu – tutkielma. Tampereen yliopisto.

Mahkonen, S. (2008) Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita.

Mahkonen, S. (2010) Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita.

Muukkonen, T. (2008) Lapsikeskeisyys sosiaalityön läpäisevänä periaatteena. Teoksessa T. Muukkonen (toim.) Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 17, 2008. Helsinki: Yliopistopaino.

Muukkonen, T. (2009) Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa M. Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Metsämuuronen, J. (2007) Pienten aineiatujen tilastollinen testaaminen. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. 2.uudistettu painos. Jyväskylä: PS- kustannus.

- Mäkelä, J. & Vierikko, I. (2004) From Heart to Heart: Theraplay Research at SOS Children`s Villages Finland. Espoo, Finland: SOS Children`s Village Association. <http://www.theraplay.org>. Viitattu 1.2.2009.
- Mäkisalo-Ropponen, M. (2007) Tarinat työn tukena. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Möller, S. (2004) Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa Pesäpuun opas - ja käsikirjat 1/2004. Jyväskylä: Kopijyvä.
- Nyqvist, L. (2001) Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Prosessiarvio parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Turku: Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 28.
- Pelastakaa Lapset ry. Silta-projekti. Toimintakertomus 2008.
- Pelastakaa Lapset ry. Silta-projekti. Toimintakertomus 2009.
- Pääkkö, A. (2010) Narratiivinen työtapa SILTA- työssä. Teoksessa: P. Kiiskinen & T. Eskelinen (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:ro 18.
- Pösö, T. (2004) Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 202-203.
- Rajavaara, M.(1999) Arviointitutkimuksen hyödynnettävyys. Teoksessa: R. Eräsaari, T. Linqvist, M. Mäntysaari & M. Rajavaara (toim.) Arviointi ja asiantuntijuus. Helsinki: Gaudeamos.
- Raunio, K. (2009) Olenainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Rautio, P. (2004) ”Kyllä se varmaan silleen välittää...”-kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Julkaisusarja numero 2. Pelastakaa Lapset –Rädda Barnen. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopiston paino.
- Robson, C. (2000) Käytännön arvioinnin perusteet. Suom: T. Linqvist & M. Maaniitty& E. Niemi& P. Paasio& L. Paija. Tampere: Tammer- Paino.
- Räty, T. (2007) Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.
- Räty, T. (2010) Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.
- Sava, I.& Katainen, A. (2004) Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana . Teoksessa I. Sava & V. Vesänen- Laukkanen (toim.) Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Juva: WS Bookwell.
- Seikkula, J.& Arnkill, T. E. (2005) Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (2001) Johdanto: Ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä. Teoksessa J. Sinkkonen& M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino.

Sinkkonen, J. (2004) Alkusanat Teoksessa: P. Rautio (2004) :” ”Kyllä se varmaan silleen välittää...”-kiintymyssuhdehaastattelu välineenä sijoitetun lapsen kuulemisessa. Julkaisusarja numero 2. Pelastakaa Lapset –Rädda Barnen. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopiston paino.

Suomen Theraplay-yhdistys ry (2009). <http://www.theraplay.fi>. Viitattu 5.2.2009.

Tamminen, T. (2001) Poikkeavat kiintymyssuhteet. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2008). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

The Theraplay Institute (2009). <http://www.theraplay.org>. Viitattu 5.2.2009.

Uusitalo, I. & Laakso, T. (2005) ”Sit tääl on sellainen lohikäärme, millä voi ratsastaa...” Lapset elinympäristönsä kehittäjinä Teoksessa: T. Parkkinen & S. Keskinen (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. Turku: Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 21.

Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit (2005) Jyväskylä: LSKL, Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18.

Vilka, H.2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Waters, T (2004) Learning to Love: From Your Mother`s Arms To Your Lover`s Arms. The Medium (Voice of the University of Toronto). 19 (30), 4. <http://www.psychology.sunysb.edu/attachment/>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. <http://www.finlex.fi>.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. <http://www.finlex.fi>.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Muutokset 1.3.2010. <http://www.finlex.fi>.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 20.11.1989. <http://www.sosiaaliportti.fi>.

<http://www.pelastakaalapsset.fi>. Viitattu 12.12.2008.

<http://www.pesapuu.fi>. Viitattu 1.2.2009.

<http://www.lapsiasia.fi>. Viitattu 18.4.2010.

<http://www.stm.fi>. Viitattu 18.4.2010.

<http://www.sosiaaliportti.fi>. Viitattu 18.4.2010, 10.1.2011.

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Hakijan hakijoiden nimi/ nimet Aaltonen Teija		puhelin [redacted]
sähköpostiosoite aaltotei@luukku.com		
oppilaitos X yliopisto	☐ muu korkeakoulu	☐ keskiasteen / ammatillinen koulu
☐ ammattikorkeakoulu	☐ muu oppilaitos	☐ muu taustayhteisö
tutkimuksen ohjaaja YTT, professori Kirsi Juhila, 1.9.10 alkaen YTT, yliassistentti Hannele Forsberg		
toimipaikka ja osoite Tampereen Yliopisto, Kalevantie 5, 33014 Tampereen yliopisto		puhelin 03-355111*
oppiarvo / ammatti		
tutkimuksen nimi ja aihe lyhyesti kuvattuna Lapsen elämäntarinan eheyttäminen - Pelan Silta-projekti – sosiaalityöntekijöiden näkökulma Työssä nostetaan esiin lapsen asioista vastuussa olevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä lastenkodeissa asuvien huostaanotettujen lasten elämäntarinoiden eheyttämistyöstä ja Silta-projektista peilaten myös lastensuojelulain vaatimuksiin. -puolistrukturoitu teemahaastattelu		
tutkimuksen kohderyhmä kuudesta eri sijoittajakunnasta otetaan yksi vastuusosiaalityöntekijä eli kuusi haastattelua		
☐ varsinainen tutkimussuunnitelma liitteenä		
tutkimussuunnitelman hyväksymispäivämäärä oppi-/tutkimuslaitoksessa 7.5.2010		
tutkimuksen tyyppi ☐ väitöskirja	☐ lisensiaattitutkimus	X Pro Gradu
☐ ammatillinen opinnäyte	☐ muu opinnäyte	☐ muu, mikä
Pääasiallinen tutkimustapa/ -menetelmä		
☐ kysely	X haastattelut	☐ asiakirja- tai tilastoanalyysi
☐ koeasetelma	☐ havainnointi	☐ muu, mikä
Aineiston suunniteltu keruu-aika alkaa 1.9.2010	päättyy 1.10.2010	tutkimuksen arvioitu valmistumisaika 31.01.2011
Tarvittavat salassa pidettävät asiakirjatiedot, mitä tietoja ja mistä		
Muut tutkimuksessa käytettävät tiedot kuten haastatteluun ja kyselyyn saatavat tiedot, mallit yhteydenottokirjeistä ja suostumusasiakirjoista liitteeksi		
tutkimusaineiston suojaus, missä säilytetään, ATK:lla käsiteltävän aineiston suojaustapa (mahdollisesti käyttäjätunnukset, salasana yms.)		

tunnistetiedot		
☐ tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa	☐ tunnistetiedot säilytetään ja analysoidaan	
perustelut tunnistetietojen säilyttämiselle		
tutkimusrekisterin hävittäminen		
☒ tutkimusrekisteri hävitetään, kun henkilötiedot eivät enää ole tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi		
☒ kaikki tunnistetiedot hävitetään		
tutkimusrekisterin arkistointi		
☐ ilman tunnistetietoja		
☐ tunnistetiedoin arkistolaissa tarkoitetun viranomaisen aineistona arkistolain säännösten nojalla arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti		
☐ tunnistetiedoin kansallisarkiston luvalla		
Arvioitu Pelastakaa Lapset ry:n työpanos ja aiheutuvat kustannukset järjestölle ei mainittavaa työpanosta (projektiin liittyvät tarkennuskysymykset Pirjo Kiiskiselle puhelimitse tai sähköpostilla)		
sitoumukset		
Minä allekirjoittanut vakuutan noudattavani sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta annetun lain 14 §:ssä säädettyä asiakirjasalaisuutta sekä saman lain 15 §:ssä säädettyä vaitiolovelvollisuutta ja hyväksikäyttökieltoa niiden tietojen osalta, jotka olen saanut tehdessäni tutkimusta Pelastakaa Lapset ry:ssä.		
Hakija sitoutuu lisäksi luovuttamaan yhden kappaleen valmistuneesta tutkimuksesta Pelastakaa Lapset ry:n keskustoimiston kirjastoon.		
allekirjoitukset salassa pidettäviä tietoja käsitteleviltä henkilöiltä		
paikka ja pvm	allekirjoitus ja nimenselvennys	henkilötunnus
paikka ja pvm	allekirjoitus ja nimenselvennys	henkilötunnus
paikka ja pvm	allekirjoitus ja nimenselvennys	henkilötunnus
paikka ja pvm	hakijan allekirjoitus ja nimenselvennys <i>Teija Aaltonen</i>	Teija Aaltonen
Pori 20.05.2010		
Päätös		
☒ tutkimuslupa hyväksytty		
☐ tutkimuslupa hylätty		
Mahdolliset lisäehdot:		
yhteyshenkilö Pelastakaa Lapset ry:ssä Anu Lehto		
paikka ja pvm	päättäjien allekirjoitukset ja nimenselvennykset	
<i>Hki 24.5.2010</i>	<i>Pirkko Saarto</i> <i>Petri Tommisa</i>	
jakelu		
☒ hakijalle		
☒ Pelastakaa Lapset ry:n yhteyshenkilölle		
☒ Oppilaitoksen tutkimuksen ohjaajalle		
Liitteet		

TEEMAHAASTATTELU

Liite 2.

Taustakysymykset: - ikä

- työkokemus vuosissa
- tässä työtehtävässä oloaika, vakituinen/sijainen
- kuinka kauan lapsen vastuusosiaalityöntekijänä/kuinka mones
- ketkä ovat asiakkaitasi/kunnan malli
- asiakkaiden määrä

Mitkä asiat nousevat ensisijaisesti esiin työssäsi kunnan sijaishuollon sosiaalityöntekijänä lastensuojelulain kannalta?

Miten yhteistyö toimii kunnan sosiaalityöntekijän kanssa? Mitä painotuksia ja tehtäviä?

- lapsen kanssa (keinot, välineet, tiheys)
- vanhempien kanssa
- laitoksen henkilökunnan kanssa johtaja/omahoitaja
- miten koet vastuusi laitokseen nähden /valvonta / siirrot
- miten arvioit luottamustasi laitokseen (yhteyshenkilöt, työn sisältö, palautteet)
- miten kokemuksesi mukaan laitoksissa tehdään töitä, työvälineet, tavoitteisiin pääsy, esitätkö toiveita laitoksille, onko terapioidia, ryhmiä, projekteja, ohjelmia jne?
- miten suhtaudut niihin

Mitä elämäntarinan eheyttämiprojekti toi siihen? Miten projekti edesauttoi LSL:n toteutumista?

- miten näkyi sosiaalityöntekijän työhön?
- vaikuttiko lapsen ja vanhempien väleihin niin, että sos.tt huomasi
- vaikuttiko lapsen omahoitajasuhteeseen, miten näkyi
- saiko projektista tietoa, miten? Riittävästi? Miten sait projektista palautetta?
- miten projekti vaikutti käsitykseesi laitoksen toiminnasta /sisällöstä

Projektin työskentelytavoista

- lapsen tarpeiden arviointi ja sen osuus, terapian arvioi lääkäri, kaikki eivät pääse, mitä laitokselta voi edellyttää tai laitoksen vastuu tekemisestä
- miten kiintymyssuhde näkyy työssäsi sijaishuollossa / miten otetaan huomioon
- miten paljon lapsilla on kiintymyssuhdevaurioita/diagnooseja?
- miten arvioit narratiivisuutta terapeutistyyppisenä menetelmänä lastenkodissa
- miten arvioit dialogisuuden käyttöä

Saatiinko lasten ongelmia korjattua?

- aikaisemmin mietitytti vauhti ja eteneminen, toiveina: osallisuuden kasvu, minäkuvan kehittyminen, jälkihuoltoon siirtymisen helpottuminen
- oliko sinulla odotuksia tai toiveita projektin suhteen, toteutuiko mitään tai missä näkyi muutosta
- miten projekti vaikutti lasten elämänhallintaan, minkälainen merkitys sillä oli lapselle

Haluatko sanoa jotain muuta?

- hyvää projektista
- huonoa projektista
- muuta

